

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ:
KRİZLER VE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM KARAHAN

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ:
KRİZLER VE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM KARAHAN

Danışman: DOÇ. DR. ARMAĞAN EMRE ÇAKIR

İstanbul, 2020

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da barışın ve istikrarın yeniden sağlanması amacıyla tasarlanan Avrupa Birliği projesi ortaya çıktığı günden beri tartışmaları gündeme getirmiştir. Avrupa Birliği'ni destekleyen görüşler olduğu kadar Avrupa Birliği'nin kurumlarını, politikalarını eleştiren veya tamamen bütünleşme sürecine karşı çıkan görüşler de olmuştur. 1990'lı yılların başında Avrupa gündeminde önemli bir hale geldiği kabul edilen eleştirel görüşler literatürde Avrupa şüpheciliği (Euroscepticism) olarak adlandırılmıştır. Zaman zaman gündeme gelen Avrupa şüpheciliği geçtiğimiz son on yılda Avrupa Birliği'nin karşılaştığı birçok krizle tekrar ortaya çıkmıştır. Avrupa şüpheciliğinde ulusal ve ulusüstü düzeyde olmak üzere belirgin bir artış görülmüştür. Bu tez çalışmasında, krizlerin Avrupa Parlamentosu'nda güçlenen şüpheli siyasi gruplar ile etkileşiminin Avrupa politikalarına etkisi sorgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Şüpheciliği, Avrupa Parlamentosu, Euro Krizi, Göç Krizi, Brexit

ABSTRACT

The European Union project, which was designed to restore peace and stability in Europe after the Second World War, has brought to discussions on the agenda since the day it emerged. There have been opinions that support the European Union as well as criticize the institutions and policies of the European Union or oppose the integration process completely. Critical views that are accepted to have become important in the European agenda in the early 1990s have been named as Euroscepticism in the literature. Euroscepticism, which has come to the fore from time to time, has reemerged as a result of crises in the last decade. There has been a marked increase in Euroscepticism at the national and supranational level. In this thesis, the effects of the interaction of crises with Eurosceptic political groups that have gained strength in the European Parliament on European policies are questioned.

Keywords: Euroscepticism, European Parliament, Euro Crisis, Migration Crisis, Brexit

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimimin her aşamasında değerli görüş ve önerileri ile bana destek olan, tez çalışmam boyunca kıymetli bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışman hocam Doç. Dr. Armağan Emre ÇAKIR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmama yaptıkları önemli katkılardan dolayı değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Pınar GEDİKKAYA BAL ve Doç. Dr. Emirhan GÖRAL'a teşekkür ederim. Hayatım boyunca beni maddi manevi her anlamda destekleyen, hayattaki en büyük şansım canım anneme ve canım kardeşime teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

İstanbul, 2020

Gizem KARAHAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
TABLolar	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Avrupa Şüpheciliğinin Tanımı ve İçeriği	4
1.2. Avrupa Şüpheciliği Tipolojileri	6
1.3. Avrupa Şüpheciliği Olgusunu Açıklamaya Çalışan Teoriler.....	9
1.3.1. Yeni İşlevselcilik	10
1.3.2. Hükümetlerarasıcılık ve Liberal Hükümetlerarasıcılık	11
1.3.3. Post-Fonksiyonalizm	14
1.3.4. Tarihsel Kurumsalcılık	16
1.3.5. Post-Materyalizm	17
2. AVRUPA BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ	19
2.1. Tarihsel Gelişim Sürecinde Avrupa Şüpheciliği	19
2.2. Avrupa Şüpheciliğini Etkileyen İç Faktörler	23
2.3. Krizler ve Avrupa Şüpheciliği	28
2.3.1. Euro Krizi	29
2.3.2. Göç Krizi	33
2.3.3. Brexit	43
2.4. Kriz Dönemlerinde Şüpheciliğin Yükselişe Geçtiği Bazı Avrupa Birliği Ülkeleri....	47
2.4.1. İngiltere.....	50
2.4.1.1. Muhafazakar Parti	52
2.4.1.2. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi	54
2.4.2. Fransa	55
2.4.2.1. Ulusal Cephe.....	55

2.4.3.	İtalya.....	56
2.4.3.1.	Kuzey Ligi.....	57
2.4.3.2.	Beş Yıldız Hareketi.....	59
2.4.4.	Macaristan	60
2.4.4.1.	Fidesz.....	61
2.4.4.2.	Jobbik.....	61
3.	AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ	63
3.1.	Avrupa Parlamentosu'nun Genel Yapısı ve Yetkileri	63
3.2.	Avrupa Parlamentosu'nda Şüpheli Siyasi Gruplar	68
3.2.1.	Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Grubu (EFDD)	71
3.2.2.	Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler Grubu (ECR).....	72
3.2.3.	Uluslar ve Özgürlükler Avrupası (ENF)	73
3.3.	Şüpheli Siyasi Grupların Avrupa Parlamentosu Politikalarına Etkisi.....	73
3.3.1.	Euro Krizi Oylamaları	74
3.3.2.	Göç Krizi Oylamaları	74
3.3.3.	Brexit Krizi Oylamaları	76
3.3.4.	Avrupa Şüphelilerinin Avrupa Parlamentosu'nda Etkili Olamamalarının Sebepleri.....	76
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	84

TABLÖLÄR

	Sayfa No.
Tablo 1: Kopecký ve Mudde Tipolojisi.....	8
Tablo 2: AB ÷lkelerindeki Avrupa Őpheciliđinin ana temaları.....	48
Tablo 3: AP Üyeleri.....	65
Tablo 4: AP Başkanları (2008-2018)	67
Tablo 5: 2009 AP Seçim Sonuçları	69
Tablo 6: 2014 AP Seçim Sonuçları	70

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFD	: Almanya için Alternatif
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
ALDE	: Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
ANEL	: Bağımsız Yunanlılar Partisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
ATS	: Avrupa Tek Senedi
ECR	: Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler
EFD	: Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu
EFDD	: Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Grubu
ENF	: Uluslar ve Özgürlükler Avrupası
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
EPP	: Avrupa Halk Partisi/Hristiyan Demokratlar
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
EUROSUR	: Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi
FIDESZ	: Macar Yurттаş Birliği
FN	: Ulusal Cephe Partisi

FPÖ	: Avusturya Özgürlük Partisi
FRONTEX	: Dış Sınırlarda Operasyonel İş Birliği Yönetimi İçin Avrupa Ajansı
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Greens/EFA	: Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı
GSYM	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GUE/NGL	: Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Solu
ID	: Kimlik ve Demokrasi Grubu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
JOBBIK	: Daha İyi Bir Macaristan Hareketi
LN	: Kuzey Ligi
M5S	: Beş Yıldız Hareketi
NDP	: Almanya Ulusal Demokratik Partisi
ODAÜ	: Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OTP	: Ortak Tarım Politikası
PS	: Gerçek Finliler Partisi
PVV	: Hollanda Özgürlük Partisi
S&D	: Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı
UEN	: Uluslar Avrupası için Birlik
UKIP	: Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
VB	: Flaman Çıkarı Partisi

GİRİŞ

Avrupa'yı daha istikrarlı ve barışçıl bir kıta yapma amacıyla ortaya çıkan AB, ekonomik bütünleşme hareketi ile başladığı yolculuğunda ekonomik bütünleşme ile yetinmeyip sosyal ve siyasi alanlarda da bütünleşme sürecine girmiştir. Birliğin siyasi alanda yakaladığı başarılı ivme bazı kesimlerde bütünleşmeye karşı şüphecilik algısı yaratmıştır. Avrupa Birliği'nin derinleşme ve genişleme dönemlerinde tepkisel hareketlerle daha görünür hale gelen şüphecilerin var oluş amaçlarını araştırmak ve anlamlandırmak için literatürde Avrupa şüpheciliği (*Euroscepticism*) kavramı kullanılmıştır.

Bütünleşmeye eleştirel bir gözle yaklaşanlar zaman zaman süreci yavaşlatmaya veya durdurmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle Maastricht Antlaşması ile ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda gerçekleştirilen önemli yenilikler, Anayasa Taslağı önerisi ve Lizbon Antlaşması AB meselelerinin siyasallaşmasını sağlamıştır. Yalnızca derinleşme ve genişleme aşamaları değil, uluslararası konjonktüre bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeler de Avrupa şüpheciliği için bir çıkış noktası olmuştur. Literatürde genellikle göz ardı edilen krizler Avrupa Birliği'nin daha önce tecrübe etmediği ve yönetim yapısını sorgulatan bir etki yaratmıştır. Her şeyden önce 2008 yılından sonra AB'nin karşılaştığı çoklu kriz ortamı ulusal ve ulusüstü düzeyde bütünleşmeye karşı desteğin azalması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle tüm boyutlarıyla Avrupa şüpheciliğinin araştırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Avrupa şüpheciliği literatüründe tipolojilere dayanan çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Fakat, Avrupa şüpheciliğini kuramsal olarak açıklamak için tutarlı ve genel kabul gören bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bu çalışma, bütünleşmeye verilen desteği konu alan çalışmalarda en çok kullanılan teorileri inceleyerek literatüre katkı sağlayacaktır. Çalışmada Avrupa şüpheciliği kavramı, ilk olarak ulusal boyutuyla ele alınacaktır. Siyasi partilerin AB gündemini ve politikalarını belirlemedeki rolü nedeniyle de siyasi parti odaklı bir yaklaşım sunulacaktır. Ancak daha önceki çalışmalarda siyasi boyutun tek başına değerlendirilmesinin yetersiz kaldığı ve kamuoyu perspektifinden yapılacak bir değerlendirmenin de göz ardı edilmemesi gerektiği görülmüştür. Bu nedenle çalışmada üye devletlerde Avrupa bütünleşmesine verilen desteğin ulusal partiler açısından nasıl karşılık bulduğuna dair bir değerlendirmede bulunulurken, temel desteğini halktan siyasi partilerin

yanı sıra kamuoyu boyutu da çalışmaya dahil edilecektir. İkinci olarak, krizlerin gölgesinde yükselen Avrupa şüpheliğinin Avrupa bütünleşmesine etkilerini görebilmek için ulusüstü boyuta yönelmek gerekecektir. Bunun için AB kurumları arasında doğrudan seçimlerle belirlenen tek kurum olan Avrupa Parlamentosu ideal bir alan sunacaktır.

Çalışmada amaçlanan, krizler ışığında Avrupa şüpheliğinin yükselişini ortaya koymak ve ulusüstü boyutuna dikkat çekmektir. Araştırma temelde “Avrupa Parlamentosu’ndaki şüpheli parti grupları kriz dönemlerinde AB gündemini ve AB politikalarını etkilemiş midir?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu noktada tezin hipotezi kriz dönemlerinde Avrupa şüpheliğinin artması üzerine kurulmuştur.

Tezde işlenen konular çerçevesinde başlıklar birkaç şekilde sınırlandırılmıştır. İlk olarak Avrupa şüpheliğinin yükselişe geçtiği, kriz dönemlerini kapsayan 2008-2018 arası dönem çalışmaya konu edilecektir. İkinci olarak, o dönem 28 ülkeden oluşan AB’de çalışmanın zaman sınırlamasından dolayı ancak seçilen dört ülke çalışmaya dahil edilmiştir: İngiltere, Fransa, İtalya ve Macaristan.

Tez, temel olarak üç bölümde incelenmiştir. Birinci bölüm, tezin kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Kavramsal çerçevede Avrupa şüpheliğinin nasıl ve nerede ortaya çıktığı ile literatürde en çok başvurulan yazarların tipolojileri açıklanacaktır. Bu tipolojiler arasından siyasi parti düzeyinde şüpheliği kapsamı ve literatürde en çok atıf yapılan tipoloji olduğu için Taggart ve Szczerbiak’ın sert ve yumuşak Avrupa şüpheliği ayrımı benimsenecektir. Ulusal siyasi partiler ve Avrupa Parlamentosu’ndaki siyasi parti grupları bu bağlamda değerlendirilecektir. Ardından açıklanan kavram kuramsal çerçevede incelenecektir.

İkinci bölümde ise Avrupa şüpheliğinin tarihsel perspektifte hangi süreçlerde görüldüğünü ve son yıllarda AB’yi sarsan krizler (Euro krizi, göç krizi ve Brexit) açıklanacaktır. Bu krizlerin neden kaynaklandığı, nasıl derinleştiği ve Avrupa şüpheliğini nasıl harekete geçirdiği üzerinde durulacaktır. Ardından krizlerin etkisiyle yükselişe geçen Avrupa şüpheliğinin görüldüğü ülkeler incelenecektir. Siyasi parti düzeyine ağırlık verecek olan çalışmada aynı şekilde partiler arasında da son seçimlerde yükselen grafiğe sahip şüpheli partiler çalışmaya dahil edilecektir. Ülkelerin seçilme nedenleri farklı tarihsel geçmişe ve ulusal önceliklere sahip olmalarıdır. İngiltere’nin AB ile tarihsel geçmişi ve en

Avrupa şüpheci ülke konumunda olması, ulusal kimliğini ön planda tutan Fransa'nın ve krizlerden en çok etkilenen ülkelerden biri olan İtalya'nın kurucu ülke olmaları ve son olarak Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında Avrupa şüpheciliğinin en fazla güç kazandığı ülkelerden birinin Macaristan olması söz konusu ülkelerin seçilmelerindeki nedenlerdir.

Çalışmanın son bölümünde ise, Avrupa Parlamentosu'nun yapısı ve yetkileri ve AP çatısı altında yer alan şüpheci parti grupları Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi (EFDD), Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler (ECR) ve Uluslar ve Özgürlükler Avrupası Grubu (ENF)'nin temel ilkeleri ve amaçları açıklanacaktır. Ardından bu grupların Avrupa yanlılarının endişelendiği gibi kriz döneminde Avrupa politikalarını ve gündemini belirlemede bütünleşmeyi yönlendirebilecek etkisinin olup olmadığı ortaya konulacaktır.

Çalışmada siyasi partilerin seçim manifestoları, parti liderlerinin söylemleri, ulusal seçim sonuçları, Avrupa Parlamentosu seçim sonuçları ve kriz dönemlerinde Avrupa Parlamentosu'nda yapılan oylamaların sonuçlarına yer verilecektir. Çalışmada kullanılan veriler konu ile ilgili akademik makaleler, kitaplar, internet kaynakları, Avrupa Birliği kurumlarının ve uluslararası örgütlerin hazırlamış oldukları raporların taranmasıyla elde edilmiştir. Ayrıca kamuoyunun bütünleşme sürecine ilişkin destekleri ele alınırken Eurobarometer anket çalışmalarından yararlanılacaktır.

1. AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Avrupa şüpheciliği kavramının tanımı, içeriği, akademik literatürde kullanımı ve teorik bir çerçevede uygulanabilirliği üzerinde durulacaktır.

1.1. Avrupa Şüpheciliğinin Tanımı ve İçeriği

Literatür incelendiğinde Avrupa şüpheciliği (Euro scepticism) kavramının¹ 1980’li yıllardan itibaren araştırma konusu olduğu görülmektedir. Kavramın türetildiği şüpheci kelimesinin tarihsel kökenine bakıldığında eski Yunancadan Avrupa dil ailesine girdiği ve gözlemci veya denetçi anlamında kullanıldığı görülmektedir (Condruz–Băcescu, 2014, s. 53). Sørensen, Avrupa şüpheciliği kavramının avro (*euro*), septik (*sceptic*) ve izm (*ism*) olarak üç bileşenden oluştuğunu belirtmektedir. Ancak ‘Euro’ kelimesinin AB’yi mi veya tüm Avrupa’yı mı kastettiği, ‘septik’ kelimesinin ikna etmeye açık (*open to persuasion*) veya açıkça reddetme anlamı gelip gelmediği ve sondaki ‘izm’ ekinin ideolojik bir anlama gelip gelmediği hususunda bir belirsizlik olduğu aktarılmaktadır (Sørensen, 2008, s. 5). Bu bağlamda, Flood’un belirttiği gibi, Avrupa şüpheciliği anlaşılması zor bir kavramdır (Flood, 2002, s. 2). Ortaya çıktığı döneme, koşullara ve algılanış biçimine göre tanımı da tetikleyici unsurları da değişmektedir. Genel itibariyle, Avrupa bütünleşmesi hareketini ve Avrupa Birliği’ni kapsayacak şekilde tanımı sınırlandırılabilir.

Kavramın kesin bir tanımı olmamakla birlikte AB’nin belirli politikalarını, ilkelerini ve kurumlarını eleştirmek veya Birliğe üyeliğin tamamen reddedilmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede çeşitli tanımlara sahiptir. Sørensen (2008, s. 6) tamamıyla AB’ye, AB’nin belirli politika alanlarına ya da bütünleşmeye yönelik gelişmeleri onaylamamak olarak bir tanımlama yapmıştır. Bu ifade Avrupa bütünleşmesine karşı şüphe ve güvensizlik ortamı olduğu anlamını taşımaktadır (Flood, 2002, s. 73). Hooghe ve Marks (2007, s. 119) ise benzer bir ifadeyle Avrupa şüpheciliği olgusunu ‘şüphecilik tutumu’ ya da ‘inançsızlık eğilimi’ olarak tanımlamıştır. Avrupa şüphecileri hayati önem arz ettiğini düşündükleri hassas konularda endişeye sahip olabilir ve muhalif bir çizgide ilerleyebilirler. Bu noktadan sonra ise ideolojik boyuta geçiş yapılabilir. Örneğin; Kaniok (2010) Avrupa şüpheciliğini

¹ Türkçe literatürde ‘AB şüpheciliği’, ‘Euroseptisizm’, ‘Avrupa kuşkuculuğu’ vb. olarak da kullanılmaktadır.

ulus devletlerin ulusüstü bir organa yetkilerini devretme fikrini reddeden bir ideoloji olarak tanımlar. Çünkü devletler bu durumu ulusal egemenliklerine tehdit olarak görebilir ve böyle bir ulusüstü yapıya yetki devrini reddetme eğilimi gösterebilirler.

Avrupa şüpheciliğinde AB'nin özünde sahip olduğu değerleri, ilkeleri, politikaları ve uygulamaları konusunda eleştirel bir bakış açısına sahip olmak ile tamamen muhalif olup AB'ye tamamen karşı çıkarak bu oluşumun içinde yer almak istememek arasında bir çizgi vardır. Avrupa Birliği'nin politikalarına ve uygulamalarına temkinli veya eleştirel yaklaşılabilir. Bu durum entegrasyonun duraksamasına sebebiyet verebileceği gibi daha fazla entegrasyona ulaşmak konusunda itici bir güç de olabilir. Fakat bütünleşmeyi tamamen reddetmek ve karşı olmak daha kesin ve olumsuz bir tutumun gereğidir. Taggart'a (1998, s. 336) göre tüm AB muhalifleri şüpheci fakat tüm şüpheciler muhalif değildir. Bu ayrım, Türkçe literatürde Avrupa şüpheciliği ve Avrupa karşıtlığı kavramlarına da uyarlayabilir. Çünkü Avrupa şüpheciliği olgusunun etrafında şekillenen çalışmalarda iki kavramın da sıklıkla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülebilmektedir. Ermağan (2012, s. 151) tüm tanımlamalardan farklı olarak AB şüphecileri ve AB karşıtlığı arasında bir ayrım yapmaktadır. AB şüphecilerini bütünleşmeye karşı olmayan fakat bütünleşmenin derinleşmesinden memnuniyetsizlik duyan bir pozisyona yerleştirirken, AB karşıtlarını bütünleşmenin kurumlarına ve politikalarına tamamen karşı çıkan bir çerçevede sunmaktadır.

Avrupa şüpheciliği kavramının ortaya çıktığı yer İngiltere olarak kabul edilmektedir. İlk defa 1986 yılında İngiliz The Times gazetesinin "*Thatcher Still the Sceptic in Europe*" başlıklı makalesinde İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in AET'ye karşı olumsuz tutumunu belirtmek için kullanılmıştır. Fakat terimin daha önce 11 Kasım 1985 tarihli The Times gazetesinde ortak pazar karşıtı kavramı ile eş anlamlı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Harmsen ve Spiering, 2004, s. 16). Bu bağlamda kavramın İngiliz kökenli olduğu sonucuna varılabilir. Avrupa şüpheciliği kavramı İngiliz kaynaklı olmasına rağmen İngiltere ile sınırlı kalmayarak diğer Topluluk üyelerinde de yaygınlaşmıştır. Oxford İngilizce Sözlüğüne göre terim 26 Aralık 1992'de The Economist'te Almanya'nın biraya ilişkin kurallarını iç pazara ayarlaması hususunda Alman kamuoyunun olumsuz tutumunu ifade ederken kullanılmıştır (Hooghe ve Marks, 2007, s. 120).

Kavramın akademik literatürde kullanımı ise 22 Eylül 1988’de Thatcher’ın Belçika’nın Bruges kentindeki Avrupa Koleji’nde yaptığı ünlü konuşmasından sonra popülerlik kazanmıştır (Margaret Thatcher Foundation, 1988). Konuşmanın içeriğinden anlaşılan Thatcher’ın ulusüstü federal bir yapıya karşı olduğu, Brüksel’in merkezileşmesinden duyulan hoşnutsuzluk, Birliğin kurumlarına yetki devrine karşı ulusal kimliğin zarar göreceği endişesi ve Ortak Tarım Politikasına (OTP) karşı tereddütlerdir.

Sonuç olarak İngiliz kökenli Avrupa şüpheciliğinin herkes tarafından kabul edilmiş kesin bir tanımı yoktur. Genel tanımıyla Avrupa bütünleşmesine, politikalarına ve kurumlarına yönelik güvensizlik, memnuniyetsizlik veya karşıt olma durumunu yansıtan siyasi bir düşünce şeklidir.

1.2. Avrupa Şüpheciliği Tipolojileri

Siyaset bilimi literatüründe Avrupa şüpheciliği kamuoyu ve siyasi parti düzeyinde olmak üzere iki açıdan ele alınmıştır. Bu doğrultuda terimi açıklamak için farklı tipolojiler geliştirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde dört farklı tipoloji sunulacaktır. Seçilme nedenleri ise akademik çalışmalarda en çok tercih edilen tipolojiler olmalarıdır.

Literatürdeki ilk tipoloji Taggart (1998)’a aittir. Taggart tarafından temelleri atılan siyasi parti bazlı değerlendirme en fazla atıf yapılan ve en yaygın olarak kullanılan tipolojidir. Daha sonra çalışmalarını birlikte yürüten Taggart ve Szczerbiak (2001) Avrupa şüpheciliği olgusunu sert (*hard*) Avrupa şüpheciliği ve yumuşak (*soft*) Avrupa şüpheciliği olarak iki farklı şekilde tanımlayarak kavramsallaştırmıştır. Sert Avrupa şüpheciliği Avrupa bütünleşmesinin siyasi ve ekonomik yönleriyle tamamen reddedilmesi ve AB’ye katılımın istenmemesi ya da AB üyesi bir ülke olarak kalmaya karşı olmak şeklinde tanımlanır (Taggart ve Szczerbiak , 2001, s. 10). Yani AB’ye ilkeli muhalefet anlamına gelmektedir. İlkeli muhalefet, AB’nin ulusal değerlere ters düştüğü inancından kaynaklanmaktadır (Taggart ve Szczerbiak, 2002). Yumuşak Avrupa şüpheciliği ise Avrupa bütünleşmesine karşı olmayıp, AB politika alanlarından bir veya birkaçına karşı olmayı ifade eder. AB üyeliğinden ayrılmak gibi bir durum söz konusu değildir. Yumuşak Avrupa şüpheciliği, şartlı ve nitelikli bir muhalefeti kapsar. Ulusal çıkar, ulusal kimlik ve değerler için tehdit unsuru olarak gördükleri AB politikalarını ve kurumlarını eleştirmektedir.

Kopecký ve Mudde (2002, s. 300) Taggart ve Szczerbiak'ı tanımlarını çok geniş çerçevede sunduklarını ve şüpheciliği tanımlamak için kriterlerin belirgin olmamasını eleştirmektedir. Buna bağlı olarak iki boyutta ele alınan dört kategoriden oluşan alternatif bir tipoloji sunmaktadırlar: Avrupa şüphecileri, Avrupa retçileri, Avrupa faydacıları, Avrupa hayranları (Mudde ve Kopecky, 2002). Tipolojinin birinci boyutunu Avrupa bütünleşmesine karşı desteği Avrupa yanlısı (*Europhiles*) ve Avrupa karşıtı (*Europhobe*) olarak ikiye ayırmışlardır. Avrupa yanlıları bütünleşme fikrini destekleyen insanlardan oluşurken Avrupa karşıtları bütünleşmeye destek vermemektedir. Tipolojinin ikinci boyutunda Avrupa iyimserleri (*EU-optimists*) ve Avrupa kötümserleri (*EU-pessimists*) arasında ayırım yapılmaktadır. Avrupa iyimserleri Avrupa bütünleşmesinin mevcut durumundan ve ilerlemesinden memnun olmakla birlikte gelişimini desteklemektedirler (Mudde ve Kopecky, 2002, s. 302). Fakat dikkat edilmesi gereken husus AB politikalarına yöneltilen her eleştirinin Avrupa iyimseri olmak için engel teşkil etmeyeceğidir. Avrupa kötümserleri ise bütünleşmenin gelişimine ve geleceğine olumsuz yaklaşırlar. Ancak Kopecký ve Mudde'nin perspektifinden bakıldığında kötümser olmak da AB üyeliğine karşı olmak anlamında algılanmamalıdır. Kopecký ve Mudde'nin tipolojisinde ilk parti pozisyonu Avrupa hayranlarıdır (*Euroenthusiasts*). Hem Avrupa yanlısı hem de AB iyimserlerini birleştiren bu konum, Avrupa bütünleşmesinin fikirlerini desteklemektedir ve AB'nin bu fikirleri yansıttığını ya da yansıtaçağını düşünmektedir. İkinci pozisyon Avrupa faydacılarıdır (*Europragmatists*). Bu pozisyon Avrupa karşıtı ve Avrupa iyimser bakış açılarını birleştirmektedir. Bütünleşmeyi desteklememekte, ancak kendi ülkelerinin yararına bir AB politikasına destek vermektedirler. Üçüncü konum olan Avrupa şüphecileri (*Eurosceptics*), Avrupa yanlısı ve Avrupa kötümser konumlarını birleştirerek Avrupa bütünleşmesini desteklemekle birlikte, Avrupa Birliği'nin şu anki veya gelecekteki gelişimi ile ilgili kötümser bir tutum sergilemektedirler. Son pozisyon Avrupa retçilerine (*Eurorejects*) aittir. Bu konum hem Avrupa karşıtı hem de Avrupa kötümser görüşlerini birleştirir ve bu nedenle Avrupa entegrasyonuna tamamen karşıdır (Mudde ve Kopecky, 2002, s. 302-303). Bu kategorizasyon Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Kopecný ve Mudde Tipolojisi

		Avrupa Bütünleşmesi Desteği	
		Avrupa yanlısı	Avrupa karşıtı
AB Desteği	AB iyimseri	Avrupa hayranları	Avrupa faydacıları
	AB kötümseri	Avrupa şüpheçileri	Avrupa retçileri

Kaynak: Kopecný ve Mudde 2002, 303

Taggart ve Szczerbiak sert ve yumuşak Avrupa şüpheçiliği ayrımına gelen eleştirilere cevaben kavramı daha ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Buna göre, sadece bir veya iki AB politikasına karşı çıkmak bir partiyi şüpheci olarak nitelendirmek için yeterli veri sağlamamaktadır. Göz önünde bulundurulması gereken unsur AB'nin üye devletler için hayati öneme sahip politikalarına karşı muhalefetin olup olmadığıdır. Örneğin, Ekonomik ve Parasal Birliğe muhalefet eden bir partinin Ortak Balıkçılık Politikasına karşı çıkan bir partiye göre şüpheci olması daha muhtemeldir (Szczerbiak ve Taggart, 2003, s. 13).

Vasilopoulou (2009) parti temelli Avrupa şüpheçiliğini üç türde tanımlamıştır. Bunu yaparken de bütünleşmenin ilkesi, uygulanması ve geleceği kriterlerine dayanarak bir gruplandırma yapmıştır. Tanımlanan ilk grup Avrupa bütünleşmesinin tüm politikalarına, ilkelerine ve kurumlarına tamamen karşı çıkan 'reddetme' grubudur. Bu grup, ülkelerinin yetkilerinin AB'ye devretmesine olumsuz bakmaktadır. İkinci tip 'şartlı' grup ulusal egemenliği kaybetme korkusu taşımakta ve ulusal çıkarlarıyla uyumlu buldukları politikalarda iş birliğini desteklemektedirler. Üçüncü tip ulusal çıkarların fayda sağlayacak ekonomik politikalara karşı ulusüstü kurumlara yetki aktarımını kabul eden 'ödün' grubudur.

Sorensen (2008) ise önceki tipolojilerden farklı olarak kamuoyu şüpheçiliği üzerine çalışarak bu alanda katkı sağlamıştır. Çalışmasında ekonomik motivasyonlu, egemenlik temelli, demokratik ve politika merkezli olarak dört şekilde ayırım yapmaktadır. İlk olarak vatandaşların Birliği ekonomik fayda sağlayıp sağlamadığına bağlı olarak Avrupa

şüpheciliğinin ekonomik motivasyonlu olabileceği belirtmektedir. Daha sonra vatandaşların Birliği ekonomik olarak başarılı görse bile ulusüstü niteliğinden dolayı ulusal egemenlik temelli bir şüpheciliğin var olabileceğini vurgulamaktadır. Üçüncü ayırmda AB kurumlarındaki demokrasi açığına bağlı olarak demokratik şüphecilikten bahsetmektedir. Buna göre vatandaşlar ulusüstü düzeyde seslerini yeterince duyuramadıklarını ve Avrupa Parlamentosu'nun da bu konuda işlevsiz kaldığını düşünerek şüpheli olabilmektedirler. Son olarak, siyasi düşünce farklılıklarından kaynaklı bütünleşme sürecindeki gelişmelere şüpheli yaklaşılabilen düşüncesinden yola çıkarak politika merkezli Avrupa şüpheciliğini belirlemektedir.

Avrupa şüpheciliğinin çok yönlü doğası gereği akademik literatürde yukarıda bahsedilen dört tipolojiden çok daha fazlası mevcuttur. Fakat Taggart tarafından temelleri atılan siyasi parti bazlı değerlendirme akademik çalışmalarda genel kabul gören, en fazla atıf yapılan ve en yaygın olarak kullanılan tipolojidir. Hem Vasilopoulou'un aşırı sağ milliyetçi partiler için geliştirilmiş tipolojisinin aksine siyasi yelpazenin her iki tarafına da uygulanabilmekte hem de Kopecký ve Mudde'nin tipolojisinden farklı olarak daha geniş bir perspektif sunmakta ve bu nedenle uygulanabilirlik açısından da daha net sonuçlar vermektedir. Sonuç olarak, belirtilen sebepler ışığında tipolojinin literatürde öncü konumda olması ve bu çalışmada ağırlıklı olarak siyasi parti temelinde yapılacak değerlendirmelerin mevcut olması nedeniyle Taggart ve Szczerbiak'ın sert-yumuşak ayırımına başvurulacaktır.

1.3. Avrupa Şüpheciliği Olgusunu Açıklamaya Çalışan Teoriler

Literatürde, Avrupa şüpheciliği kavramının neden, ne zaman ve nasıl geliştiğini açıklayan ve genel kabul gören tutarlı bir teori yoktur. Akademik çalışmalarda genel anlamda böyle bir amaç güdülmemiştir. Ancak bazı teoriler, Avrupa bütünleşmesine verilen desteğin azalmasının altında yatan nedenleri anlamlandırmada temel oluşturabilecek niteliktedirler. Yine de bütünleşmenin dinamiklerini, seyrini ve geleceğini yorumlarken kullandıkları unsurlar kavramın nasıl tetiklendiği hususunda kısmi bir perspektif sunabilmektedir. Çünkü teoriler için bütünleşme sürecinde AB'ye muhalefetten kaynaklanan bir duraksama veya gerileme olası bir ihtimal olarak görülmemiş ve böyle bir varsayım teoriler açısından kör nokta olarak kalmıştır (Leconte, 2015, s. 252). Bu bakımdan teoriler için Avrupa şüpheciliği olgusu ideal bir test alanı oluşturamamıştır.

Bütünleşme süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar teorilerin eksikliklerini açığa çıkarabilmektedir. Bu noktada geliştirilen yeni teoriler Avrupa bütünleşmesinin temel süreçlerini ve politikalarını açıklamak için kullanılmaktadır. Derinleşme ve genişleme aşamalarında karşılaşılan sorunlara bağlı olarak bütünleşme hızının her dönemde aynı olmadığı ve aynı yönde ilerlemediği düşünüldüğünde Avrupa şüpheciliğinin tek bir yaklaşımla açıklanamayacak bir olgu olduğu söylenebilir. Bu nedenle çalışmada yer alan teoriler seçilirken bütünleşmenin maruz kaldığı kriz ortamı da göz önünde bulundurulmuştur. Ancak, Webber'in (2019) belirttiği üzere, literatürde kullanılan teoriler son zamanlarda yaşanan ve bu tezin de konu aldığı krizler karşısında Avrupa'daki siyasi çözülmeye dair iyi bir açıklamada bulunamamıştır. Avrupa şüpheciliği literatürünün 1980'li yıllarda oluşturulmaya başlandığı ve kavramın kesin bir tanımı da olmadığı için tipolojiler daha net ve anlaşılır bir bakış açısı sunmaktadır. Bu doğrultuda tez çalışmasında Avrupa bütünleşmesine verilen desteği konu alan çalışmalarda en çok yararlanılan ve Avrupa şüpheciliğine yönelik kayda değer yaklaşımları olan teoriler sunulacak olmakla birlikte belirtilen sebeplerden dolayı konuyla ilgili diğer akademik çalışmalarda da başvurulduğu üzere tezin devam eden bölümlerinde önceki başlıkta açıklandığı şekliyle belirlenen tipoloji üzerinden devam edilecektir.

1.3.1. Yeni İşlevselcilik

Yeni İşlevselcilik, 1960'larda Avrupa Çalışmaları literatüründe kullanılmaya başlayan bir bölgesel bütünleşme teorisidir. Ernst Haas tarafından İşlevselcilik kuramının geliştirilmesiyle oluşturulmuştur Yeni İşlevselciliğe göre bir ekonomik ve teknik alanda başlayan entegrasyon süreci zamanla diğer alanlar üzerinde baskı yaratarak yayılacaktır (Haas, 1958, s. 13). 'Spill-over' kavramıyla ifade edilen bu yayılmanın en nihayetinde siyasi bütünleşme ile son bulacağı vurgulanmaktadır. Siyasi bütünleşmenin artması da ulusüstü düzeyde kurumsallaşmayı gerektirecektir. Ulus devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik entegrasyona ilişkin fayda-zarar beklentisine dayanarak gerçekleştirecekleri iş birliği ile bütünleşmeye destek verecekleri öngörülmüştür. Haas böyle bir değerlendirmede bulunurken Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) dikkate almıştır.

Avrupa projesinin ilk dönemlerinde halkın bütünleşme ile ilgili konularda pasif durumda olması ve siyasi elitlerin görüşlerini takip etmeleri beklenmiştir. Bütünleşmenin karar vericileri halkın görüşlerini dikkate almayan siyasi elitler olmuştur. Bu dönemde

halktan gelen şüpheliği görmezden gelen Haas bu durumu iki nedene dayandırmıştır. Birincisi, halkın cahil olduğu ve Avrupa bütünleşmesini anlamadığı; ikincisi, bütünleşmenin bürokratik yapısı gereği kamuoyu görüşünün önemli olmadığıdır (Kuhn, 2019, s. 1216-1217). AB halktan kopuk, elitist bir yapıya sahip olduğu gerekçesiyle zaman zaman eleştirilere de maruz kalmıştır. Diğer yandan, bütünleşmenin sürekli olarak ilerleme kaydettiği ve siyasi elitlerin buna bağlı olarak sürekli bütünleşmeyi destekleyecekleri düşünülmüştür. Ancak İngiltere'nin üyeliği ve ardından gelen genişleme süreçleriyle üye ülkelerde ve hatta kurucu altı ülkede siyasi elitlerin muhalif tutumuyla karşılaşılması Yeni İşlevselciliğin öngördüğü varsayımlarla çelişmiştir.

1970'li yıllarda ortaya çıkan petrol krizinin ardından bütünleşme sürecinde yaşanan durgunluk dönemi ve üye devletlerin ulusal politikalarına yönelmeleri teoriye duyulan ilgiyi azaltmıştır. 1990'lı yıllarda Maastricht Antlaşması ile siyasi bütünleşme yolunda önemli adımlar atılmasıyla teori tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, Yeni İşlevselcilik AB meselelerinin siyasallaşmasının bütünleşmeye desteği arttırmasını beklerken, günümüzde belirtilen durumun aksine siyasallaşma ile Avrupa şüpheliğinin görünür hale gelmesi, Avrupa bütünleşmesine verilen desteğin çoğunlukla azalmakla beraber sürekli bir dalgalanma halinde olması ve özellikle siyasi aktörlerin de şüpheli safta yer almaları teorisinin geçerliliğini sorgulatmaktadır.

1.3.2. Hükümetlerarasıcılık ve Liberal Hükümetlerarasıcılık

Hükümetlerarası yaklaşım, 1950'li yıllarda Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile başlayan ve günümüzde Avrupa Birliği (AB) adını alan Avrupa bütünleşmesi hareketini açıklamak için kullanılan teorilerden biridir. Teori, Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle'ün 1963 yılında İngiltere'nin AET üyeliği için yaptığı başvuruyu Topluluğun uluslararasılaşmasına karşı olan muhalefetinden dolayı veto etmesi ve ardından 1965 yılında "boş sandalye" krizinin² yaşanması sonrasında Yeni İşlevselcilik teorisinin bütünleşmeyi

² 1965 yılının Temmuz ayında Birliğin atlattığı başlıca krizlerden biridir. Ortak Tarım Politikası'nın finansmanı konusundaki bazı anlaşmazlıklar nedeniyle Fransa, 7 ay boyunca, Topluluk kurumlarında yer almayı reddederek karar alma süreçlerinin işlemesine engel olmuştur. Kriz, 1966'da "Lüksemburg Uzlaşısı" ile son bulmuştur.

açıklamaktaki eksiklikleri göz önüne alınarak Stanley Hoffmann tarafından ortaya atılmıştır (Hoffmann, 1966).

Hoffmann hükümetlerarası teoriyi realizmin temel varsayımlarından esinlenerek geliştirmiştir. Buna göre uluslararası politikanın ana aktörlerini devletler olarak kabul etmektedir. Hükümetlerarasıcılık, bölgesel bütünleşme hareketlerine uyarlanırken hükümetleri entegrasyonun arkasındaki en önemli unsurlar olarak görmekte ve bölgesel bütünleşmeyi hükümetlerarası pazarlıkların bir sonucu olarak algılamaktadır. Buna göre bütünleşmenin sınırları ve hızı da devletlerin ulusal çıkarları neticesinde şekillenmektedir. Çünkü benzer ulusal çıkarlara ve ulusal tercihlere sahip devletler iş birliği yaparlar. Hükümetler, topraklarında yaşayan bütün vatandaşları temsil ettikleri düşüncesinden yola çıkarak vatandaşların taleplerini ulusal çıkar olarak nitelendirirler. Fakat ulusal kimlikler ve çıkarlar değişkenlik gösterir ve bu durum bütünleşme için engel teşkil etmektedir. Avrupa bütünleşmesinde ulusüstü kurumları göz önüne aldığı AB kurumları arasında en etkili olan kurumun üye devletlerin büyük pazarlıklar yaptığı ve bunun sonunca önemli kararlar aldığı AB Zirvesi olduğunu savunur.

Hoffmann, teorisini geliştirirken realizmdeki “yüksek politika” (*high politics*) ve “alçak politika” (*low politics*) ayrımından etkilenmiştir (Hoffmann, 1966, s.881-889). Askeri ve siyasi konulardan oluşan güvenlik ve savunma alanındaki konular yüksek politika olarak adlandırılır. Ekonomi, sağlık ve çevre gibi konular da alçak politika olarak adlandırılmaktadır. Yaklaşımına göre devletler güvenlik, savunma, dış politika gibi ulusal kimlik ve ulusal çıkarları açısından öneme sahip yüksek politika konularında hassas davranmaktadır (Açıkmeşe, 2004, s. 11). Bütünleşmeye yönelik politikalar yüksek politika alanlarını etkilemeye başladıklarında bütünleşme hızı yavaşlamakta veya durmaktadır (Hoffmann, 1966, s. 868).

Hükümetlerarasıcılık ulusal bilinç, ulusal durum ve milliyetçilik arasında bir ayrım yapmış ve entegrasyonun gerçekleşmesinin siyasi ve kamuoyu alanındaki gelişmelere bağlı olduğunu ileri sürmüştür (Hoffmann, 1966, s. 867-868). Faydaların yüksek ve maliyetlerin düşük olmasının ulusal bilinci entegrasyona yaklaştırdığı fakat faydaların düşük, maliyetlerin yüksek olduğu durumlarda milliyetçi duyguların uyanacağı ve güçlendirileceği kabul görmüştür (Hoffmann, 1966, s. 882). Boş sandalye, Lüksemburg uzlaşısı gibi durumlar milliyetçi duygularla Avrupa projesine muhalif görüşlerin ilk adımları olmuştur.

1990'lı yıllarda Andrew Moravcsik, hükümetlerarasıcılık yaklaşımından esinlenerek liberal hükümetlerarasıcılık teorisini ortaya atmış ve temsilciliğini yapmıştır. Klasik hükümetlerarasıcılık yaklaşımında olduğu gibi uluslararası politikanın temel aktörlerini devletler olarak kabul etmiştir. Devletin aktör olarak kabul edilmesinin yanı sıra ülke içi çıkar gruplarının da temel aktör olarak konumlandırılması söz konusudur. Bunun nedeni de çıkar ve baskı gruplarının siyasi aktörleri etkilemesinde yatmaktadır. Teorisini geliştirirken sadece hükümetlerarasıcılık değil, aynı zamanda Robert Putnam'ın geliştirdiği iki aşamalı oyun (*two-level games*) teorisinden de etkilenmiştir. İlk aşama devletlerin ulusal tercihlerini nasıl tanımladıkları ile ilgilidir. Ulusal tercihlerin belirlenmesinin ardından ikinci aşama, devletlerin uluslararası düzeyde hükümetlerarası pazarlık sürecini nasıl etkiledikleri ile ilgilidir (Putnam, 1988).

Liberal hükümetlerarasıcılık teorisinde, Andrew Moravcsik bütünleşmeyi açıklamak için ulusal tercihler, devletler arasındaki pazarlıklar ve pazarlıkların yapıldığı uluslararası kurumlara vurgu yapmaktadır (Moravcsik, 1998, s. 18). İlk olarak ulusal tercihleri ekonomik boyutuyla ele almaktadır. Moravcsik'in kuramında, ulusal çıkarların belirlenmesinde ekonomik öncelikler önemli yer tutmaktadır. Buna göre Avrupa bütünleşmesi devletlerin ortak tercihleri ve çıkarları neticesinde şekillenmiştir ve devletler çıkarlarını maksimum zararlarını ise minimum düzeyde tutmak istemektedirler (Ülger, 2015, s. 16). Moravcsik'e göre 1960'larda İngiltere'nin Topluluğa üyelik talebi ve Fransa'nın buna karşı çıkmasının ardında yatan temel sebep de ekonomik çıkarlar olmuştur. İngiltere ekonomik çıkarları Topluluğun dışında zarar göreceğinden ve Fransa İngiltere'nin Ortak Tarım Politikasına karşı çıkmasından endişe etmiştir. Bu nedenle AB'ye ilişkin oluşturulacak bir kuramın temelinde de uluslararası ekonomi politik ve karşılıklı bağımlılık yer almalıdır (Öraz, 2011, s. 1612).

Liberal hükümetlerarası yaklaşımın Avrupa bütünleşmesini açıklamak için yararlandığı ikinci unsur hükümetlerarası pazarlıklardır. Bu noktada da ulusal çıkarlar önemlidir. Çünkü entegrasyon kendiliğinden değil, ulusal çıkarlarını maksimize etmeye çalışan devletlerin hedefledikleri sonuca ulaşmak için gerçekleştirdikleri hükümetlerarası pazarlıklar ve müzakereler sonucunda oluşturulmaktadır (Özdemir, 2012, s. 89). Entegrasyon sonucunda ulaşılan durumdan olumsuz etkilenen devletler pazarlık masasında taviz vermeye daha müsait olurken, entegrasyon sonuçlarından en az etkilenen devletler ise

pazarlık gücüne sahip olmaktadır (Moravcsik, 1993, s. 497-507; Schimmelfennig, 2018a, s. 973). Ayrıca teori, bütünleşme sürecinde hükümetler arasındaki müzakerelerin iç siyasetteki gelişmelere ve baskı gruplarının bütünleşmeye karşı olan tutumlarına göre şekillendiğini ileri sürer. Farklı gruplar arasındaki çatışma ve rekabet hali belirleyici bir faktör olarak görülür (Özdemir, 2012, s. 89).

Son olarak, teori uluslararası kurumların varlığına işaret etmektedir. Hükümetler uluslararası siyaset ortamında tek başlarına gerçekleştiremeyeceklerini düşündükleri hedeflere ulaşabilmek için ortak çıkarlara sahip oldukları devletlerle ortak bir çatı altında bulunmak isteyebilmektedirler. Bu durum, Avrupa bütünleşmesinde ulusüstü kurumlar aracılığıyla olmaktadır. Çünkü devletler kurum aracılığıyla çıkarlarını daha iyi koruduklarına inanmaktadırlar. Bu amaçla ulus devletler yetkilerinin bir kısmını veya tamamını kendi rızalarıyla ekonomik bir fayda beklentisi içinde ulusüstü kurumlara devretmektedir (Ülger, 2015, s. 16). Böylece, alınan kararlara kamuoyu nezdinde meşruiyet kazandırılmış hem de maliyetler düşürülmüş olmaktadır (Özdemir, 2012, s. 91).

Hükümetlerarasıcı perspektiften bakıldığında Avrupa şüpheciliği üye devletlerin hükümetlerinin AB'ye daha fazla yetki transferini reddettiği bir durum olarak yorumlanmaktadır. Ancak göz ardı edilen nokta hükümetleri de sınırlayan bir muhalefetin olabileceğidir. Siyasi partilerin politikaları, bütünleşmeye yönelik olumsuz görüşleri ve hükümetler üzerindeki etkileri dikkate alınmamıştır. Liberal Hükümetlerarasıcılık için belirtilebilecek şey ise maddi çıkarlar kadar kimlik, ideolojinin de şüpheciliğin analizine dahil edilebileceğidir. Fakat her iki yaklaşım için de geçerli olan sorun, bütünleşmeye verilen destekte halkın rolünü açıklama eğilimden uzak olmalarıdır.

1.3.3. Post-Fonksiyonalizm

Postfonksiyonalizm (İşlevselcilik Sonrası), Hooghe ve Marks tarafından 2009 yılında “*A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus*” adlı makalenin yayımlanmasıyla ortaya çıkmış ve bir entegrasyon teorisi olarak geliştirilmiştir. Diğer teorilerden farklı olarak Postfonksiyonalizm bütünleşmeye dair daha olumsuz beklentiler içermektedir. Hooghe ve Marks teorilerini siyasallaşma, ulusal kimlik ve kitle siyaseti kavramları üzerine kurmuştur.

Siyasallaştırma kavramı siyasi partiler, çıkar grupları ve vatandaşların Avrupa Birliği politikalarına katılımını tanımlamak için kullanılır. Avrupa Birliği meselelerinin vatandaşların günlük hayatlarını etkilemeye başlamasıyla görünür hale gelmektedir. Böylece siyasallaşma ile vatandaşların harekete geçmesi, entegrasyona karşı muhalif partilerin desteğinin artması ve Avrupa entegrasyonuna verilen desteğin de aynı oranda zayıflamasını beklemektedir. Siyasallaşma siyasi liderler tarafından seçimler ve referandumlar yoluyla harekete geçirilmektedir. Postfonksiyonelcilik teorisine göre bütünleşmenin derinliği arttıkça siyasallaşma da artar. Schmitter (2009), siyasallaşmayı daha fazla sayıda konu ele alındığında ortak karar almada tartışmaların artması olarak tanımlamıştır. Bu da siyasi bütünleşmenin kapsamını ve düzeyini belirleyecektir. Esasında siyasallaşmanın daha fazla entegrasyonu engellediği düşünülmektedir fakat Schimmelfennig siyasallaşmayı Avrupa entegrasyonu konusundaki tutumların ve görüşlerin kutuplaşması olarak ifade ederek siyasallaştırmadaki artışın entegrasyon ya da dağılma anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir (Schimmelfennig, 2017, s. 322). Yaklaşım, özellikle entegrasyonun seyrini değiştirebilecek durumlarda siyasallaşmanın rolünü vurgular.

Teori, ulusal kimlik politikalarına ve kamuoyu üzerindeki etkilerine odaklanır. Bireyin kimliğini hangi etnik veya kapsayıcı terimlerle nasıl algıladığı Avrupa bütünleşmesine olan yaklaşımını etkilemektedir (Hooghe ve Marks, 2007, s. 120). Buna göre güçlü ulusal kimliğe sahip bireyler Avrupa bütünleşmesine karşı kuşkuculuğa eğilimlidir (Hooghe ve Marks, 2009, s. 13). Bireyin güçlü bir ulusal bağlılığa sahip olması ve Avrupa bütünleşmesine olumlu bakması olağandışı bir durum da değildir. Önemli olan, bir kişinin kendi ulusal kimliğini diğer bölgesel kimliklerle birlikte kabul edip etmediğidir. Kapsayıcı kimliklere sahip bireyler ise bütünleşmeye daha olumlu bir perspektiften bakmaktadır.

1992'de Maastricht Anlaşması ile ilgili yapılan Danimarka referandumunun olumsuz sonucu ve 2005'te Fransa ve Hollanda'da Anayasa Antlaşması'nın reddedilmesiyle Avrupa bütünleşmesinde kitle siyaseti kavramı ortaya çıkmıştır. Kitle siyaseti seçim ve referandum durumlarında bütünleşmeyi engelleyici bir unsur olarak ulusal kimliği ön plana çıkarmaktadır. Halk, ulusal kimliğe bağlı olduğu ölçüde milliyetçi partileri destekleme yönünde irade sergilemektedir (Hooghe ve Marks, 2019, s. 1117). Schmitter, Hooghe ve Marks'ın teorisini değerlendirirken Avrupa entegrasyonunun gelecekteki seyrinden sorumlu

olduklarını ileri sürdükleri mekanizmanın AB politikaları ve kurumları ile ilgili kitle kamuoyunun seferber edilmesi olduğu çıkarımında bulunmuştur (Schmitter, 2009).

Kuramın temsilcileri, Avrupa bütünleşmesinin son dönemlerini daha fazla entegrasyon isteyenlerin Avrupa bütünleşmesine ilişkin kararlar alırken müsadeci fikir birliği³ (*permissive consensus*) yerine kamuoyunda Avrupa projesine dair siyasi desteğin gittikçe azalması sonucunda kısıtlayıcı uyuşmazlık (*constraining dissensus*) ile karşı karşıya olduğunu ve bu kısıtlayıcı muhalefetin bütünleşme seviyesi ve kapsamı üzerinde aşağı yönlü baskıya yol açtığını öne sürmüştür (Hooghe ve Marks, 2009, s. 21).

Son on yılda ardı ardına yaşanan krizlerin sonucunda artan Avrupa şüpheciliğinin bütünleşmeye yansıyan farklı sonuçları yaklaşımı duraksatmıştır. Örneğin, Postfonksiyonalizm göç krizi için açıklayıcı olurken Euro krizinde artan entegrasyonu açıklamak konusunda yetersiz olmuştur (Kuhn, 2019, s. 1224). Postfonksiyonalizmin diğer teorilerin aksine siyasallaşmanın artan Avrupa şüpheciliği ile entegrasyon sonucunu olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Fakat ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanacağı üzere göç krizinde şüpheli hükümetlerin çözüm sürecini çıkmaza soktuğu ve çözüm çabalarının sonuçsuz bırakıldığı görülürken, Euro krizinde reformlar ve alınan acil önlemler ile öngörülen olmamıştır.

1.3.4. Tarihsel Kurumsalcılık

Tarihsel Kurumsalcılık, Yeni Kurumsalcılığın alt kategorilerinden biridir. Tarihsel Kurumsalcılar ulusüstü yapılanmaya odaklanmaktadırlar. Avrupa bütünleşmesini zamanla ortaya çıkan bir süreç olarak tanımlarlar (Pierson, 1996, s. 4). Tarihsel kurumsalcılar kurumları Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi gibi sadece fiziki yapı olarak değil; norm ve sözleşmeler ve prosedürleri de kapsayacak şekilde tanımlamaktadırlar (Hall ve Taylor, 1996, s. 938). AB kurumları, üye ülkeler arasındaki koordinasyonu ve etkileşimi sağlamak için birer araçtır.

Tarihsel Kurumsalcıların üzerinde çalıştığı kavram yol bağımlılığıdır (*path dependence*). Buna göre, üye ülkeler arasındaki iş birliğinin belirlenen rota dahilinde diğer

³ Permissive consensus, 1990'lı yılların başına kadar olan dönemde Topluluk siyasetinde kamuoyu desteğine ihtiyaç duyulmadan siyasi elitler ve bürokratların karar alımlarında etkin olduğu bir sistemi ifade eden bir kavramdır. Bazı Türkçe kaynaklarda 'ihtiyari uzlaş' veya 'hoşgörülü konsensus' olarak da geçmektedir.

alanlara da tesir ederek artması beklenmektedir. Kurumların oluşturuldukları ilk aşamada yapılan tercihler politikaların gelişimini uzun yıllar etkilemektedir. Yol bağımlılığı kapsamında geçmişte girilmiş bir yoldan çıkmak zor ve maliyetlidir (Pierson, 1996, s. 11). Örneğin, üye devletlerin ihtiyaçlarına cevap vermeyen kurumları ortadan kaldıracımlarına rağmen pratikte mümkün değildir. Çünkü bu durum büyük maliyetler içermesinin yanı sıra uzun bir bürokratik sürece tabi olmaktadır. Aynı şekilde bir üye devletin AB'yi tamamen terk etmesi de yüksek entegrasyon seviyesi ve çıkış maliyetleri nedeniyle neredeyse olanaksızdır. (Gray ve McLean, 2009, s. 460). Ancak İngiltere'nin Brexit kararı almasına kadar geçen sürede AB ile ilişkilerinde yol bağımlılığıyla ilerlediği gibi ardından Birlikten ayrılması bu varsayımı geçersiz kılmıştır.

Üye ülkelerin diğer üye ülkelerle iş birliğinden fayda elde edebilmek için kendi rızalarıyla yetkilerini devrederek oluşturdukları kurumlar devletlerin hareket alanlarını kısıtlayabilecek boyuta ulaşmıştır. Bu durum en azından AB kurumlarına karşı Avrupa şüpheciliğinin nedenlerini açıklarken farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Gray ve McLean (2009) yayınladıkları bir çalışmada AB'nin en güçlü ekonomikleri olan Almanya ve İngiltere'nin Ortak Balıkçılık Politikasına yaklaşımlarını Tarihsel Kurumsalcılık ve Liberal Hükümetlerarasıcılık teorilerinden yararlanarak karşılaştırmışlardır. Çalışmaya göre, AB'nin kurucu ülkelerinden Almanya konuyla ilgili politika yapımında yer alırken AB kurumlarını kendi ulusal önceliklerine hizmet edecek biçimde şekillendirmiştir. Bu durum ülkeyi Liberal hükümetlerarasıcı bir konuma taşımıştır. Diğer yandan, Tarihsel Kurumsalcılığa eğilimli olduğu kabul edilen İngiltere politikaya Avrupa şüpheciliği anlayışıyla yaklaşmış, AB kurumlarını İngiliz balıkçılığının önünde kısıtlayıcı bir engel olarak görülmüştür. Ancak İngiltere aynı zamanda 10 yıllık bir süreçte eşit erişim ilkesi gereği balıkçılık konusunda gelişmiş ülkelerin gemilerinin İngiltere sularına erişiminin kısıtlanması için istisna elde etmiştir. Bu aşamada yol bağımlılığını göz ardı ederek üye ülkelerin AB kurumlarını karşılarına almaktan çekinmedikleri söylenebilmektedir.

1.3.5. Post-Materyalizm

Post-materyalizm, Inglehart (1977) tarafından bireysel düzeyde Avrupa bütünleşmesine ilişkin tutumların açıklanması için kullanılan bir yaklaşımdır. Avrupa bütünleşmesine verilen destek vatandaşlar tarafından benimsenen siyasi değerlerle ilişkilendirilmiştir. Buna göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa toplumlarındaki

ekonomik ve sosyal değişimler sonucunda oluşan barış ortamı ve refahın artmasıyla Materyalizm ve Post-materyalizm kavramları üzerinden bir ayrıma gidilmiştir. Ekonomik ve güvenlik gibi unsurlara bağlı değerler Materyalist olarak kabul edilirken; bireysel özgürlük, çevre, eşitlik, yaşam kalitesi gibi unsurlar çevresinde gelişen değerler Post-materyalist olarak tanımlanmıştır (Gabel, 1995, s. 336).

Değerler çerçevesinde ele alınan bu yaklaşım Post-materyalist değerleri benimseyen insanların Avrupa bütünleşmesini destekleme olasılığının daha yüksek olduğunu savunmaktadır. Özellikle eğitimli ve genç insanların bütünleşme destekçisi olduğu varsayılıyor. Çünkü bu insanlar benimsedikleri Post-materyalist değerlerin AB tarafından geliştirilebileceğine inanmaktadırlar. Fakat Inglehart'ın bu yaklaşımı 1990'lı yıllarda eksiklikleri nedeniyle eleştirilmiştir. Janssen (1991) İngiltere, İtalya, Fransa, Almanya'da Avrupa bütünleşmesine karşı tutumlar üzerine yaptığı çalışmada eğitim düzeyi ve yaş ile bütünleşmeye destek arasında bir ilişki kuramazken, başka bir değerlendirmede Gabel (1995) siyasi değerlerin destek üzerinde küçük bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Bütünleşmenin seyrine bağlı olarak belirli dönemlerde eski ve yeni üye ülkeler arasında Materyalist ve Post-materyalist değer yönelimleri açısından farklılıklar tespit edilmiştir (Anderson ve Reichert, 1995, s. 244). AB'ye üyelik süresi uzun olan ülkelerin bütünleşmeye daha fazla destek vermesi beklenmiştir (Janssen, 1991, s. 449). Çünkü üyelik süresi uzun olan ülkelerin Post materyalist değerleri benimsemesi daha olası görünmektedir. Fakat yeni üye ülkelerde Post-materyalist değerleri benimseyen vatandaşların entegrasyona verdiği desteğin eski üye ülkelerde materyalist değerleri benimseyen vatandaşların bütünleşmeye verdiği destekten daha kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani yeni ülkelerin Avrupa şüphecisi eğilime sahip olması beklenirken benimsenen değerler durumu tersine çevirmiştir. Örneğin, AET üyeliği 1973 yılında başlayan İngiltere'de İngiliz halkının üyelik süresi nedeniyle bütünleşme destekçisi olması gerekirken Avrupa şüphecisi bir anlayışa sahip olması veya Avrupa Birliği'nin lokomotif ülkelerinden Almanya'da ilk defa şüpheli bir siyasi partinin kurulması bu analizin fazlaca bağımsız değişkene sahip olduğunu göstererek yaklaşımı geçersiz kılmaktadır. Özetle, Avrupa şüpheciliğine yönelmek için üyelik süresi veya değerler ve normlar üzerinden yapılan Materyalist/Post-materyalist ayrımı bir noktada önemini yitirmektedir.

2. AVRUPA BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ

Bu başlık altında Avrupa bütünleşmesi aşamalarında Avrupa şüpheciliğinin ortaya çıktığı dönemler, kavramın ortaya çıkışının ardındaki nedenlerin açıklanması hedeflenmiştir. Ardından tez çalışmasının odaklandığı 2008-2018 yılları arasında krizlerin görünürlüğe ulaşan şüphecilik üzerindeki etkileri ve bu dönemde belirli Avrupa Birliği ülkelerindeki artan şüpheciliğin nedenleri açıklanacaktır.

2.1. Tarihsel Gelişim Sürecinde Avrupa Şüpheciliği

Avrupa şüpheciliği akademik literatürde son yıllarda sıklıkla kullanılmasına rağmen kavramın bütünleşmenin her döneminde varlığını gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa bütünleşmesi projesi fikrinin ortaya çıktığı andan itibaren olumsuz fikirler kendini belli etmiştir. Şüpheci ve muhalif fikirler ilk olarak 1957 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğunu kuran Roma Antlaşması'nın onay süreci ve İngiltere'nin serbest ticaret bölgesi önerisi üzerine kendini göstermiştir. Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün İngiltere'nin Topluluğa üyeliğini iki kez veto etmesi, Pleven ve Fouchet Planlarının başarısızlığı şüpheciliğin ilk adımlarını oluşturmuştur. Ardından De Gaulle'ün Topluluğun ulusüstü niteliğini güçlendirecek nitelikli oy çoğunluğu ile karar alma konusundaki hoşnutsuzluğu ve OTP ile Fransa'nın çıkarlarına zarar geleceğinden duyduğu endişe Temmuz 1965'te Boş Sandalye krizinin yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Dinan, 2008, s. 141-142). Şüpheciliğin görünürlüğünü arttırmaya başlayan bir diğer durum 17 Şubat 1986'da tek bir para biriminin kullanımını sağlamak ve tek bir pazar kurmak amacıyla imzalanan Avrupa Tek Senedi'nin (*The Single European Act*) onay işlemlerinin Danimarka ve İrlanda'da kamuoyu tepkisi nedeniyle geciktirilmesidir. Avrupa bütünleşmesinin ilk dönemlerinde yaşanan bu krizler aslında Avrupa projesine duyulan şüphenin ve hoşnutsuzluğun en başından beri var olduğunu kanıtlamaktadır.

Avrupa bütünleşmesinin ilk yıllarında ekonomik entegrasyon oluşumuna yönelik ortaya çıkan şüphecilik bütünleşmenin siyasi bir boyuta evrilmeye başlamasıyla uluslararası konjonktürel şartlara da bağlı olarak farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Esasen, 1990'lı yılların başında Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Avrupa'da nasıl bir uluslararası ortamın oluştuğu hakkında fikir vermektedir. Tüm bu gelişmelerin içinde hedeflenen ekonomik entegrasyonun ötesinde AB'yi federal yapıya bir adım daha

yakınlaştıracak her adım kamuoyu şüpheciliğini arttırmaya başlamıştır. Bu bağlamda, 7 Şubat 1992 tarihinde Hollanda’da imzalanan ve Topluluktan ilk defa Birlik olarak bahseden Maastricht Antlaşması mihenk taşı olmuştur. Antlaşma ile birçok yenilik getirilmiş, bütünleşme hareketi yeni bir ivme kazanmıştır. İlk olarak, üç sütunlu bir yapı oluşturulmuştur. Birinci sütun Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve EURATOM), ikinci sütun Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası (ODGP) ve üçüncü sütun Adalet ve İçişlerinde İşbirliği alanlarını kapsamaktadır. Bu sütunlardan birincisi ulusüstü nitelik taşıırken, ikinci ve üçüncü sütunlar hükümetlerarası niteliğe sahiptir. Antlaşmanın getirdiği yenilikler arasında Avrupa vatandaşlığının oluşturulması ve AB bayrağı, AB marşı ile Avrupalı kimliğinin yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bir diğer önemli yenilik Ekonomik ve Parasal Birliğin tamamlanmasının amaçlanması olmuştur. Fakat bu durumun ulusal egemenliğe zarar verebileceği düşüncesiyle insanlar kendi ulusal para birimlerini kullanmaktan ziyade ortak bir para biriminin kullanılması konusuna sıcak bakmamışlardır (Dinan, 2008, s. 320). Antlaşma metni henüz hazırlık aşaması halindeyken kamuoyunda AB meselelerine olan ilgi artmış ve bütünleşmeye yönelik algı olumsuz yönde değişmeye başlamıştır. Bu durumda Antlaşma metninin karışık bulunması da etkili olmuştur. İngiltere’nin isteği üzerine Antlaşmadan ‘federal amaç’ ifadesi çıkartmıştır (Dinan, 2008, s. 308). Ayrıca AB’ye devredilen yetkiler ekonomik alanlardan dış politika, güvenlik, sosyal politika, çevre gibi alanlara kayması kamuoyunda tedirginlik yaratmıştır Süreç içerisinde Yugoslavya’nın parçalanması ile AB’nin ortak dış politikasının zayıflığının ortaya çıkması, kamuoyunda ikinci sütuna dahil edilen Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına karşı güveni de zedelemiştir.

Haziran 1992’de Maastricht Antlaşması’nın onaylanma sürecinde Danimarka referandumundan çıkan ‘hayır’ sonucuyla Avrupa şüpheciliği tekrar kendini göstermiştir. Referandumun olumsuz sonucu adeta bütünleşmeye karşı bir darbe olarak nitelendirilmiştir (Vasilopoulou, 2013, s. 159). Bunun üzerine Danimarka tek para birimi, ortak savunma politikası, Avrupa vatandaşlığı ve Adalet ve İçişleri İşbirliği alanlarından muaf tutulmuştur. Danimarka, ancak Mayıs 1993’te ikinci referandumda olumlu sonuç üzerine Antlaşmayı onaylamıştır.

Ardından Antlaşma’nın yürürlüğe girmesiyle literatürde Maastricht sonrası bunalımı (Post-Maastricht Blues) olarak adlandırılan (Wessels, 2007, s. 288) dönem

bütünleşme sürecine ilişkin kararların vatandaşların karar alma sürecinden dışlanarak alındığına dair kamuoyunda bir memnuniyetsiz ortamı oluşturmuştur. AB kurumlarının fazlaca bürokratik olması ve bu kurumlarda demokrasi açığı olduğuna ilişkin tartışmaları başlatmıştır. Tam da Taggart'ın belirttiği gibi artan entegrasyonun sonucu artan Avrupa şüpheciliği ile sonuçlanmış ve değişim muhalefeti de beraberinde getirmiştir (Taggart, 1998, s. 363). Bu gelişmelerden sonra müsadeci fikir birliği çökmüş ve kısıtlayıcı uyuşmazlığa geçilmiştir (Harmsen ve Spiering, 2004, s. 25; Hooghe ve Marks, 2009). Ortaya çıkan bu tablo artık siyasi elitlerin Avrupa Birliği politikalarını kamuoyunu dikkate almadan arzu ettikleri şekilde özgürce yürütemeyecekleri anlamına gelmekteydi. Hooghe ve Marks (2007, s. 121) bu durumu 'ulusal toplumun savunması' olarak adlandırmıştır. Maastricht sonrası dönemde Maastricht öncesi ekonomi üzerinden şekillenen bütünleşme derinleşmeye başladıkça siyasallaşma için uygun bir ortam oluşturmuş; ulusal egemenliğe ve ulusal kimliğe tehdit olan konularda kamuoyunun sesi daha gür çıkmaya başlamıştır. Avrupa şüpheciliği giderek entegrasyonun seyrini değiştirecek kalıcı bir kavram haline gelmiştir (Usherwood ve Startin, 2013).

Haziran 2001 tarihinde Nice Antlaşması'nın İrlanda tarafından reddedilmesi ve ardından Avrupa Anayasa taslağının 29 Mayıs 2005 tarihinde Fransa ve 1 Haziran 2005 tarihinde Hollanda referandumlarıyla reddedilmesi Maastricht Anlaşması'ndan sonra derinleşme sürecinde duraksama yaşatmıştır. Özellikle, Avrupa Anayasası taslağının onaylanmasına yönelik düzenlenen referandumlarda AB'nin lokomotif ülkeleri olarak adlandırılan Fransa ve Hollanda'da "hayır" sonucunun çıkması şüpheciliğin geldiği noktayı işaret etmiştir. Öyle ki bu durumun diğer üye ülkeleri etkilemesini önlemek için onay süreci bir yıl süreyle ertelenmiştir. Her şeyden önce 'Avrupa Anayasası' ifadesinin ve siyasi terimlerin kullanılmasının Birliği federal bir yapıya doğru yaklaştıracak endişesini yaratmıştır. Bu nedenle Avrupa Anayasası'nın içeriğini benimseyen Lizbon (Reform) Antlaşması'nda federal yapıyı çağrıştıracak siyasi terim ve sembollerin (bayrak, marş) kullanılmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca üye devletlerde anayasal bir yapının ulusal egemenliği ve ulusal kimliği olumsuz yönde etkileyeceği düşüncesi bu aşamada da hakimdir. Tüm bu olumsuz sonuçlanan referandum süreçleri sonunda AB'nin meşruiyeti daha çok sorgulanır hale gelmiştir.

2004 ve 2007 yıllarında Avrupa Birliği'nin 'demir perde' ülkeleri olarak adlandırılan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini (ODAÜ) kapsayan genişleme süreci sonrası yaşadığı 'genişleme yorgunluğu' da şüpheciliğin canlı tutulmasında etkili olmuştur.⁴ Bu kez yeni üye ülkelerin derinleşme sürecine dahil olma aşaması ulusal parlamentoların Birlik içerisindeki yetersizliğini ifade eden 'demokrasi açığı' sorununu gündeme taşımıştır. Başarısız Avrupa Anayasası girişiminden sonra demokrasi açığının kapatılmasına yönelik en önemli girişimlerden biri olarak kabul edilen Lizbon Antlaşması ile bütünleşme sürecinde devamlılık sağlanmaya çalışılmıştır (Ulan, 2018).

Maastricht Antlaşması'ndan sonra belki de en önemli kırılma noktasına işaret eden Lizbon Antlaşması ile Birliğin daha yakın bir entegrasyona doğru taşınması amacı yine Avrupa şüpheciliği engeline takılmıştır. İrlandalı seçmenler, 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan Lizbon Antlaşması'nı 2008'deki ilk referandumda reddetmiş, ancak vergi oranları ve kürtaj gibi konularda İrlanda'ya herhangi bir dayatmada bulunulmayacağı gibi ödünlere sahip olduktan sonra 2009 yılındaki ikinci referandumda antlaşmayı onaylamışlardır. Lizbon Antlaşması'nda yer alan yenilikler bütünleşmeye dair her adımda olduğu gibi tüm devletleri memnun etmemiştir. Avrupa Anayasa taslağında da yer almış olan AB Dışişleri Bakanı ve AB Dış İlişkiler Servisi federal bir devleti çağrıştıracığı için Lizbon Antlaşması'nda bu makamların yerine bir AB Dışişleri Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi atanmıştır. Antlaşmanın imzalanma süreci oldukça sancılı geçmiştir. Lizbon Antlaşması'na Temel Haklar Şartı (*The Charter of Fundamental Rights*) eklenmiş, ancak bazı ülkeler bu şarttan muaf olmak koşuluyla Antlaşma'yı imzalamışlardır. Lizbon Antlaşması müzakerelerinde Temel Haklar Sözleşmesi'nden kendi çalışma hukukunu etkileyeceği ve bağlayıcı nitelikte olması gerekçesiyle İngiltere ve eşcinsel evliliği meşrulaştıracağı gerekçesiyle Polonya 2007 yılında muaf tutulmuştur. Dönemin Çek Cumhuriyeti (Çekya) Cumhurbaşkanı Václav Klaus ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra eski Çekoslovakya'dan gönderilen Alman kökenli vatandaşların el konulan mülklerinden hak talep etmesini önlemek adına Temel Haklar Sözleşmesi'nden muaf olma karşılığında antlaşmayı imzalayabilmiştir.

Bütünleşme süreci en başından itibaren ele alındığında görülmektedir ki Avrupa şüpheciliğinin düzeyi AB'nin izlemiş olduğu politikalara ve bütünleşmenin seyrini hangi

⁴ Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 2004 yılında; Romanya ve Bulgaristan ise 2007 yılında Birliğe katılmıştır.

yönde ilerlediğiyle bağlantılı olarak değişkenlik göstermiştir. Avrupa bütünleşmesi ekonomik nitelikli olmaktan çıkıp siyasi bir yöne yaklaştığı an Avrupa şüpheciliği kendini göstermiştir. Avrupa şüphecileri AB meselelerini sürekli gündeme getirerek siyasallaştırmış ve vatandaşların bütünleşmeye verdiği desteğin bazı dönemlerde azalmasına neden olmuştur. Nitekim, siyasi entegrasyonun hızlanmasına yönelik girişimler olan Maastricht ve Lizbon Antlaşmaları'nın onaylanma sürecinde ve sonrasında Avrupa şüpheciliğinin artışından bu çıkarım yapılabilmektedir. Bu dönemlerde kamuoyunda görüşler kutuplaşmaya başlamış ve bütünleşme yavaşlamıştır.

2.2. Avrupa Şüpheciliğini Etkileyen İç Faktörler

Tarihsel süreç göz önüne alındığında 1990'lı yıllardan itibaren seçimler ve referandumlarda giderek artan hayır oyları Avrupa şüpheciliğini anlamlandıran ve nedenini sorgulayan araştırmalar yapmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Kavram ile ilgili yapılan çalışmalar da ağırlıklı olarak siyasi partilere ve kamuoyuna odaklanmıştır. Çünkü Avrupa şüpheciliğini yönlendiren en önemli aktörler siyasi partiler ve kamuoyu görüşleri olmaktadır. Söz konusu durumda yanıt bekleyen iki kilit nokta vardır. Birincisi şüpheciliği yönlendiren aktörlerin motivasyonları, ikincisi ise amaçlarını gerçekleştirmek için başvurdukları yöntemlerdir.

Avrupa şüpheciliğinin nedenlerini ve kavramı neyin sınırladığını araştıran çalışmalarda da görüldüğü üzere en çok vurgulanan unsur kuşkusuz ulusal kimlik olmaktadır (Hooghe ve Marks, 2007; Schimmelfennig, 2018b). Siyasallaşma ile AB meseleleri milliyetçilik ve kimlik konuları etrafında şekillenmeye başlamıştır (Kahraman, 2013; Vasilopoulou, 2013, s. 157). Bu bağlamda, ulusal değerlerine sıkı sıkıya bağlı vatandaşların AB ilke ve politikalarının kendi ulusal kimliklerine ve değerlerine ters düştüğü noktada şüpheci eğilimlerinin arttığı gözlemlenmektedir (Hooghe ve Marks, 2009, s. 13). Sadece vatandaşlar değil siyasi aktörlerin Avrupa bütünleşmesine karşı tutumu da çoğunlukla ulusal kimlik üzerinden şekillenmekte olup, kamuoyu görüşü ile etkileşim içinde sürdürülmektedir. Bu noktada Avrupa kimliği şüpheciliği engelleyici bir faktör olarak gösterilebilir. Fakat belirtmek gerekir ki ulusal kimliğinin yanı sıra Avrupa kimliğini özümsemiş bireyler de şüpheci bir karaktere sahip olabilmektedir (Wessels, 2007). Bu nedenle, Avrupa şüpheciliği güçlü ulusal kimliğe sahip olan veya Avrupa kimliğini benimsemeyen aktörlerin davranışlarının bir sonucu olarak açıklanamamaktadır.

Çalışmalarını siyasi partiler etrafında şekillendiren Taggart ve Szczerbiak'a (2003, s. 18) göre, Avrupa şüpheciliği iki şekilde tezahür eder: Parti ideolojisi ve parti stratejisi. İdeoloji Avrupa bütünleşmesine karşı siyasi partilerin aldığı pozisyonu belirlerken, strateji siyasi partilerin bütünleşmeye destek verip vermediğiyle ilgili olarak gelişmektedir. İlk olarak Hooghe, Marks ve Wilson (2002) parti ideolojilerinin belirlenmesinde sol/sağ ve GAL/TAN sınıflandırmasına başvurmuştur. Geleneksel sol/sağ ekseninde yer alan partilerin hangi ideolojik görüşü benimsediğinin Avrupa bütünleşmesine karşı duruşunu etkilediği kabul edilmektedir. Sol için komünizme karşı kapitalizm veya sağ için milliyetçiliğe karşı ulusüstüçülük Avrupa şüpheciliğinde belirleyici olabilmektedir (Taggart ve Szczerbiak, 2002, s. 5). Özellikle sağ/sol ayrımında merkez pozisyonlardan ziyade aşırı sol ve aşırı sağ partilerde Avrupa şüpheciliği daha belirgin olmaktadır (Conti ve Memoli, 2012, s. 103; Hooghe, Marks ve Wilson, 2002, s. 968). Aşırı sol partiler Avrupa Birliği'nin neoliberal sistemine karşı çıkarken, aşırı sağ ulusal egemenlik kaygıları nedeniyle karşı çıkmaktadır. Aşırı sol ve sağ arasında da bir ayrıma gidilmiş ve aşırı sağ partilerin şüphecilik eğilimine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Conti ve Memoli (2012, s. 103) bu durumu 1990'ların sonlarında aşırı sol partilerin AB yanlısı bir konumda yer almalarıyla açıklamaktadır. Fakat bu tez pek kabul edilebilir değildir. Çünkü son dönemlerde aşırı sağ partilerde Fransa'da Ulusal Birlik⁵ (*National Rally*), Avusturya'da Özgürlük Partisi (*Freedom Party of Austria-FPÖ*) yükselişe geçerken, 2015 yılında seçim zaferi elde eden Yunanistan'daki Radikal Sol Koalisyon (*Syriza*) aşırı sol ekseninde değerlendirilmesine rağmen şüpheci partiler arasında yer almaktadır. İkinci olarak, Avrupa meselelerinde partilerin konumlandırılması için GAL/TAN ayrımına başvurulmuştur. Buna göre GAL (Green/Alternative/Libertarian) liberal ve özgürlükçü, TAN (Traditionalism/Authority/Nationalism) ise muhafazakar ve milliyetçi bir çizgide yer alan siyasi partileri kapsamaktadır. GAL tipi partilerin kişisel özgürlüklere (kürtaj, eşcinsel evlilik) hoşgörülü, farklılıklara açık ve bütünleşmeyi desteklemeye daha meyilli olduğu belirtilmektedir. TAN tipi partilerin ise milliyetçi ve geleneksel tutumlarından dolayı bütünleşmeye eleştirel bakmakta olduğu ve Avrupa şüpheciliğine yakın olduğu görüşü kabul edilmektedir. Fakat İtalya'da Beş Yıldız Hareketi partisi çevrenin korunması, sivil haklar temalarıyla anılan özgürlükçü GAL tipi bir parti olmasına rağmen Avrupa şüphecisidir.

⁵ Parti, Haziran 2018'de ismini Ulusal Birlik olarak değiştirmiştir. Çalışmada Haziran 2018 öncesi dönem için Ulusal Cephe (*Front National-FN*) ismi kullanılacaktır.

Diğer yandan GAL/TAN boyutunun Batı ve Doğu Avrupa'da farklı seyrettiği iddia edilmektedir. Buna göre Batı'da hem GAL hem TAN tipi partiler bulunurken, Doğu'da TAN tipi partiler görülmektedir. Batı'da partilerin entegrasyona karşı pozisyonunda göç, çevre politikaları, çok kültürlülük gibi konular belirleyici iken, Doğu'da din ve azınlık gibi konular belirleyici olmaktadır (Bakker, Brigevich ve Smith, 2017, s. 7; Hooghe, Marks ve Wilson, 2002). Hatta aynı ideolojik düşünceye sahip partiler ülkeden ülkeye bile değişiklik gösterebilmektedir. Belçika'da Yeşil Parti AB yanlısı iken, İsveç Yeşil partisi sert Avrupa şüpheciliğine sahiptir (Taggart ve Szczerbiak, 2002). Görüldüğü üzere ideolojiler Avrupa şüpheciliğinin var oluşunu açıklamakta tek başlarına yetersiz kalmakta ve bir partinin pozisyonu belirlemek AB'ye yaklaşımını anlamak için sadece genel bir formül sunmaktadır (Taggart, 1998, s. 379; Ermağan, 2012, s. 153; Aguilera De Prat, 2013, s. 46). Bu nedenle partilerin ideolojik pozisyonları stratejik bir çerçevede birlikte değerlendirmeye alınırlarsa birbirlerini tamamlayıcı bir rol oynarlar.

Siyasi partiler, ulusal seçimlerde veya Avrupa seçimlerinde kendilerine avantaj sağlayacaklarını düşündükleri için Avrupa meselelerini siyasallaştırma ve kamuoyunu harekete geçirme gibi stratejik bir yol izleyebilmektedir (Hooghe ve Marks, 2009, s. 18). Bu partilerin genellikle Avrupa şüpheciliğine daha eğimli muhalefet partileri oldukları düşünülmektedir (Aguilera De Prat, 2013, s. 47). Böyle bir durumda, Statham ve Trenz'in (2015, s. 290) ifadesiyle, siyasi partilerin gözünde kamuoyu doğal bir şüphecilik kaynağı olarak görülmektedir. Çünkü siyasallaşma sonucunda Avrupa vatandaşlarının bütünleşmeye karşı şüpheli partilere destek vermesi daha olası hale gelmektedir. Eğer kamuoyunda da AB politikalarına veya ilkelerine karşı hoşnutsuzluk varsa siyasi partiler rahatsızlık duyulan konuları iktidara gelmek için rahatlıkla kullanabilmektedirler. Hatta iktidara geldikten sonra söylemlerini daha ılımlı hale bile getirebilmektedirler (Gülmez, 2015, s. 100). Aksine, kamuoyunda AB'ye güvenin azalması da siyasi partilerin ideolojileri gereği belli bir strateji doğrultusunda hareket etmelerini zorunlu kılabilir. Siyasi partiler amaçlarını gerçekleştirebilmek için ise referandum veya seçimleri kullanmaktadırlar. Referandumlar halk iradesinin ortaya konmasına ve halkın doğrudan yönetime katılımına olanak sağlamaktadır. Esasında, referandumlar AB vatandaşlarını karar alma süreçlerine dahil etmek ve AB'ye yaklaştırmak için fırsat olarak görülmesi gerekmektedir. Fakat Usherwood ve Startin'e (2013, s. 9) göre referandumlar yoluyla AB meseleleri daha görünür bir hal almaya başlayarak Avrupa şüpheciliğinin gelişimine katkı sağlamıştır. Bir önceki bölümde

belirtildiği üzere, Avrupa şüpheciliği bütünleşme fikrinin ortaya çıktığı andan itibaren vardı fakat referandumlara sıklıkla başvurulmadığı için görünür değildi. Özellikle Maastricht Antlaşması ile başlayan süreçte referandumlar önemli bir rol oynamıştır. Siyasi partiler açısından düşünüldüğünde referandum ve seçimler siyasi vatandaşların desteğini alan partilerin yürüttükleri politikalara meşruiyet kazandırması anlamına da gelmektedir.

Avrupa şüpheciliğini ulusal kimlikten sonra kamuoyu nezdinde etkileyen önemli bir neden AB kurumlarına karşı güvensizlik halidir (McLaren, 2007, s. 237). 1990'lı yıllardan itibaren türlü reformlar yapılmasına karşın demokratik meşruiyet sorunu çözülememiştir. Bu yüzden AB, kurumlarının işleyişinin karmaşık olması, kararların kapalı kapılar ardında alınması, yönetim süreçlerinde vatandaşların söz sahibi olmaması ve bilgilendirilmemesi gerekçesiyle eleştirilmektedir. Fakat bu durum muhakkak Avrupa bütünleşmesine bir tehdit olarak da algılanmamalıdır (Abtsb ve Krouwela , 2007, s. 253). AB kurumlarına veya onların işleyiş mekanizmalarına duyulan güvensizlik bazen daha fazla bütünleşme için gerekli bir durum olabilmektedir. Buna benzer olarak, Sørensen (2008, s. 79) çalışmasında kamuoyu şüpheciliğini ele almış ve şüpheciliğin AB ile ilgili hataları veya eksiklikleri algılayan vatandaşların bir yansıması olduğunu fakat bu durumun vatandaşlarda AB'ye tamamen karşı olmak anlamına gelmediğini belirtmiştir. Yani vatandaşlar hoşnut olmadıkları bir alanda alınan kararları veya yapılan uygulamaları desteklemeyip şüpheli bir karakter geliştirebilmektedirler ve bu durum her zaman bütünleşme karşıtlığı anlamına gelmemektedir.

Avrupa şüpheciliğinin nedenleri arasında olduğu varsayılan bir diğer unsur din faktörüdür (Gülmez, 2015, s. 101; Çelik, 2018, s. 266). Polonya'daki Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) Katolik inancının ilkelerine söylemlerinde yer vermektedir. Avrupa kimliğinin temelinde Hıristiyanlığın bulunduğunu ve entegrasyon politikalarının da buna uygun şekilde yürütülmesinin istemektedir. PiS Partisi'nin Anayasa Taslağında ve Lizbon Anlaşması'nda Hristiyanlığa atıfta bulunulmamasına dair itirazının nedeni de budur (Flood ve Soborski , 2011, s. 16). Diğer yandan dinin Avrupa şüpheciliğinin üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu ancak, göç gibi nedenlerle desteklendiğinde şüphecilik boyutuna ulaştığına dair araştırmalar da ortaya konmuştur (Boomgaarden ve Freire, 2009). Örneğin, genel ahlaka ve Katolik mezhebinin değerlerine uymadığı gerekçesiyle kürtaj ve eşcinsel evlilik gibi konular muhafazakar PiS partisi tarafından eleştirilmektedir.

Conti ve Memoli'nin (2012) analizine göre eski ve yeni üye olmak da şüphecilik etkilemektedir. Beşinci genişleme dalgasıyla Birliğe en son katılan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri değerlendirildiğinde gelir seviyesi ve istihdam açısından eski Birlik üyelerinin gerisinde kalan ve AB yardım fonlarından yararlanan bu ülkelerin daha az şüpheli olmaları beklenmektedir. Fakat durum beklenildiği gibi sonuçlar doğurmamıştır. Geçmişte komünizm etkisi altında hareket alanları kısıtlanmış devletler bu kez tüm yetkilerin Brüksel'de toplanmasından duyulan endişe, ulusal egemenlik ve ulusal kimliğin zarar göreceği kaygısı ile siyasi partilerin bu dönemi siyasallaşması bütünleşme sürecine entegre olma çabaları boyunca şüpheli bir tutum sergilemişlerdir. Eski üye ülkelerde ise genişleme ve derinleşme süreci oldukça sancılı geçmiş ve işsizlik, göç gibi konularda siyasi partilerin şüpheli hareketlerini desteklemiştir (Schimmelfennig, 2017, s. 322).

Tüm bu nedenlerin yanı sıra ülkelerin coğrafi konumlarının Avrupa şüphecilik nedenleri arasında olup olmadığı da bir diğer husustur. Ancak coğrafi konumun şüphecilik üzerinde etkili olduğu kesin olarak söylenemez. Avrupa Birliği'ne katılmamayı tercih eden Norveç ve İsviçre hem Avrupa şüpheciliğinin üst noktalarda olduğu hem de Avrupa'nın farklı coğrafi bölgelerinde yer alan iki ülke bunun için en güzel örneklerdir (Vasilopoulou, 2013, s. 155). Dönemin Avrupa Birliği'ni reddeden tek ülkesi olan Kuzey Avrupa ülkesi Norveç'in 1972 yılında yapılan referandumla Topluluğa üyeliği reddetmesi ülkeye şüpheli bir karakter kazandırmıştır. Dinan'a (2008, s. 180) göre, üyeliğin reddedilmesinin arkasında yatan neden Norveç'in OTP ve ortak balıkçılık politikası konusundaki kamuoyu çekinceleri idi. 1994 yılında aynı amaçla yapılan ikinci bir referandum da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. AB üyeliğini reddeden tek Batı Avrupa ülkesi İsviçre ise 1992, 1997 ve 2001 yılında düzenlenen üç referandumdan hayır sonucu almıştır. Olumsuz referandumun sonuçlarının nedenini İsviçre'nin tarafsızlık politikasının sürdürülmesinin istenmesi, AB üyeliğinin bir getirisinin olmayacağı düşüncesi ve göçmen korkusu oluşturmuştur. Görünen duruma göre bu iki farklı Avrupa coğrafyasında yer alan ülkenin motivasyonları farklılık barındırmaktadır.

Avrupa şüphecilik için motivasyon sağlayan bir etken de vatandaşların AB meseleleri hakkındaki bilgi eksiklikleridir. Vatandaşlar yeterince bilgiye sahip olmadıklarında ya çekimser kalmakta ya da bütünleşme sürecine desteklerini çekmektedirler. Nitekim Anayasa Taslağının onaylanmasına dair yapılan 1 Haziran 2005

Hollanda referandumda bu durum göze çarpmaktadır. Taslak metni %61,6 oy oranı ile reddeden Hollanda halkının %32'sinin bilgi eksikliği nedeniyle hayır oyu kullandığı görülmektedir (European Commission, 2005, Haziran, s. 15).

Bazen de siyasi hoşnutsuzluk ortamı Avrupa şüpheciliğini desteklemektedir (Hooghe ve Marks, 2007, s. 121). Halk, siyasi aktörlere veya ulusal hükümetlerin yanlış politikalarına karşı memnuniyetsizliklerini gösterebilmek için referandum ve seçimler yoluyla tepkilerini ortaya koyabilmektedir. Çünkü vatandaşlar siyasi aktörleri ekonomik çıkar, refah ve sosyal güvenlik beklentisi içerisinde desteklemektedirler. Bunlardan birine ters düşen bir durumda pekala tepkilerini de gösterebilmektedirler. Yine, Avrupa Anayasası'nı reddeden Fransa ve Hollanda halkının olumsuz oyları üzerine yapılan anket sonuçları göstermektedir ki hayır oylarının nedenleri arasında ulusal hükümete ve siyasi aktörlere karşı memnuniyetsizlik vardır

Avrupa şüpheciliğinin nedenleri ve görülme sıklığı gerek siyasi parti gerek kamuoyu düzeyinde ülkeden ülkeye göre farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla, herhangi bir kategorizasyon çerçevesinde değerlendirme yapmak mümkün değildir. Bütünleşme derinleştikçe Avrupa şüpheciliğini sadece bir partinin ideolojisinin ve stratejisinin sonucu olarak veya vatandaşların ulusal değerler, din ve coğrafya gibi unsurlar etrafında hareket ederek bütünleşmeye karşı geliştirdikleri bir tutum olarak belli kalıplar içinde açıklamak yetersiz gelmektedir.

2.3. Krizler ve Avrupa Şüpheciliği

Akademik çalışmalarda genellikle Avrupa şüpheciliği, ulusal kimlik ve ideoloji gibi iç faktörler ile açıklanmaktadır. Oysa ki bütünleşme sürecinde gerek ulusüstü bir örgüt olarak AB'nin gerek ulus devletlerin karşılaştığı dış faktörler olan krizlerin de şüphecilik üzerinde belirli bir etkisi vardır. Schimmelfennig'in (2017, s. 322) belirttiği gibi, krizler bütünleşmenin geri bildirim mekanizmaları olup, bütünleşmenin seyrini de belirleyici özelliktedirler. Krizlerin ardından üç seçenek belirlemektedir: daha fazla bütünleşme, duraksama ve parçalanma. Avrupa Birliği'nin art arda karşılaştığı her kriz bir sonraki krizi derinleştirmiştir. Uluslararası siyasette AB'nin dağılma sürecine girdiğine ilişkin tartışmalar başlatmıştır. Dağılma gerçekleşmese bile yaşanan her krizin entegrasyonun kazandığı ivmeyi yavaşlattığı çok açıktır. Bu noktada ülkelerin krizlere karşı verdikleri tepkiler

önemlidir. Nihayetinde süreç, Birliğin en güçlü ülkelerinden birinin bütünleşme sürecinde kopmasıyla sonuçlanmıştır. Buna istinaden, bu bölüm Euro krizi, göç krizi ve dışsal bir kriz olmasa da bütünleşme tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Brexit'in şüpheli aktörlerin bütünleşmeye yönelik tutumu üzerinde yarattığı etkinin anlamlandırılmasını amaçlamaktadır.

2.3.1. Euro Krizi

Lizbon Antlaşması ile yeni bir döneme giren AB bu kez dışsal bir krizle sarsılmıştır. 2008 yılında yatırım bankası Lehman Brothers'ın iflasıyla birlikte ABD konut sektöründe ortaya çıkan mortgage krizi küresel bir ekonomik krize dönüşmüştür. Kısa zamanda tüm Avrupa'yı saran finansal çıkmaz, 2010 yılının ikinci yarısında Yunanistan'da patlak veren borç kriziyle birlikte zincirleme bir reaksiyon göstererek Euro bölgesi ülkelerini de etkileyen bir kriz haline gelmiştir. ABD ve AB ülkeleri arasındaki güçlü ekonomi ilişkisi krizin Avrupa'ya yayılmasının en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir (Erdoğan ve Yazgan, 2017, s. 196). Krizin AB'ye sıçramasıyla birlikte AB ülkeleri yıllarca devam edecek olan ekonomik durgunluk, artan işsizlik, kamu borcu ve bütçe açıkları ile mücadele sürecine girmiştir. Bu nedenle, Avrupa bütünleşmesindeki en uzun ve en derin kriz olarak tanımlanmıştır (Schimmelfennig, 2017, s. 323). Krizin patlak verdiği dönemde özellikle Euro Bölgesi'nde yer alan ülkeler (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan) bu krizin olumsuz etkileriyle başa çıkmak zorunda kalmıştır.

Ekonomik ve Parasal Birlik'teki yapısal sorunlar krizin derinleşmesindeki en önemli nedenlerinden biridir. Ortak Pazardan daha ileri düzeyde bütünleşmeyi ifade eden Ekonomik ve Parasal Birlik 1999 yılında Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) kurulması ve ortak para birimine geçilmesiyle tamamlanmıştır. Bu çerçevede, Ekonomik ve Parasal Birliğe katılmak için üye devletlerin Maastricht Kriterleri olarak adlandırılan 'yakınlaşma kriterlerini' yerine getirmeleri kararlaştırılmıştır. Euro bölgesine katılan ülkeler ulusal para politikaları üzerindeki yetkilerini AMB'ye devrederken, mali politikalara ilişkin kararlar ulusal düzeyde bırakılmıştır. Euro bölgesi ülkelerinin para politikalarına ilişkin yetkilerinin AMB tarafından yönetiliyor olması ve aralarındaki entegrasyon düzeyinin yüksek olması nedeniyle kısa sürede diğer üye ülkeleri de olumsuz etkileyerek Euro krizine dönüşmüştür

(Çetinkaya, 2015, s. 96). Yunanistan'ın ardından İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya'nın da aralarında bulunduğu ülkeler de borç kriziyle yüzleşmek durumunda kalmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ise Yunanistan ile güçlü ekonomik ve siyasi bağları olması sebebiyle bu ülkeler arasında yerini almıştır. Dolayısıyla, böyle bir ortamda Euro bölgesinin istikrarının ve geleceğinin tehlikeye girdiği endişeleri artmaya başlamıştır.

Krizin derinleşmesindeki bir diğer neden, Yunanistan'ın borç kriziyle yüzleştiği ilk dönemde AB ülkelerinin bu durumu Yunanistan'ın çözmesi gereken bir sorun olarak yorumlamalarıdır (Lefkofridi ve Schmitter, 2015, s. 3; Öniş ve Kutlay, 2012, s. 5). Bu bağlamda, başta Almanya olmak üzere AB'nin 'merkez' ekonomi ülkelerinin Yunanistan gibi 'çevre' ekonomilere yardım etmek konusunda isteksiz davranmaları krizin etkilerini hızlandırmış ve ağırlaştırmıştır (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011a, s. 3).

Euro krizinin belirli ülkeleri etkilemesinin nedeni ise Ekonomik ve Parasal Birlik'e katılım için gerekli olan Maastricht Kriterlerini sağlayamadan ülkelerin Euro bölgesine dahil edilmiş olmasıdır. Borç krizinin en çok etkilediği Yunanistan'da bütçe açığının gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranının %3'den fazla olmaması ve kamu borcunun GSYH'ya oranının ise %60'ı geçmemesi gerekirken, Yunan hükümetince rakamlar farklı gösterilerek bu sürece dahil olunmuştur (Çenberci, 2014, s. 35). Sadece Yunanistan değil, krizden etkilenen Portekiz, İspanya, İtalya gibi ülkeler de yakınlaşma kriterlerini tam olarak karşılayamadan Euro bölgesine dahil olmuş ve dolayısıyla krizin etkilerini benzer şekillerde paylaşmışlardır (Çakaş, 2019, s. 80). Hatta Avrupa bütünleşmesinin kurucu ülkeleri olan Almanya, Fransa da zaman zaman belirlenen rakamlara uymamışlardır (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Mart 2011, s. 9). Yunan hükümeti krizle başa çıkabilmek için AB ve Uluslararası Para Fonu'ndan finansal destek istemiştir. İlk aşamada borçlu ülkelere yardım etmek istemeyen ve suçlayıcı bir tavır takınan merkez ülkelerinden Almanya ve Fransa borç krizinin tüm Euro bölgesi ülkelerini etkileyecek bir krize dönüşmesiyle lider rolü üstlenmişlerdir. Laffan'ın (2016, s. 19) deyişiyle bütünleşmenin devamlılığı için siyasi sermaye Almanya ve Fransa tarafından sağlanmıştır. Neticesinde Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya, Macaristan, Litvanya, Romanya ve GKRY ile Avrupa Komisyonu, IMF ve AMB'den oluşan 'Troyka' mali kurtarma paketleri imzalanmıştır. Bu kapsamda, Yunanistan'a 110 milyar Euro, İrlanda'ya 85 milyar Euro ve Portekiz'e 78 milyar Euro yardım yapılması kararlaştırılmıştır (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011a, s. 3). AB

lkeleri mali yardım yapılması karşılığında borçlu ülkelerden kemer sıkma politikaları yoluyla bu krizi aşmasını istemişlerdir. Ayrıca, AB durumla başa çıkabilmek için çeşitli politikalara başvurmuş ve mekanizmalar geliştirmiştir. Mart 2011’de Ekonomik ve Parasal Birliğın güçlendirilmesi ve finansal istikrarın sağlanması için Euro Rekabet Paktı (*Euro Plus Pact*) kabul edilmiştir (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011a). Borçlarını ödemekte güçlük çeken üye ülkelere gereken desteğin sağlanması için ise Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (*European Financial Stability Mechanism-EFSM*), Avrupa Finansal İstikrar Fonu (*European Financial Stability Facility-EFSF*) ve Avrupa İstikrar Mekanizması (*European Stability Mechanism-ESM*) oluşturulması gibi bir dizi önlem alınmıştır.

Euro krizi, AB’nin daha önce deneyimlemediği ve ulusüstü düzeyde önlemek için herhangi bir mekanizmaya sahip olmadığı türden beklenmedik bir sorundur. Dolayısıyla, AB kurumları ve AB üyesi ülkelerin hükümetleri krize hızlı bir müdahalede bulunamamıştır. Ayrıca, genişleme sonrası derinleşme sürecinde olan ülkelerin mevcut AB ülkelerinden farklı gelişmişlik düzeylerine, ekonomik yapılar ve işleyişlere sahip olduğu hesaba katıldığında her ne kadar AB fonları ile bu açıklar kapatılmaya çalışılmış olsa da Birliğe yeni katılan ülkelerin rekabet gücünü arttırmaya yeterli olmadığı görülmektedir (Aras ve Öztürk, 2011, s. 146). Bu bağlamda, krizin en başında birlikte çözüm yolu aramak yerine farklı ulusal tercihlere ve ekonomik yapılanmalara sahip olan ülkelerin tek taraflı önlemler geliştirmeye çalıştırmaları kriz yönetimindeki eksiklikleri ortaya çıkarmıştır.

Kriz, AB’yi sadece ekonomik olarak değil siyasi açıdan da etkilemiştir. Euro bölgesi ülkeleri ekonomik olarak iyi durumda olan kuzey ülkeleri ve borçlu olan güney ülkeleri olarak kamplaşmıştır (Lemke, 2014, s. 19). Krizin en başında bu süreci kolay atlatan Almanya, Avusturya, Finlandiya ve Hollanda gibi kuzey ülkelerin borçlarını ödemekte sıkıntı yaşayan güney ülkelerine yardım etmemesi karşısında söz konusu ülkelerin vatandaşları kısmen AB’yi suçlamış ve kendilerini yalnız hissetmişlerdir (Öner, 2014, s. 7; Taggart ve Szczerbiak, 2018, s. 1196). Ayrıca, daha sonra AB lkelerinin finansal destek karşılığında güney ülkelerine dayatması üzerine bu ülkeler kamu harcamalarını azaltarak kemer sıkma politikası izlemiş ve ekonomik istikrarı yeniden sağlamaya çalışmışlardır. Fakat bu durum toplumlar içinde huzursuzluk yaratmış ve AB’ye olan güvenleri sarsılmıştır. Söz konusu durumda kriz süresince kararların çoğunlukla Avrupa vatandaşlarına hesap verebilirlik amacından uzak bir şekilde alınması gösterilmiştir (Lemke, 2014, s. 23). Sosyal

güvenlik harcamalarında yapılan kesintiler ve artan işsizlik oranı gelecek kaygısı yaşayan kamuoyunda Avrupa şüphesini arttırmıştır.

Krizden en çok etkilenen yoksul güney ülkelerinde AB karşıtı protesto gösterilerde artış yaşanmış ve tepki olarak AB bayrakları yakılmıştır (Erdoğan ve Yazgan, 2017, s. 203). Tepkiler sonucunda, Euro krizinden etkilenen ülkelerde erken seçim ve hükümet değişimleri yaşanmıştır. Örneğin, İspanya’da “15M Hareketi” (*15 Movement*) veya “Öfkeli” (*Indignados*) olarak adlandırılan hareket başlatılmış ve ülkede kemer sıkma politikalarına karşı protestolar düzenlenmiştir (BBC, 2011). Bu hareket sonucunda ülkede erken seçime gidilmiştir. Keza, Euro krizinin devam ettiği süreçte 2013 yılının ortalarına kadar yapılan 15 seçimden sadece 5’i zamanında yapılmıştır (Schimmelfennig, 2014, s. 323).

İtalya ve Yunanistan’da acil durum önlemi olarak seçim yapılmadan hükümet değişikliğine gidilmiştir. 2011 yılında İtalya’da Başbakan Berlusconi istifa etmiş, yeni kurulan teknokratlar hükümetinin başına Mario Monti getirilmiştir. Ardından Yunan Başbakanı Papandreu istifa etmiş, yerine gelen Avrupa Merkez Bankası eski başkan yardımcısı Lucas Papademos teknokrat hükümeti kurmuştur. Krizin başladığı Yunanistan’da halk krizin sorumlusu olarak hükümeti suçlamış ve Euro bölgesinden çıkılması yönünde talepte bulunmuştur⁶. Bu dönemde aşırı sol parti Syriza, 2012 yılında oylarını arttırarak ikinci büyük parti olmuştur. 2015’te Syriza ve Bağımsız Yunanlılar (ANEL) partisi birlikte koalisyon hükümeti kurarak ekonomik krizin yaratmış olduğu şüpheli tutumlardan fayda sağlayan partilerden olmuşlardır. Hükümet değişikliklerinde liberal/muhafazakar veya sol/sağ gibi ideolojik eğilimlerin etkili olmaması dikkat çekici bir noktadır (Lemke, 2014, s. 22). AB yanlısı hükümetler ise kriz döneminde referandumlardan kaçınarak ve koalisyon kurma yolunu tercih ederek krizin ulusal düzeyde oluşabilecek olumsuz etkilerinin önüne geçmeye çalışmışlardır (Schimmelfennig, 2017, s. 329).

Artan işsizliğin ve ekonomik durgunluğun şüpheli siyasi partilerin argümanlarını güçlendirdiği bir gerçektir. Hobolt ve de Vries (2016) ekonomik krizin şüpheli partiler için seçim desteği oluşturduğunu vurgulamıştır. Şüpheli partilerin Euro bölgesinden çıkma söylemleri AB vatandaşlarının AB kurumlarının meşruiyetini sorgulamasına sebebiyet

⁶ Yunanistan’ın ortak para politikasını terk ederek ulusal para birimi Draimi’ye dönmesi gerektiği tartışmaları literatürde ‘Grexit’ terimi olarak yer almıştır.

vermiştir. Yunanistan’da Syriza ve Altın Şafak (*Golden Dawn*) Partisi; İspanya’da Podemos; Finlandiya’da Gerçek Finliler (*True Finns-PS*); İtalya’da Beş Yıldız Hareketi (*Five Star Movement-5MS*) ve Kuzey Ligi (*Northern League-LN*) bu dönem oldukça güç kazanan şüpheli partiler için fırsat yaratmıştır.

Eurobarometer kamuoyu yoklaması verileri karşılaştırıldığında kriz başlamadan önce Avrupalıların %57’si AB’ye güven duyarken, kriz ortaya çıktıktan sonraki dönemde bu oranın %34’e düştüğü görülmektedir. AB’ye duyulan güvensizlik oranı ise 2011 yılında ilk defa yüzde 50 oranını aşarak %55’i bulmuştur (Standard Eurobarometer 76, 2011). Özellikle Euro bölgesi ülkelerinde güvensizlik oranının artması şüpheli partilerin neden arttığını açıklamaktadır.

Söz konusu süreçte yalnızca yoksul güney ülkelerinde değil refah seviyesinin yüksek olduğu Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde de Avrupa şüpheliği belirmiştir. Almanya’da kurtarma paketlerinin önemli bir kısmına Almanya tarafından finansal destek sağlanacak olması tepkilere yol açmıştır. Böylece, Almanya’da ilk Avrupa şüpheli partisi Almanya için Alternatif (*Alternative for Germany-AfD*) kurulmuştur. Başka bir örnekte Kuzey Avrupa ülkelerinden Finlandiya’da Yunanistan gibi zor durumda olan AB ülkelerine ekonomik yardım yapılmasına karşı çıkan Gerçek Finliler Partisi Euro bölgesinden çıkılmasına destek vermiştir. 2011 yılında yapılan seçimlerde oyların %’19’unu alarak üçüncü parti olmuştur (Kutlay ve Yılmaz, 2011, s. 10).

Euro krizi ekonomik verilerden ziyade hem AB düzeyinde hem de ulusal düzeyde siyasallaşarak Avrupa şüphelilerinin artmasına sebep olmuştur. Bu durumda, krizin AB vatandaşları arasında doğrudan ve görünür bir etkiye sahip olmasının payı büyüktür. Süreç boyunca Avrupa şüpheliğinin en belirgin artış gösterdiği ülkeler kuşkusuz borç krizinden en çok etkilenen ülkelerdir. Fakat Avrupa şüphelilerine rağmen 2011’de Estonya, 2014’te Letonya ve 2015’te Litvanya Euro krizi devam ederken Euro kullanan ülkeler arasına katılmıştır.

2.3.2. Göç Krizi

Avrupa Birliği küresel krizin Euro bölgesinde yarattığı olumsuz etkiyle mücadele ederken eş zamanlı olarak başka bir krizle karşı karşıya kalmıştır. 17 Aralık 2010 tarihinde

Tunus'ta başlayıp, ardından Mısır, Libya ve Yemen'e yayılan halk hareketleri "Arap Baharı" olarak adlandırılan süreci başlatmıştır. Baskıcı yönetimlere karşı başlatılan protesto ve gösteriler Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetim değişiklikleriyle sonuçlanmıştır. Suriye ise bir iç savaşa sahne olmuştur. Siyasi baskı, savaş, iç çatışma ve ekonomik istikrarsızlıklardan kaçan milyonlarca insan güvenlik endişesi ve gelecek kaygısıyla ülkelerini terk edip başka ülkelere göç etmek zorunda bırakılmıştır. Birçok insanın ilk etapta Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi komşu ülkelere sığınması nedeniyle AB ülkeleri bir süre artan göçün etkilerini hissedememiş ve göçmen⁷ akınları AB'nin gündeminde yer almamıştır. Göçmenlerin ilk yıllarda geçici olduğu düşünülmüştür. Ancak, 2015 yazına gelindiğinde Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden Avrupa'ya doğru yaşanan hareketlilik üzerine göçmenlerin kalıcı olduğu anlaşılmış ve durum AB için büyük bir krize dönüşmüştür. 2015 yılı sonunda açıklanan verilere göre Avrupa'ya ulaşan sığınmacıların büyük çoğunluğunu Suriye, Afganistan ve Irak'tan gelenler oluşturmuştur (UNHRC, 2015, s. 34). Söz konusu ülkelere Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmen ve sığınmacılar için AB ülkeleri uzun vadede güvenli bölge olarak görülmüştür. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHRC) verilerine göre 2015 yılının sonunda bir milyondan fazla göçmen ve sığınmacı Avrupa'ya ulaşmıştır (UNHRC, 2015). Bu durum II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en kötü mülteci krizi olarak nitelendirilmiştir (DW, 2015a).

Avrupa topraklarına yasal yollardan giriş yapmayan göçmenler düzensiz bir şekilde üç önemli göç rotasını kullanarak Avrupa ülkelerine ulaşmaya başlamışlardır (Frontex, t.y.). Birinci rota, Tunus ve Libya'dan İtalya'ya ulaşılmasını hedefleyen Orta Akdeniz; ikinci rota Yunanistan'dan başlayarak Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Macaristan üzerinden Avrupa içlerine ulaşılmasını hedefleyen Batı Balkan; üçüncüsü ise Türkiye toprakları üzerinden Ege adalarına uzanan Doğu Akdeniz rotası olmuştur. Göçmen ve sığınmacıların kullandığı ulaşım yollarında da anlaşılacağı üzere AB ülkeleri arasında İtalya, Yunanistan ve Macaristan düzensiz göçten en fazla etkilenen ülkeler olmuşlardır. En çok sığınmacıya ev

⁷ Göç ile ilgili mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramları sıkça birbirleriyle karıştırılmaktadır. Uluslararası hukukta mülteci kavramı, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği veya siyasi düşüncesi yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu" için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen kişileri ifade etmektedir bkz. (UNHRC, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Konvansiyonu ve 1967 Protokolü, 2010). Sığınmacı, ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen korunmaya muhtaç kişiyi ve göçmen ise maddi ve/veya sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişiler ve aile fertleri için kullanılmaktadır (IOM, 2013).

sahipliği yapan ülkeler sığınmacıları kabul etmeyen ülkeleri dayanışma göstermemekle suçlamış ve mevcut göç ve iltica politikalarında düzenlemeler yapılması yönünde taleplerini dile getirmeye başlamışlardır.

AB üyesi ülkelerin ortak bir çözüm konusunda uzlaşmaya varamamaları ve göçmenleri AB'nin sınırlarının dışarıda tutma yönündeki politikalarından dolayı göç krizi çok boyutlu bir hal almıştır. Göç krizi adeta Avrupa'daki dengeleri değiştirmiştir. 2011 yılında Arap Baharı'nın etkisiyle binlerce Libyalı ve Tunuslu göçmenin İtalya'nın Lampedusa Adası'na akın etmesi İtalya ve Fransa arasında siyasi kriz yaşanmasına neden olmuştur. Teknelerle Kuzey Afrika'dan İtalyan Lampedusa Adasına ulaşmaya çalışan göçmenler denizlerde meydana gelen kazalar sonucu hayatlarını yitirmişlerdir (Euronews, 2011). Göçmen akınları karşısında İtalya, AB ülkelerinden mali ve teknik yardım talebinde bulunmuş fakat, Birlik ülkeleri artan göç hareketleri karşısında ortak bir inisiyatif geliştirmekten kaçınmıştır. Aksine bu durumu İtalya'nın çözmesi gereken bir sorun olarak görmüşlerdir. Üstelik İtalya korku ve panik yaratmakla suçlanmıştır (Elmas, 2016, s. 188). AB'ye tepki olarak göçmenlere Schengen vizesi vererek serbest dolaşımın yolunu açmıştır. 1985 yılında Almanya ve Fransa öncülüğünde imzalanan ve 26 Mart 1995 tarihinde yürürlüğe giren Schengen Uygulama Sözleşmesi ile oluşturulan ve bütünleşmenin ortak para birimi Euro'dan sonraki en önemli başarılarından biri olan Schengen bölgesi, Avrupa vatandaşlarının serbest dolaşımının önündeki engelleri kaldıran ve taraf devletler arasında sınır kontrolleri belirlenen ortak kurallar çerçevesinde uygulanmasını sağlayan bir sistemdir (European Commission, tarih yok). Aynı zamanda Sözleşme üçüncü ülke vatandaşlarının Schengen vizesine sahip olması durumunda sınır kontrollerine takılmadan ülkeler arasında dolaşmasına imkan sağlamaktadır. İtalya'nın göçmenlere Schengen vizesi vermesiyle göçmen ve sığınmacılar Avrupa içlerine ilerlemeye başlamıştır. Bu gelişme Birlik üyelerinin tepkisiyle karşılaşmış ve Fransa ile İtalya arasında Schengen krizi yaşanmasına neden olmuştur. Göçmen ve sığınmacıların Fransa sınırlarına dayanması karşısında Fransa ulusal sınır kontrollerini başlatmıştır. İki ülke arasındaki söz konusu gerginlik Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ile İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi Schengen Antlaşması'nın reforme edilmesi için Avrupa Konseyi'ne mektup gönderme kararı almalarıyla sonuçlanmıştır (DW, 2011). Sonuç olarak AB üye ülkeleri arasındaki güven sarsılmış ve ülkeler karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan Lampedusa, Avrupa göç politikasında kırılma noktalarından biri olarak ifade edilmektedir (Elmas, 2016, s. 170).

Ülkeler arasında yaşanan gerginlikler AB'nin iltica ile ilgili yasal çerçevesinin düzensiz göç akınları karşısında çaresiz kaldığını göstermişti. AB'nin göç ve iltica politikalarını oluşturan sistemin eksiklikleri ortaya çıkmıştır. AB'nin temel göç ve iltica politikasını şekillendiren Dublin Yönetmeliği ile oluşturulan düzende sığınmacıların sadece AB'ye ilk giriş yaptıkları ülkede sığınma başvurusunda bulunabileceği öngörülmüştür. Böylece Dublin sistemi ile birden fazla ülkeye sığınma talebinde bulunulması önlenmeye çalışılmıştır (Kaya, 2017, s. 102). Fakat oluşturulan sistemde iki sorunla karşılaşmıştır. İlk olarak, sığınmacıların AB topraklarına ilk ayak bastıkları Birlik ülkesinden başvuru işlemlerini yapması tüm sorumluluğu sınırdaki ülkelerin üzerine yıkmıştır. Göçmen ve sığınmacılar coğrafi konumları nedeniyle İtalya, Yunanistan gibi ülkelerde yoğunlaşmıştır. Dublin sisteminin Almanya ve Fransa gibi ülkelere avantaj sağlaması bu ülkeleri reform yapma konusunda çekimser kalmaya itmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 12). İkincisi, göçmenler ve sığınmacılar ilk giriş yaptıkları ülkelere değil, refah düzeyinin yüksek, iş bulma imkanlarının geniş olduğu Almanya, İsveç, Finlandiya gibi Kuzey ve Batı Avrupa ülkelere sığınma başvurusu yapmışlardır (Ultan, 2016, s. 176). 2015 sonu itibarıyla AB üye ülkelere yapılan sığınma başvurularının %50'ye yakını Almanya ve İsveç ülkelerine olmuştur (UNHRC, 2015, s. 35). İlk girişlerin yapıldığı Güney Avrupa ülkeleri ise transit ülke olarak kullanılmıştır. Keza az sayıda göçmenin Yunanistan'a sığınma talebinde bulunmasından da bahsi geçen ülkelerin transit ülkeler olarak kullanıldığı anlaşılabilmektedir (Frontex, 2016). Hatta, Yunanistan ve İtalya Kuzey ülkeleri tarafından sınırlarını koruyamamakla suçlanmışlardır (BBC, 2018). Sonuç olarak, Dublin Sözleşmesi mülteci ve göçmen sayısının rekor düzeydeki artışı nedeniyle günün koşullarında etkin ve gerçekçi bir çözüm sunamayarak işlevsiz hale gelmiş ve sistemin sürdürülebilir olmadığı görülmüştür (Canveren ve Akgül Durakçay, 2017, s. 863).

AB krize yönelik çözüm geliştirmek konusunda operasyonel ve mali destek sağlamaktan öteye gidememiştir. Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken Ege ve Akdeniz'de hayatlarını yitiren sığınmacıların sayılarının artması üzerine gerek ulusal gerek uluslararası arenada baskıya ve eleştirilere karşın Avrupa Birliği'nde acil olarak göç politikaları konusunda önlem alınmasının gerekliliği anlaşılmıştır. 20 Nisan 2015 tarihinde 10 maddelik bir acil eylem planı üzerinde uzlaşmaya varılmış ve Mayıs 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu ülkelere zorunlu kota sistemini içeren Avrupa Göç Gündemi (*A European Agenda on Migration*) kapsamında birinci acil eylem uygulama paketini açıklamıştır

(European Commission, 2015a). Komisyonun açıkladığı uygulama paketinde, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma Madde 78 (3) uyarınca acil müdahale mekanizmasının kullanılmasını önermiştir. İlk kez etkinleştirilecek olan bu hüküm, İtalya ve Yunanistan'a yardım etmek üzere bir acil durum yerleştirme planı oluşturmak için kullanılmayı hedeflemiştir. Buna göre İtalya ve Yunanistan'da bulunan 40 bin mülteci gelecek 2 yıl içerisinde diğer üye ülkelerin nüfusları ve ekonomik durumları göz önünde bulundurularak dağıtılacaktı. Ayrıca, ülkelere 2015-2016 dönemi için 50 milyon Euro'luk destek verilecekti. Fakat üye ülkeler arasında derin görüş ayrılıkları ve uzlaşmaya varılamaması neticesinde plan uygulamaya konulamamıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri bağlayıcı bir kota sistemi yerine gönüllülük esasına göre mültecilerin dağıtılmasını savunmuştur.

Almanya'nın desteklediği ve Komisyon tarafından hazırlanan ikinci uygulama paketi 9 Eylül'de duyurulmuştur (European Commission, 2015b). Esas olarak İtalya, Yunanistan ve Macaristan üzerindeki göç yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır. Yunanistan'dan 50 bin 400, İtalya'dan da 15 bin 600 ve Macaristan'da 54 bin sığınmacının diğer AB ülkelerine dağıtılması önerilmiştir. Mayıs ayında önerilen pakette Yunanistan ve İtalya'dan 40 bin mültecinin yer değiştirmesine ilaveten İtalya, Yunanistan ve Macaristan'da bulunan korunmaya ihtiyaç duyan 120 bin mültecinin de yer değiştirilmesi teklifinde bulunulmuştur. Böylece toplamda önerilen sayı 160 bine çıkartılmıştır. Dağıtım yapılırken üye ülkelerdeki nüfus, GSYİH, işsizlik ve geçmiş sığınma başvurularının hesaplanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca uygulamaya katılan üye ülkeler için 780 milyon € AB bütçe desteği sağlanması kararlaştırılmıştır. İkinci acil eylem planında zorunlu kota sistemine Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Slovakya, Romanya karşı çıkmıştır. AB'nin göç politikalarına katılmayan İngiltere, Danimarka ve İrlanda ise dağıtımın dışında tutulmuştur. Kotaya uymayan ülkelere yaptırım olarak para cezası uygulanmasına karar verilmiştir. Bu durum AB üye ülkeleri arasında Euro kriziyle ortaya çıkan ayrımı derinleştirmiştir (Hampshire, 2015, s. 9). Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ile Almanya, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Yunanistan gibi devletler arasında gruplaşmaya neden olmuştur.

Kota sistemi haricinde, 15 Aralık 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu AB'nin dış sınırlarını korumak ve düzensiz göçü kontrol altına almak için önlemler almıştır (European Commission, 2015c). 6 Ekim 2016'da Avrupa Komisyonunun önerisi ve Almanya ile

Fransa'nın desteğiyle AB'nin dış sınırlarının kontrolüne yardımcı olan FRONTEX (Avrupa Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği Yönetimi Ajansı) yeniden yapılandırılarak dış sınırlarını güçlendirmek ve güvenliği sağlamak için Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'na (*European Border and Coast Guard*) dönüştürülmüştür. AB ülkeleri tarafından personel desteği arttırılmıştır. Yeni düzenlemeler ilk olarak Bulgaristan'ın Türkiye ile olan dış sınırında uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca, üye ülkeler arasında bilgi alışverişi sağlayan EUROSUR (Avrupa Sınır Gözetim Sistemi) düzensiz göçü azaltmak ve süreci yönetmek için yeniden gözden geçirilmiştir.

AB'nin İtalya, Yunanistan ve İspanya gibi ülkelere giriş yaparak sığınma talebinde bulunmak isteyen sığınmacıların düzensiz geçişlerini durdurabilmek amacıyla kullandığı diğer bir araç Geri Kabul Antlaşmaları (*Readmission Agreement*) olmuştur (Ultan, 2016, s. 143). Göç krizinde AB açısından dış sınırlarının korunmasında üçüncü ülkeler önem kazanmıştır. Bu nedenle geri kabul antlaşmaları ile üçüncü ülkelerle AB arasında iş birliği ve bilgi alışverişini sağlayan uygulamalar yapılması hedeflenmiştir. Geri kabul antlaşmaları gereği AB taraf devletlere düzensiz göçmenlerin o devleti transit ülke olarak kullandığına dair kanıt sunması koşulu ile geldikleri ülkelere iade edilebilmektedirler. Böylece menşei ülkeler ile AB sınırları arasında bir tampon bölge oluşturulması ve göçmenler ile sığınmacıların Avrupa'ya ulaşmadan AB sınırları dışında durdurulması amaçlanmıştır. Geri kabul antlaşmaları ile AB'nin göçün dışsallaştırılması stratejisini uyguladığı söylenebilir (Elmas, 2016). Bu çerçevede AB komşu ülkesi Türkiye ile 16 Aralık 2013 tarihinde bir Geri Kabul Antlaşması imzalanmıştır. 29 Kasım 2015 tarihinde Türkiye-AB arasında düzenlenen Zirve'de düzensiz göçün engellenmesi için iş birliği öngören Ortak Eylem Planı açıklanmıştır. Ardından 18 Mart 2016 da yapılan zirvede mülteci uzlaşısı yürürlüğe girmiştir.

Euro krizinde olduğu gibi göç krizinde de Almanya'nın ön planda olduğu görülmektedir. Almanya, kitlesel göçün rekor sayılara ulaşmasıyla Dublin Sözleşmesini geçici olarak askıya aldığını duyurmuş ve açık kapı politikası izlemiştir. Bu durumu bir umut ışığı olarak gören sığınmacı ve göçmenlerin Almanya'ya doğru harekete geçmesi üzerine Almanya mülteci politikasında geri adım atmıştır. 13 Eylül'de Schengen Antlaşmasını askıya alarak Avusturya- Almanya arasında tren seferlerini durdurmuş ve sınır kontrollerine başlamıştır. Ancak bu durum Almanya'nın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke

olmasını engelleyememiştir. UNHRC (2016, s. 7) verilerine göre 2016 yılının sonunda Almanya 1.3 Milyon mülteci ve sığınmacı bulunmaktaydı. Almanya ile diğer üyeler arasında bu konuda ciddi görüş ayrılıkları olmuştur. Macaristan Başbakanı Viktor Orban ‘mülteci meselesinin bir Avrupa meselesi değil, Almanya meselesi olduğunu’ söyleyerek Almanya’yı bu politikası nedeniyle suçlamıştır (The Guardian, 2015). Sadece Macaristan değil, bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri de Almanya’nın politikasını şiddetle eleştirmiş ve AB politikalarında Almanya’nın etkisini arttırmaya çalıştığına ilişkin kuşku ortamı oluşmuştur (Hekimler, 2018, s. 27).

Üye ülkeler iç siyasette memnuniyet sağlamak uğruna krize yönelik ulusal önlemlere başvurmuşlardır. 7 Temmuz 2015 tarihinde Macaristan hükümeti Batı Balkan göç rotasını kullanarak Sırbistan’dan Macaristan’a ulaşmaya çalışan mülteciler karşısında Schengen bölgesinin dış sınırlarının korunması için gerekli olduğunu belirterek Sırbistan sınırına 175 dikenli tel örgü inşa etmiştir. Ayrıca sınırdaki dikenli telleri geçene 3 yıla kadar hapis cezası verilmesi gibi kararlarla mültecilerle ilgili yasal düzenlemeleri sertleştirmiştir. Macar hükümeti 2 Ekim 2016 tarihinde kota sistemi dahilinde sığınmacı ve mültecilerin dağıtımını engellemek maksadıyla referandum kararı almış fakat seçime katılımın %50’nin altında olması sebebiyle referandum geçersiz kabul edilmiştir. Macaristan’ın ardından İspanya, Slovenya ve Bulgaristan da sınırlarında engeller inşa etmişlerdir (Nougayrède, 2015). Artan göç karşısında Fransa, Danimarka, İsveç, Norveç, Avusturya, Belçika ve Malta, Slovakya, Hollanda, Slovenya’da geçici olarak sınır kontrolleri uygulamaya başlamışlardır (Frontex, 2016, s. 33; BBC, 2015c). Norveç ve Danimarka ve İsveç ise iltica yasalarını sertleştirme kararı almışlardır (DW, 2015b).

Göç krizinin üye ülkelere siyasi, ekonomik ve sosyal olarak her anlamda yansımaları olmuştur. Kitlemel göç hareketleri karşısında birlikte hareket edemeyen AB ülkelerinde mevcut olan Avrupa şüpheciliğinin yükselişine devam etmesi göç krizinin önemli bir sonucudur. Stockemer ve arkadaşları (2018) göçmen karşıtı duyguların Avrupa şüpheciliğini tetiklediğini ortaya koymuşlardır. Kriz, göçmenlerin şüpheli siyasi partiler tarafından siyasallaştırılması için uygun ortamı hazırlamıştır. Avrupa vatandaşları ise böyle bir oluşumun içinde olmanın kendi ülkeleri için yararlarını irdelemeye başlamıştır. Sorumluluğun büyük bir kısmını üstlenmiş ülkelerde göçmen karşıtlığı giderek büyümeye başlamıştır Göç krizi Avrupa bütünleşmesinin üzerine inşa edildiği demokrasi insan hakları,

hoşgörü, dayanışma gibi değerlerin ulusal devletlerce sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Siyasi partiler ve Avrupa vatandaşları krizin olumsuz etkileri nedeniyle AB'yi suçlamıştır (Harteveld, Schaper, De Lange ve Van Der Brug, 2018). Buna bağlı olarak, kamuoyunda memnuniyetsizlik artmış ve göçmen karşıtı partilere destek artmıştır. Kriz, düzensiz göçün önlenmesine ilişkin kamuoyu baskısıyla karşılaşılan ulusal hükümetlerin gündemleri üzerinde de değişikliğe neden olmuş ve partiler arası rekabete dönüşmüştür. Örneğin, Macaristan'da partiler arasındaki rekabet güçlenmiştir. Aras ve Sağiroğlu'nun (2018, s. 69) çalışmalarında yer verdiği üzere, Macaristan'da aşırı sağ Daha İyi Bir Macaristan Hareketi (*The Movement for a Better Hungary-Jobbik*) göç karşıtlığı ile iktidar partisinin politikalarını da etkilemiştir. Böylece, iktidar partisi Macar Yurttaş Birliği (*Hungarian Civic Alliance-Fidesz*) ve aşırı sağ parti Jobbik göçmen karşıtı politikalar yürütülmesinde aynı safta yer almışlardır.

Şüpheli partilerin popülist söylemleri ile kriz propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle şüpheli aşırı sağ partilerin göçmen karşıtı politikaları kamuoyunu üzerindeki etkilerini arttırdıklarını da belirtmek gerekir. (Kutlay ve Yılmaz, 2011, s. 16). Bu dönemde, Yunanistan'da Altın Şafak, Finlandiya'da Gerçek Finliler, Hollanda'da Özgürlük Partisi (*Party for Freedom-PVV*), İsveç'te Yeni Demokratlar (*New Democrats*), Danimarka Halk Partisi (*Danish People's Party*), Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (*UK Independence Party-UKIP*), Fransa'da Ulusal Cephe (*Front National-FN*), Almanya'da AfD, Avusturya'da FPÖ, İtalya'da LN, Macaristan'da Fidesz ve Jobbik politikalarında göçmen karşıtlığını kullanarak öne çıkan partilerdir (Anadolu Ajansı, 2018b).

Avrupa şüphelilerinin göçü siyasallaştırırken ekonomi, kimlik ve güvenlik kavramları üzerinde durdukları görülmektedir. Öncelikle, göçmenlerin üye devletlerde barınma, eğitim, sağlık, güvenlik ihtiyaçlarına cevap vermek bazı ülkeler için büyük bir maliyet getirdiğini belirtmek gerekmektedir. Bu durumda, Avrupa vatandaşları mali kaynakların sığınmacı ve göçmenlerle paylaşılmasından hoşnutsuzluk duymuşlardır. Özellikle Yunanistan, İtalya, İspanya gibi ekonomik krizin olumsuz etkileriyle mücadele etmeye çalışan devletlerde bu sorumluluğun arttığı düşünülürse bu ülkelerde göç krizinin neden tepkilere yol açtığını anlamak hiç zor olmayacaktır. Bu bağlamda, ekonomik krizle birlikte AB ülkelerindeki artan işsizlik sorununda göçmenler hedef olarak gösterilmiştir (Öner, 2017). Sığınmacıların işçi ücretlerini düşürdükleri, rekabeti arttırdıkları ve bu nedenle

yerli halkın istihdam koşullarını etkileyip sosyoekonomik dengeyi değiştirdikleri öne sürülmüştür.

Göç krizi, ulusal/kültürel kimliğe bir tehdit olarak algılanmıştır (Aras ve Sağıroğlu, 2018, s. 61). Çünkü farklı bir coğrafyadan, farklı inanışlara ve kültürlere sahip mülteci ve göçmen Avrupa'nın neredeyse dört bir yanına düzensiz olarak dağılmıştır. Göçmenlerin entegrasyon sürecinde yaşadığı problemler AB ülkelerinde olumsuz duyguları tetiklemiş ve göçmen karşıtlığını arttırmıştır (Öner, 2017, s. 191). Eurobarometer kamuoyu anket verilerine göre AB'de göç konusundaki endişelerin arttığı ve AB'nin karşılaştığı en büyük sorun olarak görüldüğü görülmektedir (Standard Eurobarometer 86, 2016). Ayrıca, AB'ye olan güven azalmakla birlikte aynı zamanda AB'nin geleceğine dair iyimser görüşlerde de azalma olduğu görülmektedir. Ulusal kimliğe vurgu yapan milliyetçi partilere verilen destek artmıştır (Hooghe ve Marks, 2019, s. 1122) Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Avrupalılık kimliğine dönüş yapan Doğu ülkelerinde kimlik hassasiyeti daha fazla olmuştur (Kaiser ve Kaya, 2018, s. 418). Avrupalılık Hıristiyanlıkla karakterize edilmiştir. 2015 yılında Polonya seçimlerinde Katolik kimliği ile öne çıkan göçmen karşıtı PiS Partisi hükümet koltuğuna oturmuştur. Göç krizinde şüpheli tutumlarıyla ön plana çıkan Macaristan Başbakanı Orban ise mültecilerin 'Macaristan'ın Hıristiyan köklerinin tehdit ettiğini' vurgulamıştır (BBC, 2015b).

Şüpheli argümanları güçlendiren diğer unsur AB gündeminde göç olgusunun güvenlik merkezli bir perspektiften yorumlanmasıdır. Avrupa şüpheli göçü siyasallaştırırken göçmen ve mültecileri ulusal güvenliği tehlikeye atan birer unsur olarak tanımlamaktadır (Pirro, Taggart ve van Kessel, 2018, s. 380). Bunun en önemli nedeni 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de İkiz Kulelere yapılan saldırı ardından Avrupa'da gerçekleşen terör saldırılarıdır. 11 Mart 2004 Madrid, 7 Temmuz 2005 Londra, 2012 Fransa Toulouse, 7 Ocak ve 13 Kasım 2015 Paris, 22 Mart 2016 Brüksel, 14 Temmuz 2016 Nice, 22 Mayıs 2017'de İngiltere Manchester ve 17 Ağustos 2017 Barselona saldırıları sonrasında göç güvenikleştirilmiştir (Anadolu Ajansı, 2017). Göçmen karşıtları göçmenleri güvenlik tehdidi olarak sunmuş ve bu şekilde uygulamalarını meşrulaştırma yolunu tercih etmişlerdir. Söz konusu saldırıların İslami terör örgütleri tarafından üstlenilmesi Müslüman göçmenlerin potansiyel terörist olarak algılanmasına neden olmuştur. Mülteci ve sığınmacıların Suriye, Afganistan, Irak, Pakistan gibi çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelere gelmesi

de güvenlik endişelerini artırmıştır. Yaşanan olaylar Avrupa vatandaşları arasında İslamofobi olarak adlandırılan İslam korkusunu güçlendirmiştir. Buna paralel olarak, göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı artmıştır (ECRI, 2016, s. 11). Ayrıca, birçok AB ülkesinde göçmen ve mültecilerin buldukları ülkelerde suç oranlarını arttırdıkları ve toplumun huzurunu bozdukları öne sürülmüştür (Aras ve Sağıroğlu, 2018, s. 62). Kriz ortamında, terör endişesi siyasi partiler tarafından ulusal seçimlerde kullanılmıştır (ECRI, 2016, s. 14). Bu bağlamda, Slovakya hükümetinin AB'nin yeniden yerleştirme planı kapsamında sadece Suriyeli göçmenlerden Hıristiyan olanları kabul edeceğini açıklaması durumun ciddiyetini daha iyi açıklamaktadır (BBC, 2015a).

Almanya'da Angela Merkel çok fazla mültecinin Almanya'ya girmesine izin verdiği için vatandaşları tarafından suçlanmış ve göçmen karşıtı şüpheci parti AfD aldığı desteği arttırmıştır (BBC, 2017). İktidar partisi Hıristiyan Demokrat Birlik Partisinin oylarında ise düşüş kaydedilmiştir. İsveç'te seçim kampanyalarını göç karşıtlığı üzerinden şekillendiren aşırı sağ parti SD, 2018 yılında gerçekleştirilen genel seçimde oyların %17,5'ini alarak mecliste üçüncü büyük parti konumuna gelmiştir (Election Resources, 2018).

Kısaca, Avrupa bütünleşmesinin dinamiklerinden biri olan Schengen ciddi bir krizle sarsılmıştır. Üye ülkeler kriz karşısında ulusal yöntemlerini devreye sokmuşlardır. Ülkelerin ulusal sınır kontrollerini arttırması, sınırlarına engeller inşa etmesi, sığınmacıların girişlerinin engellenmesinin referandumla meşrulaştırılmaya çalışılması ve ülkelerin göç politikalarını sertleştirmeleri Birliğe duyulan inancın ve dayanışma ruhunun zedelendiğini göstermiştir. Bu uygulamalar göç krizinin etkilerinin Avrupa bütünleşmesini Euro krizinden daha zor bir duruma sokmuştur. Euro krizinden olumsuz etkilenen ülkelerde Avrupa şüpheliği ve AB karşıtlığı artmış olmasına rağmen tüm ülkeler Euro bölgesinde kalmış, bir şekilde ortak paydada buluşmuş ve çeşitli mekanizmalarla olumsuz ekonomik etkileri önlemeye çalışılmıştı. Ancak AB, göç krizinin yönetiminde Euro krizine göre daha başarısız olmuştur. Bütünleşmenin kazandığı ivme yavaş yavaş zayıflamaya başlamıştır. AB'nin ekonomik kriz ile birlikte göç kriziyle meşgul olması genişleme ve derinleşme sürecini yavaşlatmıştır (Öner, 2017, s. 189).

2.3.3. Brexit

Brexit, İngilizcede “Britain” (Britanya) ve “exit” (çıkış) kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşmuştur. Kelimenin kökeni 2012 yılında Yunanistan’ın Euro krizinden çıkış modeli olarak öne sürülen Grexit sözcüğüne dayanmaktadır. İngiltere’nin⁸ AB’den ayrılması anlamına gelen bir kavramdır. Brexit söylemi Muhafazakar Parti (Conservative Party) lideri David Cameron’un, 2013 yılında yaptığı açıklamada 2015 Genel Seçimlerini kazanması halinde, ülkenin üyelik şartlarını yeniden müzakere edeceği ve AB üyeliğini referanduma götüreceği vaadinde bulunmasıyla ortaya çıkmıştır (Cameron, 2013). Cameron’un böyle bir vaatte bulunmasının ardındaki neden Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi’nin İngiliz siyasetindeki güçlenen konumu olmuştur. AB karşıtı ve şüpheci Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi’nin yükselişi parti rekabetini tetiklemiş ve Cameron’ın iç politikada daha milliyetçi bir tutum sergilemesini sağlamıştır (Saygın ve Ultan, 2016, s. 92). UKIP ile birlikte parti düzeyinde Avrupa şüpheciliği kamuoyu şüpheciliğinin önüne geçmiştir (Özbeş ve Şenyuva, 2017, s. 188-189). UKIP’i destekleyen seçmenleri kendi partisine çekmek isteyen Cameron göçmen yasasında yeni düzenlemeler yapılmasını gündeme getirmiştir. 2015 yılında yapılan genel seçimlerde iktidara gelmesinin ardından da beklenildiği şekilde referanduma gitme kararını açıklamıştır. Böylece AB’nin mevcut krizlerinin üzerine bir yenisi daha eklenmiştir. Ancak Cameron’un asıl amacı birlikten ayrılmak değil, AB ile İngiltere arasındaki üyelik şartlarının yeniden gözden geçirilmesini sağlamak olmuştur. Bu nedenle referandum öncesi 18-19 Şubat 2016 AB Zirvesinde AB ile müzakere masasına oturmuştur. İngiltere’ye AB’nin 28 üye ülkesi arasında ‘özel statü’ sağlayan anlaşma üzerinde uzlaşmaya varılmıştır (European Council, 2016). Buna göre dört ana tema öne çıkmıştır (BBC, 2016b);

- **Sosyal yardımlar ve serbest dolaşım:** AB göçmen işçilerinin sosyal yardım talebinde bulunmalarını kısıtlamak,
- **Ekonomik yönetim:** Euro alanı dışında kalan Birleşik Krallık gibi ülkelerin euro kurtarma paketlerine katılmaması ve bu nedenle o zamana dek yapılan harcamaların geri alınması;

⁸ Britanya; İngiltere, Galler ve İskoçya’nın bulunduğu adaya verilen isimdir. Birleşik Krallık ise Britanya ve Kuzey İrlanda’dan oluşan bir devlettir. Çalışmada Birleşik Krallık yerine İngiltere ifadesi kullanılacaktır.

- **Rekabet:** İç pazarda bürokratik kuralların azaltılması ve rekabetçiliğin artırılması
- **Egemenlik:** AB mevzuatında “daha yakın birlik” (*ever closer union*) hedefi için yapılan atıflardan Birleşik Krallık’ın muaf olması. Kısaca, siyasi bütünleşmenin dışında kalınması

Söz konusu anlaşmanın düzenlenecek referandumda AB’de kalma yönünde karar alınması durumunda gerçekleşmesi öngörülmüştü. Brexit yanlısı bir lider olmayan Cameron alınan bu tavizlerle AB’de kalma yönünde halkı ikna etmeye çalıştıysa da başarılı olmamıştır. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandum sonucunda %51,9 üyelikten ayrılma ve %48,1 oranında AB’de kalma yönünde oy kullanılmıştır (BBC, 2016a). Böylece 1973’te Avrupa Ekonomi Topluluğuna üye olan İngiltere Avrupa Birliği’nden ayrılma kararı alan ilk ülke olmuştur. Referandumun anayasal olarak bağlayıcılığı bulunmamasına rağmen ayrılma süreci, Lizbon Anlaşması’nın ilk kez üye ülkelere tanıdığı Birlik’ten ayrılmaya ilişkin kuralları düzenleyen 50. Maddesine dayanarak Avrupa Konseyi’ne birlikten ayrılma talebinin bildirilmesiyle başlatılmıştır (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011b). Böylece Avrupa bütünleşmesi tarihinde bu maddeye ilk kez başvurulmuştur. Brexit kararının etkileri ulusal düzeyde hemen hissedilmeye başlanmıştır. David Cameron referandum sonucu üzerine istifa etmiş ve Başbakanlık görevini Theresa May’e bırakmıştır. Referandum sonucunun ardından ulusal para birimi Sterlin %10 üzerinde değer kaybederek son 30 yılın en düşük seviyesine ulaşmıştır (NTV, 2016). Ancak, İngiltere-AB ilişkilerine bakıldığında görülmektedir ki İngiltere’de düzenlenen ilk referandum bu değildir. Daha önce, 5 Haziran 1975 yılında İngiltere’nin AET’de kalmaya devam edilip edilmemesinin sorulduğu bir referandum yapılmıştır. Referandumda %67 oranında o zamanki adıyla AET’de kalınması yönünde oy kullanılmış, üyelik devam ettirilmiştir.

Brexit referandumunda Muhafazakar Parti lideri ve Başbakan David Cameron ile İşçi Partisi lideri Jeremy Corbyn AB’de kalınması gerektiğinin savunan aktörler olmuşlardır. Aynı zamanda Muhafazakar ve İşçi partisi içerisinde yıllardır süren iç bölünmenin sonucunda bu partilerden Brexit’i destekleyen birçok milletvekili de olmuştur (BBC, 2016d). Muhafazakar Parti’den Theresa May ve eski Londra Belediye Başkanı Boris Johnson gibi isimler ayrılma kampanyasına destek vermişlerdir. Böylece iktidar partisinde Brexit sürecinde görüşlerin kutuplaşması söz konusu olmuştur. Avrupa şüphecisi parti UKIP lideri Nigel Farage ise AB’den ayrılma kampanyasına destek veren önemli isimlerden biri

olmuştur. Kalma yanlısı seçim kampanyası “Britanya Avrupa’da Daha Güçlü” (*Britain Stronger in Europe*) sloganıyla, ayrılma yanlısı kampanya ise “Ayrılığa Oy Ver” (*Vote Leave*) sloganıyla iki farklı grup tarafından yürütülmüştür.

Referandumda Brexit kararının çıkması şüphesiz Avrupa bütünleşmesinin geleceği açısından endişe verici bir karar olmuştur. AB üçüncü kez hazır olmadığı ve tecrübe etmediği bir krizle karşılaşmıştır. 29 Mart 2017 Birlikten ayrılma işlemleri Lizbon Anlaşması’nın 50. Maddesine göre resmen başlatılmıştır. Fakat İngiltere’nin Birlikten nasıl ve ne zaman ayrılacağı, AB’den ayrıldıktan sonra güvenlik, savunma, ekonomik ve ticari gibi alanlarda nasıl bir ilişki sürdürecekleri tartışmaları 3 buçuk yıl boyunca belirsizliğini korumuştur. Bu nedenle Brexit tam bir krize dönüşmüştür. İngiliz parlamentosu üyelikten ayrılamaya ilişkin tasarıyı reddetmiş, ayrılma tarihi üç defa uzatılmıştır. Bu süreçte Cameron’dan sonra Başbakan May de istifa etmiş görevi Boris Johnson devralmıştır. Nihayetinde, İngiltere’nin AB serüveni anlaşmalı bir şekilde 31 Ocak 2020 tarihinde resmi olarak son bulmuştur.

Brexit, ekonomi ve göç ağırlıklı olmak üzere ulusal kimlik endişesi taşıyan konuları öne süren şüpheli aktörlerin kitle siyasetini harekete geçirmesiyle mümkün olabilmiştir. Brexit kararının arkasındaki motivasyonlardan biri ekonomidir (Saygın ve Ultan, 2016, s. 92-93). AB üyeliğine yönelik olumsuz görüşlerin nedeni İngiltere’nin ekonomik olarak AB’ye ihtiyaç duymadığı ve böyle bir oluşum içinde bulunmanın ülkenin ekonomisine fayda sağlamadığı yönünde değişen düşünceler olmuştur. Özellikle 2008 küresel ekonomik krizinin Avrupa’ya sıçramasıyla birlikte İngiltere’nin kemer sıkma politikaları uygulaması ve AB’de yaşanan Euro krizinin etkilediği güney ülkelerine yapılan yardımlar sebebiyle halk AB’yi suçlamaya başlamıştır. Ayrılma yanlıları Euro krizinin kalıcı olduğunu ve üyeliğin devam etmesi durumunda Euro’yu kurtarmak için devamlı ödeme yapmaları gerektiğini kampanyalarında vurgulamışlardır. Ayrıca Ayrılma yanlıları AB bütçesine haftada 350 milyon Sterlin gönderdiklerini ileri sürerek, bunun yerine kontrolü geri alarak (*take back control*) ülkenin sağlık sistemine fon sağlayabilecekleri çağrısında bulunmuşlardır (Why Vote Leave, tarih yok).

Referandum kampanyasında önemli rol oynayan bir diğer konu göç olmuştur (Kaufmann, 2019, s. 33). 2004 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin genişleme sürecine dahil edilmesi sonucunda bu ülkelerden fazla sayıda göçmenin İngiltere’ye göç etmesi ve

göçmenlerin ülkede işsizlik sorununa neden olduğu düşüncesiyle halkta göçmen karşıtlığı oluşmuştur (Canan-Sokullu, 2017, s. 30). Daha sonra ise Arap Baharı etkisiyle AB kapılarına dayanan göçmenlerin AB için göç krize dönüşmesi yabancı düşmanlığı ve göç karşıtlığı gibi duyguları perçinlemiştir. Ayrılma yanlıları İngiltere'nin kendi yasalarını oluşturarak sınır kontrolünü sağlanması ve bu şekilde göçün kısıtlanması için kampanya yürütmüşlerdir. Ayrıca İngiltere'nin her yıl çeyrek milyon göç aldığını ve göçmenlerin kamu hizmetlerinde yük oluşturduğu, eğer sınırlarını kontrol altına almazlarsa birçok göçmenin İngiltere'ye akın edeceği uyarısında bulunmuşlardır. Tüm bunların yanı sıra genişleme sürecine dahil edilebilecek ülkelerin olası AB üyeliği de ayrılma kampanyasında kullanılmıştır (Why Vote Leave, tarih yok). Başta 80 milyonluk nüfusuyla Türkiye olmak üzere Arnavutluk, Makedonya, Karadağ, Sırbistan'ın AB'ye üye olması halinde İngiltere'ye fazla nüfuslarıyla göç etmesinin İngiltere üzerinde olumsuz etki yaratacağına dikkat çekmişlerdir.

İngiltere'nin kırk üç yıllık AB üyeliğini sonlandırma kararı almasının Avrupa bütünleşmesinde yeni bir dönemin başlamasına neden olduğu söylenebilir. Avrupa şüpheciliğinin en somut örneği olan Brexit referandum sonrası bu kez Avrupa şüpheciliğini besleyen bir döngünün parçası olmuştur. Aynı zamanda diğer AB ülkelerindeki şüpheci aktörlerin güçlenmesini sağlamış ve söylemlerini meşrulaştırmıştır. Nitekim, AB üyesi ülkeler de Brexit referandumundan cesaret alan Avrupa şüphecileri benzer bir referandumunun kendi ülkelerinde gerçekleştirilmesi gerektiğini savunur olmuştur (BBC, 2016c). Hollanda'da Özgürlük partisi lideri Geert Wilders Nexit referandumunu yapılması talebinde bulunmuştur. Euro ve göç krizi sonrası popülaritesi yükselen Fransa'daki Ulusal Cephe Partisi'nin lideri Marine Le Pen, aynı şekilde Fransa'da da ülkenin AB üyeliği için Frexit referandumunu yapılmasını istemiştir. İsveç Demokratları "şimdi biz de Swexit istiyoruz!" şeklinde açıklama yapmıştır (Milliyet, 2016). İtalya'nın göçmenlik karşıtı Kuzey Ligi partisi lideri Matteo Salvini sosyal medya hesabından "Teşekkür ederiz, şimdi sıra bizde." diyerek İtalexit çağrısında bulunmuştur. Benzer şekilde diğer ülkelerinden de Dexit (Almanya), Spexit (İspanya), Bexit (Belçika), Danexit (Danimarka), Auxit (Avusturya) sesleri yükselmiştir (The Guardian, 2016b).

Brexit referandumu sonrası korkulan olmamış, hiçbir üye AB'den ayrılma reaksiyonu göstermemiştir. Fakat Hollanda 15 Mart 2017 tarihinde gerçekleştirilen

seçimlerde her ne kadar Geert Wilders'in zgrlk Partisi (PVV) zgrlk ve Demokrasi Partisi'ne karşı kaybetmiş olsa da parlamentodaki milletvekili sayısını 15'ten 20'ye yükseltmiştir (Parties and Elections in Europe, 2017). Keza Fransa'da gerçekleştirilen 2017 Cumhurbaşkanlığı seçimleri bütünleşme yanlısı Emmanuel Macron'un zaferi ile sonuçlanmasına rağmen Marine Le Pen liderliğindeki FN, parti tarihi boyunca en yüksek oy oranı aldığı seçimlerden biri olmuştur. Bu nedenle, şüpheciler ve popülist partilerin seçimlerde birinci parti olmasalar da UKIP rneğinde olduğu gibi ulusal siyaseti yönlendirme gleri göz ardı edilmemelidir.

2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz, ardından g krizi, İngiltere gibi AB bütünleşmesinin şüpheciler yeleri için, bütünleşmeye yönelik eleştirilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir ortam olmuştur. Her bir kriz adeta bütünleşmeye meydan okurcasına bir sonraki krizin daha fazla derinleşmesine imkan sağlar niteliktedir. Krizler ile artan Avrupa şüpheciliği Brexit gibi bir sonucun yaşanmasına nc olmuştur. Brexit, Avrupa bütünleşmesi için kırılma noktası oluşturmuştur. Sonuçta bir ye devletin AB'den ayrılması uluslararası ilişkilerde AB'nin prestijini zedeleyen bir durumdur. Bütünleşmenin geleceği için umut verici olan Brexit'in diğer AB yesi ülkeler için domino etkisi yaratacağına dair öngörülerin gerçekleşmemiş olmasıdır. şüpheciler partilerin seçimlerde oylarını arttırmalarına rağmen iktidara gelmemiş olmaları AB geleceği açısından endişeleri bir nebze azaltmıştır.

2.4. Kriz Dönemlerinde şüpheciliğin Yükselişe Geçtiği Bazı Avrupa Birliği lkeleri

Bu tez çalışmasının odaklandığı 2008-2018 yılları arasındaki on yıllık süreçte varlığını hissettiren krizlerin her AB ye ülkesine farklı yansımaları olmuştur (Pirro, Taggart ve van Kessel, 2018, s. 380). Çünkü her ye ülke bir diğerinden farklı dinamiklere ve hassasiyetlere sahip olabilmektedir. Genel çerçevede belirtilmesi gereken krizlerin yarattığı hoşnutsuzluk ortamının Avrupa şüpheciliğini hareketlendirmiş ve Avrupa halklarının şüpheciler partilere yönelmelerini sağlamış olduğudur (Kneuer, 2019, s. 27). Belirtilen zaman zarfında belirgin bir artış gösteren Avrupa şüpheciliği her ye ülkede farklı bir tema üzerinden şekillenmiştir. 2015 yılında yaptıkları araştırmalarında Taggart ve Szczerbiak (2018) siyasi partilere dayandırdıkları şüpheciliğin ana temalarını ülkelere göre analiz etmişlerdir:

Tablo 2: AB ülkelerindeki Avrupa şüpheciliğinin ana temaları

Ülkeler	Ana Temalar
Avusturya	Göç-Ekonomi
Belçika	Değerler-Göç-Ekonomi
Bulgaristan	Ekonomi
Kıbrıs	Ekonomi-Göç-Bağımsızlık- Militarizm ve Neoliberalizm
Çekya	Demokrasi-Bağımsızlık- Bürokrasi- Ekonomi-Göç
Danimarka	Ekonomi-Demokrasi-Göç
Estonya	Göç-Demokrasi/Bürokrasi
Finlandiya	Göç-Ekonomi-Bağımsızlık
Fransa	Militarizm-Ekonomi-Demokrasi Açığı
Almanya	Ekonomi-Demokrasi
Yunanistan	Demokrasi-Değerler-Göç
Macaristan	Ekonomi-Demokrasi
İrlanda	Ekonomi-Göç
İtalya	Değerler-Göç
Letonya	Değerler
Litvanya	-
Lüksemburg	N/A
Malta	Ekonomi-Göç- Demokrasi/Bağımsızlık-Çevrecilik
Hollanda	Ekonomi-Bağımsızlık-Demokrasi
Norveç	Ekonomi-Ulusal Egemenlik- Ahlaki/Kültürel Değerler
Polonya	Ekonomi-Demokrasi
Portekiz	Ekonomi-Demokrasi-Değerler-Göç
Romanya	Ulusal Sorunlar

Slovakya	Ekonomi
Slovenya	Ekonomi
İspanya	Demokrasi-Göç-Kadınların Sorunları
İsveç	Göç ve İltica-Ekonomi
İngiltere	Ekonomi-Göç

Kaynak: Taggart ve Szczerbiak, 2018, s. 1199-1202.

Tabloda da görüldüğü üzere her ülkenin Avrupa bütünleşmesine karşı algısını şekillendiren unsurlar değişiklik göstermektedir. Bölümde amaçlanan, üye ülkelerde AB'ye karşı şüpheci anlayışın temellerinin nasıl oluştuğu ve bu anlayışı neyin yönlendirdiğinin ortaya konulmasıdır.

Belirtilen dönemde şüpheciliğin yükselişe geçtiği tüm ülkeler süre açısından mümkün olmayacağı için yalnızca dört üye ülke seçilmiştir: İngiltere, Fransa İtalya ve Macaristan. Bu ülkelerin seçilme nedenleri dört ülkenin de farklı tarihsel geçmişe sahip olması, birbirlerine benzer fakat bir o kadar farklı nedenler üzerinden Avrupa şüpheciliğini şekillendiren faktörlere sahip olmaları ve ulusal düzeyin yanı sıra ulusüstü düzeyde de yükselişe geçen bir ivmeye sahip olmalarıdır. Birliğin en eski üyelerinden biri olan İngiltere, kıta üzerindeki tarihsel geçmişi ile Avrupa ekonomisi ve politikasında lider bir ülke olmuştur. Avrupa şüpheciliği ile özdeşleştirilen bir ülke olması ve bunun sonucunda ilk defa AB'den ayrılan ülke sıfatına sahip olması sebebiyle çalışma dışında tutulması düşünülemeyen bir aktördür. Fransa ve İtalya, Birliğin kurucu ülkeleri arasında yer alıp, bütünleşme aşamalarında önemli katkılar sağlamalarına rağmen 2008 -2018 yılları arasında başarılı şüpheci aktörlerin ön plana çıktığı ülkelerdir. Fransa, Almanya ile birlikte krize karşı ortak bir çözüm yolu ararken aynı zamanda yükselen bir şüphecilik grafiğine sahip olmuştur. İngiltere'nin ardından benzer şekilde bir Frexit referandumu ihtimalinin en kuvvetli olduğu ülke konumuna ulaşmıştır. İtalya bu süreçte krizlerde başrolde yer almıştır. Hem Euro krizinde ekonomisi olumsuz etkilenen güney ülkelerinden biri olduğu hem de denize kıyısı olan sınır ülkesi olduğu için göç krizinden göç yükünü diğer ülkelerle orantısız bir şekilde paylaşarak bu dönemde çok etkilenen ülkelere biri olmuştur. Tarihsel geçmişine bağlı olarak yüzünü Batı'ya çeviren Macaristan ise Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında en güçlü Avrupa şüpheciliği eğilimi gösteren ülkeler arasında yerini almıştır. Göç krizine karşı

aldığı ulusal önlemler ve uygulamalarıyla söz konusu dönemde adından oldukça söz ettiren bir ülke haline gelmiştir.

Kriz dönemlerinde yükselişe geçen Avrupa şüpheciliği AB ülkelerindeki siyasi çerçeveyi değiştirmiş ve AB üyesi ülkelerdeki çeşitli siyasi partilerin temel politikası haline gelmiştir. Bu noktada, siyasi partilerin ülkelerdeki Avrupa şüpheciliğinin görünürlüğü ve kapsamını açıklamak üzerine önemli bir rolü olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle kamuoyu görüşlerinin yansımalarının da analizine olanak sağlayan siyasi parti düzeyinde bir incelemeye ağırlık verilmiştir. Çalışmada krizlerin ülkeler üzerindeki istatistiksel sonuçlarından ziyade şüpheli siyasi partilerin ve aktörlerin popülist yaklaşımlarıyla halktan yansıyan çıktılarına odaklanılmıştır. Ülkelerdeki şüpheli aktörlerin bütünleşmeye yönelik politikaları belirlenirken AB'nin mevcut veya gelecekteki yörüngesine karşı olup olmadığına bağlı olarak sert ve yumuşak ayrımına başvurulmuştur (Taggart ve Szczerbiak, 2008). Bunun yanı sıra parti manifestoları, parti liderlerinin söylemleri ve Eurobarometer kamuoyu anketlerinden yararlanılmıştır.

2.4.1. İngiltere

İngiltere, Avrupa bütünleşme sürecinde Avrupa şüpheciliğinin en üst düzeyde yaşandığı ülke olmuştur. Spiering'e (2004, s. 127) göre “İngiltere, Avrupa şüpheciliği teriminin evi”dir. Ülkenin AB ile başından itibaren sorunlu bir şekilde ilerleyen ilişkileri “uyumsuz ortaklık” (*awkward partner*) olarak da tanımlanmıştır (George, 1998).

Esasen, Winston Churchill'in “Avrupa ile birlikteyiz fakat onun bir parçası değiliz.” söylemi İngiltere'nin Avrupa bütünleşmesinde kendini nerede konumlandığını açıkça göstermektedir. 1973 yılında AET'ye katılımıyla Topluluk bütçesi konusunda iki taraf arasında yaşanan anlaşmazlıklar İngiltere'nin siyasi gündeminde uzunca bir süre yer almıştır. Topluluk bütçesine büyük bir katkı sağlayan İngiltere'de bu bütçenin büyük bir kısmının Topluluk tarafından Ortak Tarım Politikasında kullanılması halkta rahatsızlık uyandırmıştır. Tarım alanlarının İngiltere ekonomisinde düşük bir payının olması dolayısıyla bütçeden en az pay alan İngiltere'de Başbakan Thatcher bütçeye yapılan katkının tekrar düzenlenmesini ve katkı payının indirilmesini istemiştir. 1984 Fountainebleau Zirvesi'nde ise İngiltere'nin yaptığı katkıların belli bir kısmının iade edilmesi kararlaştırılmıştır (Saygın ve Ultan, 2016, s. 80). Devam eden süreçte İngiltere birçok defa AB'nin ulusüstü politikaları

içinde yer almayı reddetmiştir. AB'nin üye ülkelere sunduğu opt-out (dışarıda kalma) mekanizması sayesinde Schengen bölgesine dahil olmaması, Maastricht Antlaşması'nda yer alan sosyal politika alanlarına başlangıçta katılmaması ve özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında isteğe bağlı olarak katılım sağlaması, Avrupa Temel Haklar Şartı'na sınırlı katılımı ve Euro'yu para birimi olarak kabul etmeyip ulusal para birimini kullanmaya devam etmesi gibi önemli bütünleşme aşamalarının dışında kalmıştır (EUR-Lex, 2020). Bu şekilde AB içinde ayrıcalıklı bir konum elde etmesinden dolayı Avrupa şüphenciligi literatüründe en çok yer alan ülke olmuştur.

İngiliz şüphencilikinin nedenleri tarihi, coğrafi, kültürel, politik ve ekonomik açılardan belirtilebilir. İngiltere'nin diğer ülkelerden daha baskın bir şüphenci anlayışa sahip olması İngiliz milliyetçiliği ve egemenlik kaygısı çerçevesinde açıklanabilmektedir. Öncelikle, İngiliz tarihinin diğer Avrupa ülkelerinin tarihlerinden farklı olduğu kabul edilmektedir (Spiering, 2004, s. 137). Uzun yıllar boyunca uluslararası ilişkiler sahnesinde başat güç olarak yer almış bir imparatorluğun savaş sonrası kurulan yeni Avrupa düzeninde diğer ülkeler ile eşit derecede söz hakkına sahip olması İngiliz kimliği ve ulusal egemenlik üzerinde endişe yaratmıştır (Tüysüzoğlu, 2013; Spiering, 2004, s. 142). Diğer bir deyişle, Connelly'nin (2015, s. 66) belirttiği gibi Avrupa bütünleşmesine katılmak İngiltere tarafından küresel bir rolden vazgeçmek olarak algılanmıştır. Nitekim, İngiltere'nin henüz tam üyelik müzakereleri sırasında kurucu antlaşmalarda değişiklik yapılmasına ilişkin önerisinin bütünleşmeyi yönlendirmeye çalışmaya ve uluslararası siyasetteki statüsünün devam ettirmeye yönelik bir adım olduğu çıkarımı yapılabilir (Ülger, 2015, s. 48). Üzerinde güneş batmayan imparatorluk olarak nitelendirilen İngiltere'nin sömürge tarihinden kalan mirası olan İngiliz Milletler Topluluğu (*Commonwealth*) ülkeleri ile arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel bağ da İngiliz şüphencilikine yön veren bir unsur olarak kabul edilir (Baker vd., 2008, s. 109; Startin, 2017, s. 459). İngiltere'nin aynı dili konuştuğu Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi Commonwealth ülkeleri günümüzde bağımsız devletler olmalarına rağmen sembolik olarak İngiliz Kraliyetine sadık kalmışlardır. İngiltere ticari çıkarlarını ve bu ülkeler ile arasında kültürel yakınlığı korumak için bütünleşmeye mesafeli durmuştur. Buna ek olarak, İngiltere'nin özellikle savunma ve güvenlik alanlarında ABD ile birlikte hareket etmeyi tercih etmesi de onu Birlik ile dayanışma ruhundan uzaklaştırmıştır (Startin, 2017, s. 459). AB, İngiltere'nin çıkarlarını sınırlayıcı bir hareket olarak algılanmıştır.

İkinci önemli neden İngiltere'nin sahip olduğu Parlamenter gelenek olmuştur (Ayaz, 2017, s. 2; Baker vd., 2008, s. 111). İngiltere'nin ulusal parlamentonun yetkilerini arttıran Anayasal Monarşi 'ye (Westminster Sistemi) dayalı sistemine bağlı olarak İngiliz siyasetinde müsadeci fikir birliği ile hareket edilmemiştir. Bu anlamda, İngiltere'nin Topluluğa üyeliği ile yetkilerini ulusüstü bir otoriteye devretmesi ulusal egemenlik ile ters düşmüştü. Yetki devri konusundaki hassasiyeti nedeniyle İngiltere federalizm unsurları barındıran ve Birliği federal bir yapıya yaklaştıran derin düzeyde bir siyasi bütünleşme içinde yer almak istememiş ve her türlü politikaya karşı çıkmıştır.

Diğer bir neden ülkenin ada ülkesi olması ve coğrafi konumundan dolayı sıcak savaş bölgesinin uzağında olması ve işgallerden etkilenmemesidir. İngiltere'nin bu sayede Kıta Avrupası'ndan bağımsız politikalar izlemeye uygun olan coğrafi konumu sebebiyle İngiliz şüpheciliğine katkı sağlayan farklı bir kimlik geliştirdiği düşünülmektedir (McGowan ve Phinnemore, 2017, s. 80). Bu faktörler İngiliz şüpheciliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple İngiliz halkı arasında Avrupa şüpheciliği AB ortalamasından yüksek seyretmiştir. İngiltere'nin Avrupalılık kimliğine bağlılığı diğer üye ülkelere kıyasla daha zayıf olmuştur. 2015 yılında yapılan kamuoyu anketinde kendini %64 oranında İngiliz kimliği ile tanımlayan İngiliz halkı en az Avrupalılık duygusunu taşıyan ülke olmuştur (Standard Eurobarometer 83 , 2015, s. 22). Nihayetinde İngiliz şüpheciliğinin dinamiklerini oluşturan unsurlar ülkenin Brexit kararıyla AB üyeliğinden ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. İngiltere'de Brexit'e giden yolda krizlerin de etkisiyle son yıllarda seçim başarılarına sahip iki şüpheci parti ön plana çıkmıştır: Muhafazakar Parti ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi.

2.4.1.1. Muhafazakar Parti

1980'li yıllardan itibaren Avrupa şüpheciliği Muhafazakar Partinin kimliğini belirleyici bir hale gelmiştir. Bütünleşmeye şüpheci bir tutumla yaklaşan Margaret Thatcher'ın başbakanlık yaptığı 1979-1990 döneminde Avrupa şüpheciliği olgusu adeta İngiltere ile özdeşleştirilmiştir. Hatta Margaret Thatcher olumsuz tutumları nedeniyle "Iron Lady" olarak anılmaya başlamıştır. Thatcher'ın ünlü Bruges konuşması Bruges Grubu gibi şüpheci oluşumlara ilham kaynağı olmuştur. Bu bakımdan İngiliz parti siyasetinde Avrupa şüpheciliğinin temellerinin Muhafazakar Parti tarafından atıldığı söylenebilir.

Muhafazakar Partinin Avrupa bütünleşmesine karşı duruşu yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. 2010 yılında yapılan genel seçimler Euro krizinden dolayı AB'nin İngiliz ekonomisine katkılarının sorgulanmaya başladığı bir döneme denk gelmiştir. Cameron 2008 ekonomik krizden etkilenen üye ülkelere mali yardım yapılması konusuna olumsuz yaklaşmıştır. Lizbon Antlaşması üzerinde yapılması önerilen değişikliklere de izin vermemiştir (Taggart ve Szczerbiak, 2013, s. 30; Saygın ve Ultan, 2016, s. 93). Muhafazakar Parti 2010 genel seçimlerinden önce yayınladığı manifestoda federal bir yapıya karşı olduğu, İngiliz halkının izni olmadan Brüksel'e yetki devrine ve Euro Bölgesine katılıma izin vermeyeceğini vurgulamıştır. Ayrıca, AB üyeliğinin İngiltere'nin çıkarlarına hizmet ettiğini belirtmiş ve böylece partinin İngiltere'nin AB'den ayrılmasını savunmadığının sinyalini vermiştir (Muhafazakar Parti Manifestosu, 2010). Bu anlamda, Muhafazakar Parti'nin yumuşak Avrupa şüpheciliğine sahip olduğu söylenebilir. Genel seçimde oy oranını %32,3'ten %36,1'e yükselterek Cameron'un liderliğinin yaptığı merkez sağ Muhafazakar Parti koalisyon hükümeti kurmuştur. Başbakanlık görevine getirilen Cameron, İngiltere'nin AB üyeliği konusunda ılımlı bir tavır göstermiştir. Fakat gittikçe artan Avrupa şüpheciliği ve İngiliz milliyetçiliği Muhafazakar parti içerisinde bölünmelere neden olmuş ve Cameron üzerinde büyük bir baskı yaratmıştır. Hem ülke içi parti rekabetinde yenilmek istemeyen hem de Muhafazakar parti içerisindeki muhalif sesleri bastırmak isteyen Cameron 2013 yılında AB üyeliğinin oylanması için referandum sözü vermiştir.

2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerine yaklaşırken parti politikası daha katı bir çizgiye doğru kaymıştır. AB'nin 'daha yakın birlik' arzusunun ülke için doğru olmayan siyasi bir proje olduğu ifade edilerek egemenlik vurgusu yapmıştır (Muhafazakar Parti Avrupa Parlamentosu Seçim Manifestosu, 2014). Muhafazakar Parti her ne kadar %23,31 oy oranıyla Avrupa Parlamentosu seçimlerinde üçüncü parti olsa da 2015 genel seçimlerinde büyük bir başarı elde etmiştir. 7 Mayıs 2015 tarihinde gerçekleşen seçimlerde %36,9 oy oranıyla tek başına iktidar olmuştur. Parti, seçim kampanyasında Euro bölgesine katılma fikrine karşı çıkmayı sürdürerek göçün kontrolünün de yeniden kazanılması gerektiğini belirtmiştir. Bunların yanı sıra Brüksel'den gücü geri alma hedeflerini açıklamışlardır (Muhafazakar Parti Manifestosu, 2015). Brexit referandumunu ile birlikte ise Muhafazakar Parti yumuşak Avrupa şüpheciliğinden sert Avrupa şüphecisi bir partiye dönüşmüştür.

2.4.1.2. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi

Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP), 1993 yılında Alan Sked tarafından Maastricht Antlaşması'na tepki olarak İngiltere'nin AB üyeliğinden çekilmesi amacıyla kurulmuş bir partidir. Bu nedenle, UKIP Avrupa şüpheciliği literatüründe Taggart ve Szczerbiak'ın sert Avrupa şüphesi kategorisinde değerlendirilir. Yıllar içinde de AB'ye karşı duruşu değişmemiştir. 2008 yılından sonra gerçekleşen krizler UKIP'in kuruluş amacına uygun bir ortam yaratmıştır. Parti, AB'nin karşılaştığı krizlerle var olan şüpheli anlayışının güç kazanmasına katkıda bulunmuştur (Pirro, Taggart ve van Kessel, 2018, s. 381; Bale, 2018, s. 269-270). Bu anlamda, ayrılma tarafında yer alan partinin Brexit kararının alınmasında büyük bir etkisi olmuştur. Özellikle göç ve sınır kontrolü konusunu etkili şekilde kullanarak ciddi başarılar elde eden partinin 2010-2016 yılları arası kriz döneminde liderliğini Nigel Farage yürütmüştür. Farage tarafından "AB hepimizi hayal kırıklığına uğrattı." sloganıyla sunulan göçmen karşıtı temalı bir poster ayrılma kampanyasında seçmenlerin desteğinin toplamak için kullanılmıştır (The Guardian, 2016a).

2010 yılında yapılan genel seçimlerde %3,1 oy oranı ile İngiliz parlamentosunda sandalye kazanamayarak hayal kırıklığına uğrayan UKIP Mayıs 2015 genel seçimlerinde %12,6 oy alarak tarihindeki en yüksek desteğe ulaşmıştır (Parties and Elections in Europe, 2019). Böylece, İngiltere siyasetinde en yüksek oy oranına sahip üçüncü parti konumuna yükselmiştir. UKIP, İngiltere'nin AB üyesi olarak kalmaya devam ederse sınırlarında kontrolü sağlayamayacaklarını sık sık vurgulamıştır (UKIP, 2015). Seçim öncesi söylemlerinin merkezine göç konusunu alan Farage ise ülkenin bir kısmının yabancı bir toprak gibi olduğunu ve göç tehdidinin Euro bölgesi ülkelerinden geldiğini iddia etmiştir (The Guardian, 2014).

Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 2009 yılında UKIP %16,9 oranında destek sağlayan partinin asıl başarısı 2014 Avrupa parlamento seçimlerindeki yükselişi ile yaşanmıştır (Avrupa Parlamentosu, 2014). Manifestosunda AB'nin fazla bürokratik bir yapıya sahip olmasını ve İngiltere'nin birlik bütçesine katkısını vurgulayan parti (UKIP, Avrupa Parlamentosu Seçim Manifestosu, 2014), seçimlerde %26,77 oy oranıyla 1. sıraya yerleşerek önemli bir başarı elde etmiştir. UKIP, AB üyeliğinden ayrılma amacını gerçekleştirdikten sonra ise seçmen desteğini koruyamamıştır.

2.4.2. Fransa

AB'nin kurucu ülkelerinden biri olan Fransa Avrupa bütünleşmesinde önemli bir aktördür. Robert Schuman ve Jean Monnet gibi AB'nin kurucu babaları olarak kabul edilen önemli isimlerin Fransız olması nedeniyle AB bir Fransız projesi olarak anılmaktadır (Cicioğlu ve Kalkan, 2019, s. 9). Bu bakımdan tarihsel süreçte İngiliz şüpheciliğinden farklı bir gelişme göstermiştir. Bazı aşamalarda bütünleşmeyi yönlendirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de sahip olduğu askeri gücü ve Fransız kimliğini koruma güdüsüyle hareket etmiştir. İlk olarak, 1954 yılında Almanya'nın yeniden silahlanmasından duyduğu çekince ve savunma alanındaki yetkilerini AB'ye devrederek askeri gücünü kaybetmemek istememesi gibi sebeplerle Avrupa Savunma Topluluğu (AST) Antlaşması'nı reddetmiştir (Cicioğlu ve Kalkan, 2019, s. 9). Daha sonra De Gaulle döneminde yaşanan boş sandalye kriziyle bütünleşmeyi yavaşlatmış ve İngiltere'nin üyelik başvurusunu iki kez reddederek genişleme sürecine müdahale etmiştir. Bu nedenle Fransa'nın şüpheciliğinin ardındaki nedenlerden birinin ulusal tercihlere öncelik verilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak, 2004 yılında düzenlenen referandumdan Avrupa Anayasası taslağının onaylanmasına ilişkin hayır sonucunun çıkması Fransız şüpheciliğini görünür kılmıştır. Ardından Nicolas Sarkozy'nin Cumhurbaşkanlığı döneminde izlediği göçmen karşıtı politikalarını sertleştirmesi ve hatta göç ve ulusal kimlik bakanlığı adıyla bir makamın tesis edilmesiyle krizin etkileri belirginleşmiş ve ülkenin şüpheci imajı güçlenmiştir.

Eurobarometer kamuoyu anket verilerine göre Fransızlar 2012 yılında ülkelerinin karşılaştığı en büyük sorunu işsizlik ve ekonomik durum olarak görürken 2015 yılında buna göç ve terör de eklenerek en önemli sorunlar haline gelmiştir (Standard Eurobarometer 77, 2012; Standart Eurobarometer 84, 2015). Kamuoyu görüşü bu durumda iken Fransız parti sistemine bakıldığında bu dönem yükselişe geçen en önemli parti FN olmuştur.

2.4.2.1. *Ulusal Cephe*

1972 yılında Jean-Marie Le Pen tarafından kurulan parti son yıllardaki Avrupa krizlerinde seçim desteğini önemli oranda artıran milliyetçi duruşa sahip bir sağ partidir. Aynı zamanda otoriter ve geleneksel yapısı nedeniyle TAN sınıfında değerlendirilmektedir (Gülmez, 2015, s. 99). Parti, ulusal kimlik ve ulusal egemenliğin korunmasını siyasetinin odağına almıştır. 2008 yılından itibaren yaşanan her üç krizde FN'nin mevcut şüpheciliğinin

yükselişinde itici bir güç sağlamıştır (Taggart ve Szczerbiak, 2018, s. 1209; Ivaldi, 2018, s. 278; Likaj, Rieble ve Theuer, 2020). Ocak 2011 tarihinde Jean-Marie Le Pen'in kızı Marine Le Pen parti liderliğine seçilmesiyle FN yükselişe geçmiştir. Parti 2009 Avrupa Parlamentosu seçimlerinin ardından oy oranını 4 katına çıkararak 2014 Avrupa seçimlerinde başarılı bir sonuç elde etmiştir. Fransa'ya ait 72 sandalyenin 23'ünü kazanmıştır. Avrupa Parlamentosu'nda Fransa'nın en büyük partisi olmuştur. Seçim kampanyasını ortak para birimi Euro'dan ayrılma ve aynı zamanda Fransa'nın AB'den ayrılması üzerine inşa etmiştir. Bu yönüyle sert Avrupa şüphesi bir partidir.

Ulusal seçimlerde de FN görünür bir şekilde başarısını arttırmıştır. 2012 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk turda %17,9 oranında oy alan FN üçüncü parti olmuştur. Parti lideri Le Pen, 2013 yılında açıklanan Brexit referandumu kararının ardından aynı referandumun Fransa'da yapılması gerektiğini ileri sürmüştü ve kendini 'Madam Frexit' olarak anılmaya başlamıştır (The Telegraph, 2015). Fransız kimliğini ön plana çıkarmak için ise ülkenin AB'den ayrılması için referandum yapma vaadinde bulunmuştur. 2017 Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyalarında küreselleşme ve göç karşıtlığını öne çıkaran bir söylem kullanmıştır (Independent, 2017). Kitlesele göçün Fransa için bir fırsat değil, trajedi olduğu ifadesini kullanmıştır. Göç sorununun halk üzerinde yarattığı güvensizlik algısından yararlanarak, özellikle, son yıllarda Paris başta olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen saldırılar Le Pen'in seçmenlerine Fransa'yı Schengen bölgesini askıya alacağı sözünün vermiştir. Fakat seçimlerde oylarını arttırarak 2. tura kalan Le Pen %33,9 oy oranıyla yenilgiye uğramıştır (Statista, 2020). Cumhurbaşkanlığı koltuğuna AB yanlısı Emmanuel Macron oturmuştur.

2.4.3. İtalya

Tarihsel perspektiften bakıldığında AB kurucu ülkelerinden biri olan İtalya, Avrupa bütünleşme sürecinde her zaman destekleyici bir rol oynamıştır. İkinci dünya savaşı sonrası faşist kimliğinden sıyrılıp demokrasisini ve uluslararası alandaki meşruiyetini yeniden elde etmek isteyen İtalya için bütünleşme sürecine dahil olmak önemli görülmüştür. Bu anlamda, Avrupalı veya Batılı kimliğinin yeniden kazanılması hassasiyetleri arasında yer almıştır. Ayrıca ülkedeki komünist partinin varlığının iç siyasetteki etkisinin azaltılması ve dengenin sağlanması için Avrupa yanlısı bir tutum sergilenmiştir (Quaglia, 2011, s. 37). Bu perspektiften bakıldığında ülkenin şüpheli duruşunun bir istisna olduğu söylenebilmektedir.

İtalya'da Avrupa şüpheciliği İngiltere ve Fransa'ya kıyasla daha sonra görünür olmuştur. Bazı araştırmacılar İtalya'nın şüpheli bir ülkeye dönüşmesinde üç gelişme olduğunu varsaymaktadır: EPB'nin tamamlanması için uyulması gereken Maastricht kriterleri doğrultusunda hükümetin sert mali politikalar izlemesi, 2008 yılında başlayan ekonomik krizin ardından finansal sorunlarla başa çıkmak için uygulanan kemer sıkma politikaları ve Lampedusa adasında yaşanan göçmen krizi (Euractiv, 2018). EPB'ye geçişte koşulları yerine getirmekte zorlanan İtalya'da 1998 yılında ortak para birimine geçiş ile beraberinde uygulanan politikalara duyulan memnuniyetsizlik hali şüpheciliğin başlangıç noktası olmuştur. Krizler dönemine kamu açığı ve kamu borçlarına sahip bir ülke olarak giriş yapan İtalya'da Euro krizinin bir sonucu olarak kemer sıkma politikaları ve artan vergiler neticesinde yaşanan hükümet değişikliğiyle teknokratik bir hükümet göreve başlamıştır. İtalya halkı AB'nin ülkeyi kriz karşısında yalnız bıraktığını bu süreçte açıkça belirtmiştir. Teknokrat hükümete destek veren partiler yerine muhalefette yer alan partiler oy desteklerini arttırmışlardır. Vatandaşların tutumlarındaki değişiklik anket sonuçlarına da yansımıştır. AB'ye duyulan güven 2011 yılında %42 iken 2015 yılında %31 oranına düşmüştür (Standard Eurobarometer 75, 2011; Standart Eurobarometer 84, 2015). Aynı şekilde İtalya, 2018 yılı baharında, Euro bölgesine dahil ülkeler arasında Romanya ile birlikte ortak para birimi Euro'ya en düşük desteği sağlayan ikinci ülke olmuştur (Standard Eurobarometer 89, 2018). Ayrıca göçmen akınları karşısında AB ülkelerinden beklediği teknik desteği alamayan ve yalnız bırakılan İtalya'da şüpheciliğe dönüşümde göç krizi zirve noktası olmuştur. Sonuç olarak, krizler sonrası İtalya'da Avrupa şüpheciliğinin arttığı aşikardır.

2018 yılına gelindiğinde şüpheli partiler olan LN ve M5S koalisyon kurarak hükümeti oluşturmuştur. Bu durum, İtalya tarihi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Böylece AB kurucu ülkeleri arasında ilk defa İtalya'da şüpheli bir iktidar ortaya çıkmıştır. Ancak, İtalya'daki bu iki şüpheli parti AB'den ziyade ülkenin Euro Bölgesi'nden ayrılmasını savunmuşlar ve bunun için Brexit kavramından türetilen 'Italexit' kelimesini kullanmaya başlamışlardır (Taggart ve Szczerbiak, 2018, s. 1209).

2.4.3.1. Kuzey Ligi

Parti, 1989 yılında İtalya'nın kuzeyindeki bölgesel partilerin birleşmesi ile oluşturulan ittifakın 1991 yılında Umberto Bossi tarafından Kuzey Ligi adı altında birleşmesiyle oluşmuştur. Partinin kuruluşunda itibaren ideolojik çerçevesi tam olarak

oluşturulamamıştır. Bir yandan popülist, etno-bölgeselci, neo-federalist olarak değerlendirilirken diğer taraftan aşırı sağ, ırkçı olarak tanımlanmaktadır (Arısoy, 2010, s. 10). Genel çerçevede LN, bölgeselci, ayrılıkçı ve federalist bir hareket olarak ortaya çıkmış göçmen karşıtı aşırı sağ bir partidir.

LN, İtalya'nın kuzey bölgelerinin Padanya adıyla özerkliğini savunan bir kampanya olarak başlatılmıştır (Milliyet, 1997). İtalya'nın kuzey bölgesinin ülkenin tamamından farklı bir kültürel kimliğe sahip olduğu inancı ve zengin kuzey bölgelerinin güneyi finanse etmek zorunda kaldığı düşüncesi hakim olmuştur. Bu bağlamda da parti ulus devleti zayıflatacağı ve bölgeselciliği geliştireceği düşüncesiyle bütünleşmeye destek vermiştir. İtalyan devletini ise ekonomik refah düzeyi ülkenin geri kalan bölgelerinden yüksek kuzey İtalya'nın gelişimini engellendiğini ileri sürerek eleştirmişlerdir.

Parti ilk yıllarında gerek Maastricht Antlaşması'nın onaylanması gerek Euro bölgesine katılım için olumlu görüşlere sahipti. Daha sonra Avrupa entegrasyonunun destekleyicisi konumunu Avrupa şüphesi bir bakış açısına çevirmiştir. İlk olarak 1998 yılında İtalya'nın Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olmasıyla LN'nin sadece ülkenin kuzey bölgesinin gerekli koşulları gerçekleştirmeye haiz olduğu iddiasının çürümesiyle partinin şüphesizliğinin başladığı kabul ediliyor (Brunazzo ve Gilbert, 2017, s. 633; Morini, 2018, s. 11).

2013 yılında Bossi'den sonra liderliği devralan Salvini AB ve Euro karşıtı kampanyalar başlatarak partiyi şüpheli bir pozisyona taşımıştır. Partinin bölgeselleşme ideası yerini tüm İtalya'nın savunuculuğunun üstlenilmesine bırakarak parti millileştirilmiştir (Gianfreda ve Carlotti, 2018). İtalya'nın krizlerden olumsuz etkilenmesinin ardından AB ekonomi politikaları eleştirilmiş, sınır kontrollerinin yeniden ulusal hükümetler tarafından sağlanması çağrısında bulunmuş ve ulusal kimliğe vurgu yapılmıştır (Conti, Marangoni ve Verzichelli, 2020, s. 11). Parti lideri Salvini, Euro'yu 'insanlığa karşı bir suç' olarak tanımlamış ve Euro'nun İtalyan devleti tarafından Padanya'yı kafeste tutmak için kullanılan bir araç olduğunu söylemiştir (The Telegraph, 2013). İtalya'nın göçmen ve mülteciler tarafından ayak basılan ilk yer olması neticesinde karşılaşılan sorunlar için Salvini İslam'ın Avrupa değerleriyle örtüşmediğini ileri sürerek değerler üzerinden Müslüman göçmenlere karşı olduğunu belirtilen bir retorik kullanmıştır (Politico, 2017). Bu şüpheli söylemler İtalyanlarda karşılığını bulmuş olmalı ki 2013 ulusal

seçimlerinde %4,1 oranında oy alan parti Őupheciliđini n plana çıkararak 2018 yılında %17,4'lk bir orana yükseltmiŐtir (Parties and Elections in Europe, 2018a).

2.4.3.2. Beş Yıldız Hareketi

M5S, 2009 yılında komedyen Beppe Grillo tarafından internet blogunda siyasi bir hareket olarak başlatılmıştır (www.beppegrillo.it). Net bir ideolojik kimliğe sahip olmayan M5S kendini sağ/sol ayrımında tanımlamak yerine bu ayrımı demode kategoriler olarak deđerlendirmiŐtir (Anadolu Ajansı, 2018a). Kendini siyasi parti olarak tanımlamaktan da kaçınan M5S siyasi programını en önemli beş unsur etrafında Şekillendirmiştir: İçme suyu, ulaşım, sürdürülebilir kalkınma, internete erişim hakkı, evre (Gattinara ve Froio, 2014, s. 20). Ancak, ekonomik krizin başlamasıyla kurulan Parti'nin başarısı AB'nin karşılaştığı krizlerle açıklanabilmektedir (Pirro ve van Kessel, 2018, s. 331). Partinin faaliyetlerini yürüten Grillo kurulduğu dönemde İtalya'nın Euro bölgesinden ayrılması için referanduma gidilmesini savunmuştur. Ayrıca M5S'in Őupheciliđinin ise sosyoekonomik faydacılık, teknokratik hükümetin meŐruiyetinin sorgulanması ve kemer sıkma politikalarının kabul edilmemesi gibi ulusal politikalara karşı duyulan memnuniyetsizlikten kaynaklandığı belirtilmiştir (Gattinara ve Froio, 2014, s. 23; Gianfreda ve Carlotti, 2018, s. 49). Parti yeleri AB karşıtı olmadıkları fakat mevcut haliyle AB'nin sürdürülebilir olmadığını savunmuşlardır (Euractiv, 2013). Bu haliyle partinin yumuşak bir Avrupa Őuphecisi bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

M5S, Şubat 2013 genel seçimlerinde oyların %25,6'sını alarak İtalya'da en çok oy alan parti olmuştur (Parties and Elections in Europe, 2018a). Bu süreçte M5S lideri ekonomik kriz nedeniyle AB kurumlarını ve kurumların meşruiyetini eleŐtirmiŐtir. Ulusal seçimlerdeki baŐarısının ardından İtalya'nın Euro bölgesinden ayrılması bir kampanya yürütmüştür. Ulusal seçimleri takip eden Mayıs 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Őupheci anlayıŐ belirginleŐmiŐtir. 2018 ulusal seçimlerinde ise önemli bir atılım yaparak oy oranını %32,7'ye yükseltmiŐtir. Parti lideri Grillo'nun görevinden ayrılmasıyla yerine gelen Luigi Di Maio döneminde Euro'dan ayrılma konusundaki destek zayıflamaya başlamıştır. Ancak kemer sıkma politikalarına tepki ve yeni bir Avrupa g politikası düzenlenmesi konusundaki hassasiyet devam etmiştir (Conti, Marangoni ve Verzichelli, 2020, s. 10).

2.4.4. Macaristan

2004 yılında beşinci genişleme dalgasıyla AB üyesi olan Macaristan nispeten yeni bir üyedir. Sovyetler Birliği yönetiminin baskıcı rejiminden sonra Birliğe katılan her Orta ve Doğu Avrupa ülkesi gibi Macaristan da modernleşme çabalarıyla Avrupa yanlısı bir ülke olmuştur. Ancak kısa bir zaman sonra söz konusu ülkeler arasında Avrupa şüpheciliğinin en güçlü olduğu ülkelerden biri haline gelmiştir.

Macaristan'da Avrupa şüpheciliği ekonomi, demokrasi, ulusal egemenlik ve milliyetçilik gibi unsurlar etrafında şekillenmiştir. Geçmişte komünizm etkisi altında kalmış Macaristan için Batılı değerlerin benimsenmesi, demokrasinin inşa edilmesi, modernleşme ve yaşam standartlarının yükselmesi önemli hale gelmiştir. Macaristan'da AB'ye katılımın büyük bir ekonomik fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Ülke, Birliğe katıldığı dönem AB yardımlarından yararlanmıştır. Fakat katılımdan kısa bir süre sonra ekonomik krizin etkisiyle mali yardımlar azalmış ve AB beklenildiği gibi ekonomik ihtiyaçlara cevap verememiştir. Ülke bu dönemde ekonomik durgunluk ve işsizlik gibi sorunlarla karşılaşmıştır. AB ekonomik büyümenin önünde bir engel olarak görülmüştür (Bebel ve Collier, 2016, s.19). Ardından gelen göç krizi ile birlikte Avrupa şüpheciliği artışa geçmiştir. Macaristan hükümeti ortak göç ve iltica politikalarını uygulamamakta ısrarcı olmuş, kota sistemine karşı çıkmış ve kendi ulusal önlemlerine başvurmuştur. Balkan rotası üzerinden Macaristan topraklarına ulaşan göçmen ve mülteciler karşısında Macar değerlerini ve kültürünü korumak üzerine bir hassasiyet geliştirmiştir. AB'nin göç politikaları ve kriz yönetimindeki uygulamaları karşısında İngiltere ve Fransa gibi ülkelere farklı olarak bir milliyetçilik anlayışı belirlemiştir. Buna göre, Brüksel'in yetkilerinin artmasıyla Macar kültürü üzerinde elde ettiği kapsayıcı yetkilerini Macaristan'a karşı kullanacağı inancı doğmuştur. Bu durumla mücadele etmek ve ulusal hükümetin daha fazla güçlendirilmesi anlamına gelen '*Hungaricum*' terimi türetilmiştir (Bebel ve Collier, 2016, s.19). Ayrıca Sovyetler Birliği'nin baskıcı yönetiminden gelen ülke için AB'nin müdahaleleri ulusal egemenliğin zarar gördüğü endişesiyle Avrupa şüpheciliğini tetiklemiştir.

Macaristan'ın AB'ye katıldığı 2004 yılında yapılan kamuoyu anket çalışmasında AB'ye duyulan güven oranı %64 iken, 2015 yılında bu oran %41'e düşmüştür (Standard Eurobarometer 62, 2004; Standard Eurobarometer 84, 2015). Bu dönemde Macaristan'da

yükselişte olan iki önemli Avrupa şüphecisi siyasi parti vardır: Fidesz ve Jobbik. Victor Orban liderliğindeki Fidesz 2010 yılından beri iktidar partisidir.⁹

2.4.4.1. Fidesz

Fidesz, bir öğrenci hareketi olarak 1988 yılında kurulmuş muhafazakar ve sağcı bir partidir. 1990 yıllarında “Avrupa’ya dönüş” sloganıyla Avrupa yanlısı bir tutum sergilemiş ve AB üyeliğine destek vermiştir. Macar kimliğini Hristiyan değerleriyle ilişkilendirmiştir. Avrupa bütünleşmesini hristiyan ve demokratik bir proje olarak görmektedir. Parti, ilkelerini belirtirken ulus devlete dayalı bir Avrupa iş birliğine inandıklarını vurgulamaktadır (Fidesz, tarih yok). Birlik’ten ayrılma yönünde bir irade ortaya koyulmamıştır. Bu nedenle yumuşak Avrupa şüpheciliğine sahiptir. Fidesz her ne kadar Avrupa şüpheciliğine sahip olsa da Avrupa Parlamentosu’nda AB yanlısı EPP grubu içerisinde temsil yetkisine sahiptir.

2009 yılında AP seçimlerinde %56,36 oy oranıyla (Avrupa Parlamentosu, 2014) önemli bir başarı elde ederken, 2010 yılında iktidara yükselmiştir. Bu tarihe kadar Avrupa bütünleşmesine olumlu yaklaşan parti, Batı Balkan ülkeleri ile olan tarihsel bağları ve komşuluk ilişkileri gereği olası AB genişlemesini de Macaristan’ın ulusal çıkarları açısından önemli görmüştür. Ayrıca genişlemenin güvenlik tehditlerini azaltacağı düşünülmüştür (Huszka, 2017, s.595). Fidesz, ekonomik krizin derinleşmesi ve göç krizinin Macaristan’ı etkilemesiyle şüpheli bir bakış açısına sahip olmuştur. Parti, Muhalefet partisi Jobbik’e karşı seçmenlerinin desteğini kaybetmemek için ulusal siyasette göç karşıtı söylemlerini sertleştirmiştir. Mültecileri AB güvenliği için tehdit olarak gören Başbakan Orban, AB’nin önerdiği kota sistemini ülkesinde referanduma taşımıştır (BBC, 2016f). Ancak, referanduma katılım oranının %50’nin kalması nedeniyle referandum sonucu geçersiz sayılmıştır

2.4.4.2. Jobbik

2003 yılında gençlik topluluğu tarafından kurulan Jobbik aşırı sağcı ve milliyetçi bir çizgiye sahiptir. Macaristan’da Avrupa şüpheciliğinin görünür olmasında katkısı büyüktür. Jobbik, partinin kuruluş manifestosunda kendini muhafazakar ve macar değerlerini koruyan hristiyan bir parti olarak tanımlamaktadır (JOBBIK, 2003). Para birimi olarak Euro’yu kullanan ülkeler içerisinde yer almayan Macaristan’ın Euro bölgesine

⁹ 2006 yılından beri sağcı ve muhafazakar Hristiyan Demokratik Halk Partisi ile ittifak yapmaktadır.

katılımına şüpheyle yaklaşmıştır. AB projesini tamamen reddetmektedir. Hatta, Macaristan'ın AB'ye katılımına tepki olarak 2004 AP seçimlerine katılmamayı tercih etmiştir (Styczyńska, 2018, s.146). Macaristan'ın AB'ye değil, Rusya, Çin ve Ortadoğu ülkelerine yönelmesi gerektiğini savunmuştur (Bebel ve Collier, 2016, s.21). Bu sebeple sert Avrupa şüphecisi olarak değerlendirilmektedir.

Gábor Vona'nın 2006 yılın parti liderliğine geçmesiyle güçlenmeye başlamıştır. 2010 yılı ulusal seçimlerinde desteğini arttırmış ve oyların %16,7'sini alarak Macaristan'ın üçüncü büyük partisi olmuştur (Parties and Elections in Europe, 2018b). Parti ilkeleri ve göç politikaları ile iktidar partisi Fidesz'in de politika tercihleri üzerinde önemli etkileri olmuştur (Aras ve Sağıroğlu, 2018). Özellikle, yahudilere ve çingenelere yönelik yabancı düşmanlığı beslemiştir. Ancak zaman içerisinde AB'ye olan sert söylemlerini yumuşatmaya başlamış ve artık AB'den ayrılmanın parti gündeminde olmadığını ifade etmiştir (Politico, 2016; Euractiv, 2016).

3. AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA AVRUPA ŞÜPHECİLİĞİ

Kurumların görevi, AB üye ülkelerinin ve vatandaşlarının değerlerini en iyi şekilde korumak ve geliştirmektir. Krizlerin yarattığı güvensizlik ortamı düşünüldüğünde de vatandaşlar kendilerini ancak temsilcileri yani siyasi partiler aracılığıyla parlamentolarda ifade etme imkanı bulabilmektedir. Vatandaşların ulusal parlamentoların ardından iradelerinin yansıtılabildikleri ikinci ortam Avrupa Parlamentosu'dur. Son yıllarda vatandaşların endişelerini yansıttıkları Avrupa Parlamentosu (AP) şüpheli partilere olan ilgiyi dikkat çekici bir şekilde arttırmıştır. Avrupa bütünleşmesine şüphe ile yaklaşan siyasi partilerin başarılarındaki artış ve söz konusu partilerin AP çatısı altında iş birliğine gidebilme ve ayrıca partilerin Avrupa siyasetindeki etkilerini artırma ihtimalleri Avrupa yanlıları arasında korku dalgası yaratmıştır. Bu nedenle çalışmada AB kurumlarının arasından AP seçilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde krizlerin bir yansıması olarak Avrupa Parlamentosu'nun bünyesinde barındırdığı şüpheli siyasi partilerin ilkeleri, politikaları ve bu partilerin politikalarını Avrupa düzeyine nasıl yansıttıkları açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak tüm bu aşamaları daha iyi anlamlandırabilmek için öncesinde AP'nin yapısı ve sahip olduğu yetkilerin ele alınması faydalı olacaktır.

3.1. Avrupa Parlamentosu'nun Genel Yapısı ve Yetkileri

Avrupa Parlamentosu'nun temelleri 1952 yılında AKÇT ile oluşturulan 78 üyenin görev yaptığı Ortak Meclis'e dayanmaktadır. Bu meclis daha sonra 1957 yılında Roma Antlaşmalarıyla kurulan AET ve AAET'nin de dahil olduğu üç topluluğun temsilcisi olarak "Avrupa Parlamenter Meclisi" ismiyle danışma organı olarak faaliyetlerini yürütmüştür (Aras, 2017, s. 2). Ardından Parlamento'nun ismi 1962 yılında "Avrupa Parlamentosu" olarak değiştirilmiştir (Avrupa Parlamentosu, tarih yok). İlk yıllarda ulusal parlamentolar tarafından AP'ye atanan milletvekilleri 1979 yılında üye devletlerde ilk defa doğrudan yapılan Parlamento seçimleri ile atanmaya başlamıştır. Bu tarihe kadar yetki alanları sınırlı olan ve yasama sürecine danışma organı olarak katılan Parlamento yetkilerini ve gücünü kademeli olarak artırmıştır.

Avrupa Tek Senedi ile AP'nin yetkileri önemli ölçüde artmıştır. Yeni bir üye ülkenin AB'ye katılabilmesi için Parlamento onayının alınması zorunlu kılınmıştır. Daha sonra Maastricht Antlaşması ile karar almada ortak yasama usulü (*co-decision presedure*) başlatılmıştır. Yasama yetkisi Bakanlar Konseyi ile eşit olarak paylaşılmıştır. Parlamento yasama sürecinin durdurma yetkisi elde etmiştir. Maastricht sonrası 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Parlamento Komisyon Başkanı'nın atanması Parlamento'nun onayına tabi olmuştur. Buna göre Avrupa Parlamentosu seçim sonuçları dikkate alınarak Komisyon Başkan adayı önerilir ve AP tarafınca onaylanıp göreve başlamaktadır. Parlamento'nun danışma usulüne göre AB vatandaşlığı, tarım, vize, sığınma, göç, ekonomi politikaları birçok konuda yetkisi artmıştır (Ultan, 2017, s. 203).

Son aşamada ise Lizbon Antlaşması Parlamento'nun konumunu güçlendiren önemli bir antlaşmadır. Parlamento'ya yasama, bütçe ve yürütmeyi denetleme sürecinde önemli yetkiler vermiştir (Avrupa Parlamentosu, tarih yok). Getirilen önemli bir değişiklik “olağan” ve “özel” olarak adlandırılan karar alma usulleridir. Olağan yasama usulü, AB karar alma aşamasında temel karar alma mekanizması haline gelmiştir (Ultan, 2017, s. 208). Çalışmalarını Avrupa Komisyonu önerileri doğrultusunda yürüten AP, Komisyon tarafından aksi belirtilmedikçe bu yöntemi uygulamaktadır. Olağan yasama usulü ile AP Konsey ile birlikte yasama, AB bütçesinin onaylama/reddetme/değiştirme, Komisyon Başkanı'nı atama, uluslararası antlaşmaları imzalama veya reddetmede eşit hak elde etmiştir (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011b). Ayrıca göç ve sığınma, yapısal fonlar gibi konularda olağan yasama usulü uygulanmaktadır. Diğer karar alma yöntemi olan özel usul ise Danışma ve onay usullerini kapsamaktadır. Komisyonun hazırladığı öneriler doğrultusunda Konseye onay/ret/ değişiklik görüşü bildirilir. Danışma usulünün bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Onay usulü ise üçüncü taraflarla imzalanan antlaşmaların kabulünde kullanılır. Antlaşma ile Parlamento'nun yasama yetkileri 40'tan fazla alana genişlemiştir. Ekonomik yönetim, göçmenlik, enerji, ulaşım, özgürlük, güvenlik gibi çeşitli alanları kapsamaktadır (Avrupa Parlamentosu, tarih yok). AP tek başına yasa yapma yetkisine sahip değildir; ancak Parlamento'nun onayı olmadan yasama sürecinin ilerlemesi de zorlaşmıştır. Yeni bir AB yasasını veya bütçeyi hayata geçirebilmek için hem Konsey hem de AP'nin desteği şart olmuştur. AB bütçe harcamaları üzerinde nispeten güçlendirilmiş bir konuma sahiptir. Bir bütçenin kabulü için AP'nin çoğunluğunun desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Denetleme sürecinde de yetkilerini güçlendiren AP, yürütme organı olan Komisyon'un faaliyetlerini

denetleme yetkisi elde etmiştir. Ayrıca oluşturulan Ombudsmanlık makamı ile Avrupa vatandaşlarından gelen talepleri incelemektedir. Parlamento, bir Antlaşmanın başka bir kurum tarafından ihlal edilmesi durumunda da Adalet Divanı önünde dava açma hakkına sahip olmuştur.

Parlamento'nun faaliyetleri 3 farklı şehirden yürütülmektedir. Genel Kurul toplantıları Strazburg'da, siyasi gruplar ve komiteler Brüksel'de ve sekreteryası ise Lüksemburg gerçekleşmektedir. AP'de her biri farklı bir politika alanında faaliyet gösteren 20 daimi komite ve iki alt komite vardır. AP çalışmalarının çoğu komitelerde yürütülmektedir. Genel kurulda değerlendirilmek üzere raporlar hazırlarlar.

Üye ülkeler nüfuslarıyla orantılı olarak parlamenter seçilmektedirler. Doğrudan seçimlerle oluşturulan parlamentoda 410 üyeden oluşurken en son düzenleme Lizbon 750+1 olmasına karar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda Parlamenter sayılarının ülkelere göre dağılımları ve Brexit sonrası değişim güncel haliyle birlikte belirtilmiştir:

Tablo 3: AP Üyeleri

Ülkeler	2014 AP Seçimleri Sonrası Üye Sayısı	2019 AP Seçimleri Sonrası Üye Sayısı
Almanya	96	96
Avusturya	18	19
Belçika	20	21
Bulgaristan	17	17
Çek Cumhuriyeti (Çekya)	21	21
Danimarka	13	14
Estonya	6	7
Finlandiya	13	14

Fransa	74	79
Hollanda	26	29
Hırvatistan	11	12
İngiltere	73	-
İrlanda	11	13
İspanya	54	59
İsveç	20	21
İtalya	73	76
GKRY	5	6
Letonya	8	8
Litvanya	11	11
Lüksemburg	6	6
Macaristan	21	21
Malta	6	6
Polonya	51	52
Portekiz	21	21
Romanya	32	33
Slovakya	13	14
Slovenya	8	8
Yunanistan	21	21

TOPLAM	751	705
---------------	-----	-----

Kaynak: (Avrupa Parlamentosu, tarih yok)

Parlamenteler 5 yılda bir gerçekleşen AP seçimleri ile belirlenmektedir. Her AB vatandaşı oy kullanma hakkına sahiptir. Parlamenteler AP’de tabi oldukları milliyete göre değil, siyasi görüşlerine göre siyasi gruplar oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla ülkelerini temsil etmezler. Ayrıca bu durumun bir sonucu olarak siyasi gruplar kendi aralarında ideolojik farklılıkları barındırmaktadır. Siyasi grup oluşturulabilmesi için üye ülkelerin en az dörtte birini temsil edecek şekilde üye ülkelerden seçilen en az 25 üye gerekmektedir. Avrupa Parlamentosu’nda 2014-2019 döneminde 8 olan siyasi grup sayısı günümüzde 7 siyasi gruba sahiptir. Ayrıca herhangi bir partiye üye olmayan çok sayıda bağımsız parlamenter bulunmaktadır. Parlamento üyeleri birden fazla gruba üye olamamaktadır. Toplam üye sayısına bağlı olarak AP’den fon desteği alırlar. Her siyasi grubun bir başkanı vardır ve sekretaryaları tarafından günlük çalışmalar yapılmaktadır. Siyasi gruplar gündemin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadırlar.

Organın tüm faaliyetlerini görev süresi 2,5 yıl olan Avrupa Parlamentosu Başkanı yürütmektedir. Başkan ile birlikte 14 başkan yardımcısı bulunmaktadır. AP Başkanları genellikle siyasi grup üyeleri arasından seçilmektedir. Aşağıdaki listede 2008-2018 yılları arasında görev yapan AP Başkanları yer almaktadır:

Tablo 4: AP Başkanları (2008-2018)

Görev Tarihi	Adı Soyadı	Siyasi Grup
2009-2012	Jerzy Buzek	Çekya
2012-2014	Martin Schulz	Almanya
2014-2017		
2017-2019	Antonio Tajani	İtalya

Kaynak: (Avrupa Parlamentosu, tarih yok).

3.2. Avrupa Parlamentosu'nda Şüpheli Siyasi Gruplar

AB kurumları arasında doğrudan yapılan seçimlerle göreve gelen Avrupa Parlamentosu'nun yasama faaliyetlerini, uluslararası anlaşmaları, AB yıllık bütçesini veto etme ve Komisyon Başkanının belirlenmesi çerçevesinde genişleyen yetkileri Avrupa şüpheli partiler için Avrupa bütünleşmesinin yönünü değiştirmek ve hızını yavaşlatmak için uygun bir ortam yaratmıştır. AP içerisindeki şüpheli parti grupları politikalarını güncellemiş veya yeni şüpheli gruplar olarak ortaya çıkmışlardır. Krizlerin AB kurumlarını etkilemedeki rolü de göz ardı edilmemelidir. Arkalarındaki desteği yıldan yıla arttıran şüpheli parti grupları kriz ortamının yarattığı kutuplaşmanın sonucu olarak daha görünür hale gelmişlerdir. Özellikle bu çalışmanın odaklanacağı 2014 AP seçimlerinde başarılarını oldukça arttırmışlardır. Söz konusu şüpheli partiler Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi (*Europe of Freedom and Direct Democracy-EFDD*), Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler (*European Conservatives and Reformists-ECR*) ve Uluslar ve Özgürlükler Avrupası (*Europe of Nations and Freedom-ENF*)'dir.

2014 AP seçimlerinin sık sık vurgulandığı çalışmada bu seçimin önemine de değinmek gerekmektedir. Bahsedilen dönemde Avrupa Parlamentosu, 22-25 Mayıs 2014 tarihinde yapılan seçimlerde oluşmuştur. Seçim, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile AP'nin güçlenen rolünün ardından gerçekleştirilen ilk seçim olması bakımından önemlidir. Tüm dünya ekonomilerini ve Euro bölgesini sarsan bir kriz ortamında gerçekleştirilmiştir. Parlamento seçim sonuçlarının ilk kez Avrupa Komisyonu Başkanı'nın belirlenmesinde kullanılacak bir sistemi (*Spitzenkandidat*) başlatması açısından önemlidir. Buna sisteme göre seçim sonuçları esas alınarak AP'de en yüksek oya sahip olan siyasi grup Komisyon Başkanını önerme şansı elde etmektedir. Belirtmek gerekir ki, AP'de yer alan üç şüpheli parti de bu sistemin karşısında yer almıştır.

Kriz dönemini içine alan yıllar arasında gerçekleşen Parlamento seçimlerinde (2009 ve 2014) değişen sonuçlar tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 5: 2009 AP Seçim Sonuçları

Siyasi Gruplar	Sandalye Sayısı	Oy Yüzdesi
EPP (Avrupa Halk Partisi/Hristiyan Demokratlar- Group of the European People's Party/Christian Democrats)	274	35.77
S&D (AP Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı Grubu- Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament)	196	25.59
ALDE (Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı- Alliance of Liberals and Democrats for Europe)	83	10.83
Greens/EFA (Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı- The Greens/European Free Alliance)	57	7.44
ECR (Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler Grubu- European Conservatives and Reformists)	57	7.44
GUE/NGL (Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Solu- European United Left/Nordic Green Left)	35	4.57
EFD (Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu- Europe of Freedom and Democracy Group)	31	4.05
Bağımsız Üyeler	33	4.31
Toplam	766	100

Kaynak: (Avrupa Parlamentosu, tarih yok).

Tablo 6: 2014 AP Seçim Sonuçları

Siyasi Gruplar	Sandalye Sayısı	Oy Yüzdesi
EPP (Avrupa Halk Partisi/Hristiyan Demokratlar- Group of the European People's Party/Christian Democrats)	221	29.43
S&D (AP Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı Grubu- Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament)	191	25.43
ECR (Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler Grubu- European Conservatives and Reformists)	70	9.32
ALDE (Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı- Alliance of Liberals and Democrats for Europe)	67	8.92
GUE/NGL (Avrupa Birleşik Solu/Nordik Yeşil Solu- European United Left/Nordic Green Left)	52	6.92
Greens/EFA (Yeşiller/Avrupa Özgür İttifakı- The Greens/European Free Alliance)	50	6.66
EFDD (Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi)	48	6.39

Grubu- Europe of Freedom and Direct Democracy Group)		
Bağımsız Üyeler	52	6.92
Toplam	751	100

Kaynak: (Avrupa Parlamentosu, tarih yok).

Tabloda görüldüğü üzere, 2014 yılında gerçekleşen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Avrupa şüpheci parlamenter sayısında önemli bir artış görülmektedir. 2014 AP seçimleri sonrası gruplardan ayrılan ve katılan parlamenterlerden dolayı sandalye dağılımları değişmiştir. Ayrıca ENF grubunun kurulmasıyla Parlamento'daki parti sayısı 8'e ulaşmıştır. Macaristan Jobbik, Yunanistan'dan Altın Şafak ve Alman Ulusal Demokratik partisi olmak üzere üç şüpheci partiden 7 bağımsız parlamento üyesi şüpheci arasına eklenmiştir. Böylece ECR 76, EFDD 45 ve ENF 38 parlamenter ile AP'de yer almıştır. Yalnızca Romanya, Lüksemburg, Malta, Estonya ve Slovenya şüpheci parlamenterler çıkarmamışlardır. Şüpheci partiler yükselirken bütünleşme destekçisi Avrupa Halk Partisi (EPP) ve Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı (ALDE) güç kaybetmiştir.

AP'deki şüpheci parti gruplarını ulusal düzeyde yapılan analizlerde olduğu gibi tek bir kategori altında toplamak doğru değildir. Bu nedenle üç şüpheci parti grubunu da anlamak faydalı olacaktır. Devam eden bölümlerde şüpheci parti gruplarının hangi partiler tarafından oluşturulduğu, amaçlar ve hangi özelliklerinin onları Avrupa şüpheci olarak tanımladığı belirtilecektir.

3.2.1. Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Grubu (EFDD)

EFDD, 2009 yılında Uluslar Avrupası için Birlik (UEN) grubunun devamı niteliğinde Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) lideri Nigel Farage tarafından oluşturulmuştur. Nigel Farage, 2017 yılına kadar Beş Yıldız Hareketi'nden David Borrelli ile birlikte grubun eş başkanlığını yürütmüştür. 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 17 sandalyeye daha sahip olarak seçimin kazananlarından biri olmuştur. Böylece AP'deki şüpheci parlamenter sayısı artmıştır. 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinden sonra Avrupa Özgürlük ve Demokrasi (EFD) grubu olan ismini Avrupa Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi (EFDD) grubu olarak değiştirmiştir. 7 farklı ülkeden 40 parlamenterden oluşmuştur.

EFDD, ideolojik olarak sağ konumda bulunan ulusal muhafazakar bir parti olarak AP içinde yer almıştır. AB'nin bürokratikleşmesini ve Avrupa süper devletini oluşturacak adımlara karşı çıkmıştır. (Euractiv, 2009). Daha fazla bütünleşme için yapılacak yeni veya mevcut anlaşma ve politikaların ulusal devletlerde yapılacak referandumlarla demokratik bir hale getirilmesi gerektiğini savunan bir grup olmuştur. Bu nedenle sert Avrupa şüpheci bir parti olduğu söylenebilir. Sert şüpheci duruşunu EFDD ortak para birimi Euro'nun kullanımının terkedilmesini savunarak ve göç politikalarına karşı çıkarak göstermiştir.

Çoğunluğu İngiliz parlamenterlerden oluşan grup İngiltere'nin AB üyeliğinden ayrılmasıyla dağılmıştır. Bu nedenle parti grubu geçmişe yönelik arşivlerine sınırlı erişim olanağı sunmaktadır.

3.2.2. Avrupalı Muhafazakarlar ve Reformistler Grubu (ECR)

2009 yılında AP seçimlerinin ardından ECR, Avrupa Parlamentosu'ndaki üç şüpheci partiden biridir. Parti'nin kuruluşunda İngiliz Muhafazakar Parti lideri David Cameron öncü olmuştur. İngiliz Muhafazakar Partisi yanı sıra Polonya PiS partisi, Çek Cumhuriyeti Sivil Demokratik Partisi grubu oluşturan en büyük ulusal partiler olmuşlardır. ECR'nin kuruluşu ve temel ilkeleri Prag Bildirisi ile duyurulmuştur (Prag Bildirisi, 2013). Bildiride yer alan ulus devletin egemen bütünlüğü ve AB federalizmine muhalefet, etkili bir şekilde kontrol edilen göç ve sığınma prosedürlerinin kötüye kullanılmasına son verilmesi, israfa ve aşırı bürokrasiye son verilmesi, AB kurumlarında ve AB fonlarının kullanımında daha fazla şeffaflık ve dürüstlük taahhüdü, yeni ve eski, küçük büyük tüm AB ülkeleri için saygı ve eşit muamele gibi maddelerle ilkelerini ve öncelerini açıklamıştır.

ECR, aşırı sağ ve isminden de anlaşılacağı gibi muhafazakar bir çizgiye sahiptir. AB politikalarının Brüksel bürokratları tarafından değil, ulusal hükümetler tarafından yönlendirilerek bürokrasinin azaltılmasını hedeflemektedir (ECR , tarih yok). Anti federalist bir yapıya sahip olan grup AB'nin genişlemesine ve daha fazla entegrasyona karşı olmakla beraber AB'nin tamamen reddedilmesi taraftarı değildir. Bu nedenle diğer şüpheci grupların aksine yumuşak Avrupa şüpheci olarak AP'de yer alır. AB'de demokrasi açığı olduğu vurgusuyla reform yapma ihtiyacını gündeminin merkezinde tutar. Reform hedeflerini Avrupa gerçekçiliği kavramı ile açıklar.

2014 AP seçimlerinden sonra sandalye sayısını 13 arttırarak parlamentodaki en büyük üçüncü parti olmakla beraber en büyük paya sahip şüpheli parti konumuna ulaşmıştır.

3.2.3. Uluslar ve Özgürlükler Avrupası (ENF)

ENF, Haziran 2015 tarihinde AP seçimlerinden bir yıl sonra Fransa Ulusal Cephe (FN) Partisi Lideri Marine Le Pen'in girişimleriyle kurulmuştur. Parlamenterlerin büyük bir bölümünü Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Belçika Flaman Çıkarı Partisi (VB), Fransa Ulusal Cephe (FN), Hollanda Özgürlük Partisi (PVV) ve İtalyan Kuzey Ligi (LN) oluşturmuştur. Avrupa Parlamentosu'nun siyasi bir grup oluşturulabilmesi için en az yedi üye devletten en az 25 parlamentere sahip olma şartını sağlayamayan ENF, UKIP eski üyesi Janice Atkinson'ı gruba dahil ederek uzun uğraşlar sonucu bu engeli aşmıştır. Avrupa Parlamentosu'nda bulunun en yeni üyedir. EFDD grubunun ardından göçmen ve AB karşıtı olarak parlamentoda yer edinen ikinci grup olmuştur. Egemenlik ve ulusal kimliğe odaklanmaktadır. Ulusal düzeyde politikalar üretilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ulusal egemenliğin AB kurumlarına aktarılmasına karşı çıkmaktadır. Başta FN lideri Marine Le Pen olmak üzere grubu oluşturan parlamenterlere bakıldığında bu parlamenterlerin kendi ülkelerinde AB'den ayrılmaya yönelik kampanyalar yürütmeye çalıştıkları görülmektedir. Avrupa Birliği karşıtlığını ulusüstü düzeye de taşıdıkları için sert Avrupa şüpheli olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir.

2019 AP seçimlerinin ardından ENF grubunun devamı niteliğinde olan Kimlik ve Demokrasi (ID) grubu kurulmuştur.

3.3. Şüpheli Siyasi Grupların Avrupa Parlamentosu Politikalarına Etkisi

Şüpheli partilerin AP'de sandalye sayılarını arttırmalarının AB için önemli konularda bu partileri etkili konuma getireceği, AP karar alma mekanizmalarında ve günlük parlamento çalışmalarında daha önemli etkileri olması beklenmiştir. Bu nedenle 2014 AP seçim sonuçlarının açıklanmasıyla birlikte bir panik havası hakim olmuştur. Bu süreçte, özellikle hala etkilerinin atlatılamadığı Euro krizi ve ardından göç politikaları ve Brexit anlaşmasının müzakere süreçleri Parlamento gündemini meşgul eden konular olmuştur. Krizlerin yarattığı ortamdan faydalanan şüpheli partilerin hareketleri ise önem arz etmeye başlamıştır.

3.3.1. Euro Krizi Oylamaları

Euro krizinde AP, alınan önlemlerin dışında bırakılmış ve kriz yönetimine sınırlı bir katılım sağlamıştır. Yine de Parlamento'ya fiili olarak veto yetkisi veren fakat resmi yasama sürecinde yetkilerinin olmadığı iki mevzuata dahil olmuştur (Dionigi ve Koop, 2019). Euro krizinin yaşandığı dönemde AB krizi kontrol altına almak ve ekonomik yönetimi güçlendirmek için Altılı Paket (*Six Pack*) ve İkili Paket (*Two-Pack*) sunulmuştur (İktisadi Kalkınma Vakfı, tarih yok). Özellikle ekonomik istikrarı sağlamak için oluşturulan İkili Paket, Komisyon'a Euro bölgesinde bulunan ülkelerin ulusal bütçeleri üzerinde gözlem yetkisi verdiği için müzakere aşamasında şüpheli parti grupları tarafından eleştirilmiştir. ECR, iki üyesi Euro bölgesine taraf olmasına rağmen bütçe egemenliğinin kontrol altına alınmasına karşı çıkmıştır (Roger, Otjes ve Veer, 2017, s.573). EFDD euro karşıtı partilerden oluştuğu için AB'ye ilave bir yetki verecek aşamalarda tepki göstermiştir. Ancak korkulduğu gibi ekonomik alanda ulusal yetkinin ulusüstü boyuta taşınmasına engel olunamamış, Altılı Paket 13 Aralık 2011 ve İkili Paket AP'de 12 Mart 2013 tarihinde kabul edilmiştir.

2014 yılında ise ekonomik politika koordinasyonunun tartışıldığı AP oturumunda şüpheli parlamenterlerin 240 (%36) karşı oylarına rağmen çoğunluğunu S&D, ALDE ve EPP'nin oluşturduğu 426 (%63) evet oyu ile olumlu karar alınmıştır (Votewatch, 2014). ECR grubu üyeleri AB'nin üye devletlerin bütçe egemenliğini fiilen ortadan kaldırdığı fikri etrafında birleşmiştir. EFDD parlamenterleri ise kemer sıkma politikasına dayalı bir karar olarak yorumlayarak karşı oy kullanmışlardır.

3.3.2. Göç Krizi Oylamaları

Göç politikasında AP çok sınırlı bir yasama yetkisine sahip olmuştur. Genel olarak danışma görevini üstlenmiştir. Ancak Lizbon Antlaşması gereğince AP, üçüncü ülkelerle yapılacak anlaşmalarda onay prosedürü yetkisini kullanmaktadır. Göç sorunu kapsamında da üçüncü ülkelerle imzalanan geri kabul antlaşmalarında sürece dahil olabilmektedir.

2015 yılında Avrupa Parlamentosu üyeleri arasında yapılan bir anket verilerine göre şüpheli siyasi gruplar ENF ve ECR serbest dolaşımın kısıtlanmasından yana olup, göçmenlere eşit haklar ve yardımlara erişim verilmesine karşı çıkmışlardır (Whitaker, Hix ve Dreyer, 2017). ECR, kitlesel göçü AB kültürüne ve değerlerine bir tehdit olarak değil, işsizlik gibi sosyo-ekonomik konularda ele aldığı görülmektedir (Akbaba, 2014, s. 111).

Daha sıkı sınır kontrollerini savunmuştur. Diğer partilere nispeten krizde yapıcı bir rol üstlenmiştir. Göç krizinin yönetiminde AB bütçesi kaynaklarının kullanımını kapsayan plana destek vermiştir (ECR, 2015a). Ancak sadece AB'nin mali kaynaklarını seferber etmesinin nihai bir çözüm sağlamadığını ve kalıcı çözümler üretilmesi gerektiğinin savunmuştur (ECR, 2015b). ENF ise PVV lideri Hollandalı İslam karşıtı politikacı Geert Wilders ve Fransız parti FN lideri Le Pen'in grup politikalarını şekillendirmelerinden dolayı ve grubun kuruluş amacının açıkça belli ettiği şekilde göçmen karşıtı duruş sergilemiştir. Grubun Hollandalı üyesi Marcel de Graaff göçmenlerin Avrupalılar için bir tehdit olduğunu ve düzensiz göçmenleri ülkelerine geri göndererek sınırların kapatılması gerektiğini belirtmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2016). Yine de Parlamento'da çoğunluk oluşturamayan şüpheçiler bütünleşmeyi olumlu yönde etkileyecek kararların alınmasına engel olamamışlardır.

2015 yılında göç ve mülteciler ile ilgili çözüm önerileri içeren karar 142 (%23) oy karşısında 432 (%63) oyla kabul edilmiştir (Votewatch, 2015a). Karar, EFDD grubunda yer alan İtalyan parlamenterler dışında grubun çoğunluğu tarafından reddedilmiştir. Karşı oy kullananların sunduğu gerekçeler kararın Avrupa ortak sığınma sistemi ve Schengen'i korumaya hizmet ettiği yönünde olmuştur. Ayrıca iltica ve göç politikaları ile ilgili konuların tamamen üye devletlerin inisiyatifine bırakılması gerektiği görüşü savunulmuştur. Ardından, Avrupa Komisyon'unun önerisiyle 120.000 sığınmacının AB ülkelerine dağıtımını içeren ikinci acil eylem uygulama paketi ECR grubu muhafazakar kanadı, ENF ve EFDD grubundaki İngiliz parlamenterler tarafından reddedilmiş ancak 134'e karşı 370 oyla kabul edilmiştir (Votewatch, 2015b). Nisan 2016 tarihinde sığınmacılar ve mülteciler için Birliğin yeniden yerleşim politikası, sorumluluğun adil paylaşımı ve üçüncü ülkelerle iş birliğini içeren 'Akdeniz'deki durum ve göçe bütüncül bir yaklaşım ihtiyacı' kararına (Avrupa Parlamentosu, 2015) ENF grubu karşı oy kullanırken EFDD grubu ikiye bölünmüştür. Buna rağmen AP oylamasında 206 (%29) karşı, 52 (%7) çekimser ve çoğunluğunu ALDE, EEP, S&D ve Greens/EFA gruplarının oluşturduğu 459 (%64) kabul oyuyla karar AP'den geçmeyi başarmıştır (Votewatch, 2016a). Aynı yıl içerisinde Konsey kararı üzerine İtalya ve Yunanistan'a uluslararası geçici yardım önerisi AP oturumunda tartışılmıştır. Öneri daha fazla göçe yol açacağı gerekçesiyle ENF grup üyelerinin tamamı tarafından reddedilirken, EFDD grubu içerisinde bölünmeler yaşanmıştır. EFDD'nin çoğunluğunu oluşturan UKIP partisi milletvekilleri göç krizinde Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'nın rolünü

reddettiklerini açıklamış ve her ülkenin kendi çözümlerine başvurması gerektiğini savunmuşlardır. Yapılan oylamada ise 131 (%20) karşı oy ve 50 (%8) çekimser oya karşın 470 (%72) kabul oyuyla karar kabul edilmiştir (Votewatch, 2016c).

3.3.3. Brexit Krizi Oylamaları

AP, Brexit müzakerelerinde ise resmi olarak değil, gayri resmi olarak kapsamlı bilgi alma hakkı çerçevesinde katılım sağlamıştır. Bu nedenle süreçte aktif bir rol oynadığı söylenemez. Fakat müzakerelere olabildiğince dahil olabilmek için antlaşmayı veto etme hakkını siyasi baskı unsuru olarak kullanmıştır. Müzakerelerin sonunda anlaşmaya onay vermesiyle sürece dahil olmuştur.

UKIP partisinin parlamenterlerinin çoğunluğunu oluşturduğu EFDD, ENF grubu ile birlikte Brexit kampanyasının destekçisi olmuştur. İngiltere'nin AB'den çekilmesi için yapılacak anlaşmanın temel ilkeleri belirlenirken Birliğin İngiltere'nin henüz ayrılma işlemi gerçekleşmeden atacağı adımlarda getirdiği kısıtlamalar sonucunda EFDD ve ENF AB'yi İngiltere'yi cezalandırmaya çalışmakla suçlamıştır (Avrupa Parlamentosu, 2017). Referandum sonrası Brexit kararının değerlendirildiği Parlamento oylamasında 395 (%59) kabul, 200 (%30) karşı ve 71 (%11) çekimser oy ile AP kararı kabul edilmiştir (Votewatch, 2016b). Karşı oy kullanan parlamenterler AP tarafından Avrupa Komisyonu'nun müzakerelerde tek meşru temsilci olarak kabul edilmesine tepki göstermişler ve AP'nin sürece daha fazla dahil olması çağrısında bulunmuşlardır.

3.3.4. Avrupa Şüphecilerinin Avrupa Parlamentosu'nda Etkili Olamamalarının Sebepleri

AB tarafından kriz dönemlerinde AP'ye sunulan hareket alanı ve Avrupa şüphecilerinin Avrupa Parlamentosu içerisindeki etkinlikleri değerlendirildiğinde belirli sonuçlara ulaşılmaktadır. Öncelikle, AP'de karar alma sürecinde şüpheli partiler bütünleşme politikalarında değişiklik yapabilecek kadar önemli bir konumda bulunmamaktadır. Yeterli sandalye sayısına sahip olamamaları karşısında EPP ve S&D gibi Avrupa yanlısı parti grupları Parlamento'da bir kararın kabul edilmesine engel olmak için çoğunluğu sağlayabilmek adına birlikte hareket etmek durumundadırlar. Bu amaçla '*cordon sanitaire*'¹⁰

¹⁰ AP'deki parti gruplarının istenilmeyen gruplarla iş birliği yapmayı reddetmesi durumudur.

(güvenlik koridoru) stratejisi ile gayri resmi olarak şüpheli partileri saf dışı bırakmaya çalışmaktadırlar. Böylece şüpheli grupların etkilerini arttırmasını engellenmiş olmaktadır. Bu durumun bir örneği EFDD grubunun seçim sonrası AP komitesi üyeleri 7 siyasi grup arasından seçilirken EFDD grubundan hiçbir parlamento üyeliğine görev verilmemiş olmasıdır (Euranet, 2014).

Şüpheli grupların parti ilkeleri ve amaçları doğrultusunda nasıl bir sınıflandırma içerisinde oldukları önemlidir. Keza, bu durum şüpheli partilerin birlikte hareket etme ihtimalini etkilemektedir. Yumuşak Avrupa şüphelisi ECR bütünleşmeyi ekonomik düzeyle sınırlı tutmak ve ulusal düzeyde yetkilerin arttırılmasını istediği için birçok alanda EPP ve ALDE gibi gruplarla uyumlu ve iş birliğine açık bir şekilde hareket ederken, aksine EFDD ve ENF sert Avrupa şüphelisi duruşlarından dolayı iş birliğine açık olmamakla birlikte siyasi karar alma süreçlerinin dışında tutulmaktadır.

Avrupa şüpheliliğine sahip gruplar kendi aralarında anlaşmazlıklardan ve fikir ayrılıklarından dolayı birlikte hareket edememektedirler. Göç krizi açısından ECR ve EFDD gruplarını oluşturan partiler arasında ideolojik farklılıklardan bağımsız olarak aynı düzeyde politika arayışı bulunmamaktadır (McDonnell ve Werner, 2018, s. 753). Diğer yandan ENF, Rusya yanlısı bir tutum içerisinde olduğu için diğer gruplardaki ulusal parti şüphelileri tarafından cazip bulunmamaktadır. Avrupa şüpheliliğine sahip gruplar sadece kendi aralarında değil, anlaşmazlıklardan ve fikir ayrılıklarından dolayı kendi içlerinde de sorunlar yaşamaktadırlar. Ulusal partilerin karşılıklı çekinceleri grupların kendi içerisinde bölünmelere neden olmakta ve parti yapısında değişim yaşanmaktadır. Votewatch (Votewatch, 2019) parlamenterlerin oy verme davranışlarından yola çıkarak siyasi grupların kendi içlerindeki uyumlarına odaklandığı 2015 yılında yaptığı araştırmasında en az uyumu EFDD'nin sergilediğini belirtiyor. Buna göre çoğunluğunu UKIP ve Beş Yıldız Hareketi'nden parlamenterlerin oluşturduğu EFDD'de bu iki parti AP oylamalarında %27 oranında aynı yönde oy kullanmıştır. Diğer bir örnekte, 2016 yılında düzensiz olarak sınırlara giriş yapan göçmenlerin vurulması gerektiğini dile getiren ECR grubu üyesi Alman parlamenter Beatrix von Storch grup içerisinde tepki toplamış ve sonucunda gruptan ayrılarak EFDD grubuna katılmıştır (The Parliament Magazine, 2016). Görüldüğü gibi şüpheli gruplar ne kendi aralarında ne de içlerinde bir bütün olarak hareket edememektedirler.

Avrupa parlamentosu politikalarında şüpheli grupların etkisinin boyutu grupların içinde yer alan partilerin ulusal düzeydeki konumlarına bağlıdır. ENF grubu üyelerinin ulusal hükümette yer almamaları şüphelilerin elini zayıflatmaktadır. Çünkü şüpheli ulusal partilerin hükümet pozisyonunda bulunmaları Avrupa bütünleşmesi açısından riskli fakat şüpheli partiler için AB politikalarına yön vermek ve nihai amaçlarını gerçekleştirebilmeleri bakımında çok önemlidir. Şüpheli bir ulusal partinin hükümette yer alması Bakanlar Konseyi'nde de temsili anlamına gelmektedir. Yasama süreci de çoğunlukla Konsey ve Parlamento'nun eşit düzeydeki yetkilerini yansıttıkları için bu durum çok önemlidir.

ENF ve EFDD, Brexit süreciyle birlikte parlamentoda genellikle popülist tavırlarıyla dikkat çekmişlerdir. AP'nin işleyişini ve politikalarını eleştiren söylemleri bir ritüel halini almıştır. Servent ve Panning (2019) tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre şüpheli parlamenterlerin günlük AP faaliyetlerine katılım konusunda isteksiz oldukları, katılımının düşük seviyede olduğu ve sadece şüpheli duruşlarını gösterebilecekleri oylama aşamasına katılım gösterdiklerini ortaya koyulmaktadır. Diğer bir çalışmada geçmiş AP dönemlerinde parlamenterlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler neticesinde de şüpheli partiler için ulusal düzeyde seçilmenin yeterli olduğuna dair bir görüş ortaya çıkmıştır (Brack, 2012, s. 92). İki çalışmanın sonucu sentezlendiğinde ulusal partilerin AP gruplarına katılırken ülkelerinde meşruiyet kazanma amacı eğiliminde oldukları neticesine ulaşılabilmektedir. Hatta bu nedenle ideolojik olarak aynı konumda bulunmalarına rağmen partiler aynı AP grubu içerisinde yer almak istemeyebilmektedirler (McDonnell ve Werner, 2018, s. 759). Bu bakımdan yapılan çalışmalara bakılınca neden şüpheli partilerin desteklerini arttırmalarına rağmen önemli kararlarda etkin olamadıkları oldukça düşündürücüdür. Ayrıca, şüpheli parti gruplarının ilkelerini revize ederek yeni bir isimle ayrı bir parti grubu kurarak yollarına devam etmeleri bu grupların istikrarsız bir gelişim sergilediklerini göstermektedir.

Krizlerin sonuçlarının görülebilmesi için uygun bir alan olan Avrupa Parlamentosu'nda şüpheli gruplar Euro bölgesini kurtarma girişimlerinde, göç politikalarında ve diğer iki krizden ayrı olarak bir iç kriz niteliği taşıyan Brexit sürecinde karşı oldukları konularda karar alınmasını zorlaştırabilme şansı elde etmelerine karşın AP politikalarını engelleyecek bir güce sahip olamamışlardır. Gerek Parlamentoda çoğunluğu elinde tutan Avrupa yanlılarına karşı kendi aralarında gerekse kendi grup yapılanmaları

içerisinde ortak bir paydada buluşamamışlardır. Ayrıca Avrupa Parlamentosu yetkilerinin artmış olmasına ve yasamadaki rolü güçlenmiş olmasına rağmen bu dönemde karar alma aşamasında atıl durumda kaldığı göz önünde bulundurulduğunda EFDD, ECR ve ENF gruplarının Avrupa bütünleşmesini yönlendirme potansiyeli endişelerin aksine sınırlı düzeyde kalmıştır.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden itibaren Avrupa'da kalıcı barış ortamının oluşturulması için iş birliğini zorunlu kılan yeni düzende ekonomik alanda başlayan bütünleşme hareketinin siyasi alana doğru genişlemesiyle muhalif sesler yükselmeye başlamıştır. Her biri bütünleşmeyi yönlendirmek ve dünyada tek olan bu ulusüstü oluşuma kendi damgalarını vurmaya isteyen ulus devletler ve siyasi aktörler bütünleşmenin önemli aşamalarında müdahalede bulunmuşlardır. Literatürde Avrupa şüpheciliği olarak kavramsallaştırılan bu yaklaşım sadece Avrupa Birliği ile sınırlandırılmıştır. İlk defa 1986 yılında İngiliz The Times gazetesinin bir makalesinde kullanılan kavram İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in AET'ye olan olumsuz yaklaşımını tanımlamak için kullanılmıştır. Çeşitli tanımlamalara sahip olan Avrupa şüpheciliği en genel tanımıyla AB'nin belirli politikalarını, ilkelerini, işleyişini ve kurumsal yapısını eleştirmek şeklinde kabul edilmektedir. Ancak Avrupa şüpheciliği ve AB karşıtlığı kavramları birbirleri yerine ikame edilmesine rağmen aynı anlama gelmemektedirler. AB karşıtlığı tamamen AB oluşumunun içinde yer almayı reddetmek ve tüm AB kurumları ile politikalarının karşısında olmak anlamına gelmektedir.

Literatürde ilk defa Paul Taggart tarafından kavramsallaştırılan Avrupa şüpheciliği iki kategoriye ayrılmıştır. Sert Avrupa şüpheciliği Avrupa bütünleşmesinin tamamen reddedilmesi iken, yumuşak Avrupa şüpheciliği ise Avrupa bütünleşmesine karşı olmayıp, AB politika alanlarından bir veya birkaçına karşı olmak şeklinde tanımlanır. Siyasi parti temelinde geliştirilen bu tanımlamalar ulusal ve ulusüstü partileri tanımlarken kullanılmıştır.

Avrupa bütünleşmesi tarihi süreçte krizler tarafından şekillendirilmiştir. Her bir kriz Avrupa şüpheciliğini beslemiş ve bu durumun sisteme yansımaları olmuştur. Tarihsel perspektiften bakıldığında Maastricht Antlaşması Avrupa şüpheciliği için önemli bir dönüm noktasıdır. Karar alma sürecinden dışlandığı için memnuniyetsizlik duyan vatandaşlar AB meselelerinde daha fazla etkin olmuştur. Bu tarihten itibaren AB meselelerine karşı başlayan siyasallaşma sırasıyla Nice Antlaşması, Avrupa Anayasası taslağı Lizbon Antlaşması'nın kabulünde belirgin bir hal almıştır. Ulusal kimlik, vatandaşlarda AB kurumlarına karşı güvensizlik ve bilgisizlik, dini inanç, ideoloji, parti stratejileri, devletlerin AB'ye üyelik süreleri ve coğrafi konum gibi etmenlerin şüphecilik üzerinde etkisinin olduğu görülmüştür.

Avrupa şüpheciliğinin krizler ile ilişkisinin nasıl olduğu ise bu tezde önemle üzerinde durulan ve tezin altyapısını oluşturan bir sorudur. AB, tarihinin hiçbir döneminde ardı ardına çoklu krizlerle karşılaşmamıştır. Krizler AB'nin yönetim gücünü, kurumsal yeterliliğini etkilemiştir. Daha önce AB'nin tecrübe etmediği bu krizler, sonuçları açısından Avrupa şüpheciliğinin artış nedenleri arasında yer almıştır. Bu noktada üye ülkelerin krizlere verdiği tepkiler, ulusal ve Avrupa Parlamento seçimlerinde ortaya çıkan tablo sonucu bütünleşmenin hızının yavaşladığını göstermiştir. Bunun sebebi AB gündeminin bir soruna odaklanıp diğer politika alanlarına verdiği öncelik sırasının değişmesidir. İlk olarak 2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz, Euro bölgesi ülkelerine de sıçramış bütünleşme tarihinde kaydedilen en uzun ve derin kriz kabul edilmiştir. Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya'nın fazlaca olumsuz etkilendiği kriz beraberinde işsizlik, sosyal güvenlik alandaki kısıtlamaları da getirerek AB'nin yapısal sorunlarını gün yüzüne çıkarmış ve şüpheli partilere desteği arttırmıştır. Ancak buna rağmen alınan önlemler başarılı sonuçlar vermiş, en azından hiçbir üye ülke Euro bölgesinden ayrılmamış ve hatta Euro bölgesine katılan yeni ülkeler olduğu görülmüştür.

Euro krizinin yarattığı sorunlar henüz kaybolmadan 2015'te yaşanan göç krizinin AB ülkeleri arasında kutuplaşmaya yol açtığı görülmektedir. Çünkü Birlik ülkeleri ortak bir inisiyatif geliştirerek krize zamanında ve gerekli müdahaleyi yapamamıştır. Göçmen ve mültecilerin yükünü orantısız bir şekilde paylaşan ülkelerde ulusal tedbirlere başvurulmuştur. Alınan bu önlemlerin üye ülkelerin birbirlerine olan güvenini yitirdiği ve AB'nin imajını zedelediği bir gerçektir.

Avrupa şüpheciliğinin en somut etkisi kuşkusuz İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı alması ile görülmüştür. Daha önce hiçbir üye devlet AB'den ayrılma talebinden bulunmadığı için Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesine ilk defa başvurulmuştur. Brexit de diğer krizler gibi AB'nin tecrübe etmediği bir durum olmuştur. Her ne kadar İngiltere AB içerisinde kendine ayrıcalıklı bir yer edinerek bazı politika alanlarının dışında kalmayı tercih etse de kırk üç yıllık bütünleşme süreci sonlandırmak sancılı olmuştur. İngiltere'nin bu kararı Avrupa şüphecilerini cesaretlendirmiş ve benzer ayrılık talepleri sunmaya başlamışlardır. Fakat kimse İngiltere'nin izinden gitmeyi tercih ederek ülkesinin Birliğe veda etmesini sağlayamamıştır.

Üye ülkeler arasında seçilen İngiltere, Fransa, İtalya ve Macaristan incelendiğinde hepsinin farklı hassasiyetlere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. İngiltere'nin şüpheciliğinin nedenlerinin coğrafi, kültürel, ekonomik ve siyasi olduğu görülmektedir. Çalışılan dönemde, Muhafazakar Parti ve UKIP Avrupa şüphecileri olarak öne çıkan partiler olmuşlardır. Fransa, askeri gücü ve ulusal kimliği konusunda hassasiyetlere sahiptir. Ulusal Cephe ile Fransa'da Avrupa şüpheciliği üst seviyeye ulaşmıştır. Göç ve Euro karşıtlığı söylemlerine bakıldığında belirtilen iki krizin de olumsuz etkilerinin omuzlarında yükselen bir başarı ivmesine sahip olduğu çok açıktır. İtalya, tarihinde yarattığı ideolojik imajını değiştirmek için Avrupalılaşmaya hassasiyetle yaklaşan bir ülkedir. Ancak Euro ve göç krizlerinden en çok etkilenen ülkelerden biri olması onun şüpheci duruşuna güç kazandırmıştır. Kuzey Ligi partisi ve Beş Yıldız Hareketi bu dönem önemli seçim başarılarına sahip olmuştur. Macaristan ise komünist geçmişinin ardından modernleşme, demokrasisini inşa etme ve ekonomik fayda sağlamak amacıyla yüzünü Batı'ya dönmüş bir ülkedir. Ancak tarihsel geçmişi nedeniyle sahip olduğu kültürel değerleri de koruma arzusunda olmuştur. Macaristan'da bu amaca hizmet ettiğini savunan Avrupa şüphecisi Fidesz ve Jobbik göç krizinin omuzlarında yükselen iki önemli parti olmuştur.

Çalışmanın son bölümünde krizlerin etkilerinin Avrupa Parlamentosu'ndaki şüpheci gruplar vasıtasıyla politikalara ve bütünleşmeye nasıl yansıtıldığına yanıt aranmıştır. Öncelikle, AP'nin yetki alanlarının çerçevesi çizilmiş ve genel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Avrupa Parlamentosu AB'nin kuruluş aşamasında 1950'li yıllarda oluşturulan örgütlenmelerde danışma rolünderken zamanla yetkileri genişletilmiş ve demokratik meşruiyetini arttırmıştır. Fakat AP'yi önemli bir konuma ulaştıran en önemli Antlaşma metni Lizbon Antlaşması olmuştur. Avrupa Parlamentosu yasama, bütçenin onaylanması, yürütme organlarını denetlenmesi gibi birçok yetki kazanmıştır. AP, vatandaşların kendi iradeleriyle oluşturduğu demokratik tek ulusüstü kurum olması bakımından önemlidir. Ulusal düzeyde yükselişe geçen şüpheciliğinin yansımaları tabii ki ulusüstü boyuta da ulaşmıştır. 2014 AP seçimleriyle birçok şüpheci parlamenter sandalye kazanmıştır. Önemli olan soru şüpheci parlamenterlerin artan sayılarına rağmen nüfuzlarının artıp artmadığıdır. Tezde üzerinde durulan partiler EFDD, ECR ve ENF'dir. Belirtilen parti grupları, onları oluşturan ulusal partilerin özelliklerini yansıtmaktadır. Politikaları da bu ölçüde şekillenmektedir. Çoğunluğunu İngiliz UKIP partisinden parlamenterlerin oluşturduğu EFFD, ulusüstü otoriteye daha fazla yetki devrine karşı çıkmakta, Euro bölgesinden ayrılmayı savunmakta

ve göçmen karşıtlığını barındırmaktadır. ENF ise aynı şekilde göçmen ve Euro karşıtlığıyla ön planda olmuştur. Her ikisi de ülkelerinin AB'den ayrılması gerektiğine dair görüşlere sahip oldukları için sert Avrupa şüpheci olarak değerlendirilmektedir. ECR bu parti gruplarından farklı olarak Avrupa yanlısı partilerle iş birliği ve uyum içinde çalışan tutumu ve sadece reform yapma amacıyla faaliyetlerine yön vermesi nedeniyle yumuşak şüpheci olarak değerlendirilmiştir.

Öncelikle, Parlamento her üç krizde de büyük bir rol oynayamamıştır. Müzakere süreçlerine katılımı bilgi alma hakkı kapsamında sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir. Şüpheci parti grupları da krizleri kullanarak arkalarına aldıkları desteği Parlamento'da etkili şekilde kullanamamışlardır. Sebeplerine eğilmek gerekirse, bu partiler çoğunluğu ellerinde tutamamaktadırlar. Cordon sanitaire stratejisi ile gayri resmi bir şekilde bütünleşme yanlısı gruplar tarafından yasama sürecinde engellenmektedirler. Karar alma aşamalarının dışında tutulmaya çalışılmaktadırlar. İkinci olarak, ulusal düzeyde hükümet pozisyonlarında görevli partiler aynı zamanda Bakanlar Konseyi'nde de yer alacakları için gündemi ve politikaları yönlendirme şansını ellerinde tutmaktadırlar. Parlamento'da ise şüpheci gruplarını oluşturan siyasi partilerin çoğunluğu hükümet görevinde değildir.

Şüpheci parti grupları kendi aralarında siyasi görüş farklılıklarına sahip oldukları için iş birliği ve uyum içerisinde hareket edememektedirler. Bunun yanı sıra gruplar kendi içlerinde bölünmekte ve parlamenterler parti grupları arasında zaman zaman tercih değişikliği yapmaktadırlar. Bu nedenle parti gruplarının mevcut yapısı sürekli değişkenlik ve istikrarsızlık göstermiştir.

Sonuç olarak, kriz döneminde Avrupa Parlamentosu'ndaki şüpheci gruplar ulusal seçimlerde önemli başarılar elde etmelerine rağmen ulusüstü düzeyde bütünleşmenin seyrini değiştirecek tarihi bir rol oynayamamışlardır. Ancak, krizlerle şekillenen Avrupa bütünleşmesinde ilerleyen zamanlarda ortaya çıkacak beklenmedik krizlerin siyasi grupları Avrupa Parlamentosu'nda önemli konuma taşıyabilecekleri göz ardı edilmemelidir. Çalışma, Avrupa şüpheciliğini ulusüstü boyutta ele alacak gelecek çalışmalar için temel oluşturabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abtsb, K. ve Krouwela , A. (2007). Varieties of Euroscepticism and Populist Mobilization: Transforming Attitudes from Mild Euroscepticism to Harsh Eurocynicism. *Acta Politica*, 42, 252-270.
- Açıkmeşe, S. A. (2004). Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 1-32.
- Aguilera De Prat, C. R. (2013). *Euroscepticism, Europhobia and Eurocriticism: The Radical Parties Of The Right And Left Vis-À-Vis The European Union*. Brussels, Belgium: Peterlang.
- Akbaba, S. (2014). A Critical Assessment of a Eurosceptic Party Group on European Integration: A Case Study of the European Conservatives and Reformists Group. *Baltic Journal of European Studies*, 4(1), 97-118.
- Anadolu Ajansı. (2017, Ağustos 10). *Avrupa'daki büyük terör saldırıları*. Nisan 8, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-buyuk-teror-saldirilari-886942#> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2018a, Mart 9). *İtalyan siyasetini sarsan tepkisel 5 Yıldız Hareketi*. Haziran 6, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italyan-siyasetini-sarsan-tepkisel-5-yildiz-hareketi/1083991> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2018b, Eylül 15). *Avrupa'da sağ partiler oyunu artırıyor*. Nisan 11, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupada-sag-partiler-oyunu-artiriyor/1255336> adresinden alındı
- Anderson, C. J. ve Reichert, M. S. (1995). Economic Benefits and Support for Membership in the E.U.: A Cross-National Analysis. *Journal of Public Policy*, 15(3), 231-249.
- Aras, İ. (2017). 2014 Avrupa Parlamentosu Seçimleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 16(1), 1-32.
- Aras, İ. ve Sağiroğlu, A. (2018). Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri. *Mukaddime*, 9(3), 59-78.
- Aras, O. N. ve Öztürk, M. (2011). Euro ve Kriz Sonrası Dönemde Parasal İstikrar. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 143-155.
- Arısoy, A. (2010). İtalya'da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Ligi Hareketi. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 26-44.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011a, Mayıs). *Avrupa Birliği'nde Küresel Finans Krizine Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Artırılmasına Yönelik Girişimler: Euro Rekabet Pakti*. Mart 11, 2020 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/46100.html> adresinden alındı

- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011b). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. Ankara. Nisan 5, 2020 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> adresinden alındı
- Avrupa Parlamentosu. (tarih yok). Temmuz 5, 2020 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu> adresinden alındı
- Avrupa Parlamentosu. (2014). *Results of the 2014 European elections*. Haziran 5, 2020 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-introduction-2009.html> adresinden alındı
- Avrupa Parlamentosu. (2015). *The situation in the Mediterranean and the need for a holistic approach to migration*. Eylül 3, 2020 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/product-details/20151019CDT00421> adresinden alındı
- Avrupa Parlamentosu. (2016, Aralık 14). Eylül 1, 2020 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161208IPR55156/debate-on-migration-security-russia-brexit-and-investment-in-jobs> adresinden alındı
- Avrupa Parlamentosu. (2017, Nisan 5). *Red lines on Brexit negotiations*. Eylül 2, 2020 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20170329IPR69054/red-lines-on-brexit-negotiations> adresinden alındı
- Ayaz, E. (2017). *Brexit Avrupa Birliği'nin Sonu mu? Brexit'in Birleşik Krallık ile Avrupa Siyaseti Açısından Sonuçları*. Yakın Doğu Enstitüsü Raporları No: 05, Lefkoşa.
- Baker, D., Gamble, A., Randall, N. ve Seawright, D. (2008). Euroscepticism in the British Party System: 'A Source of Fascination, Perplexity, and Sometimes Frustration. A. Szczerbiak, & P. Taggart (Dü) içinde, *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys* (s. 93-116). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Bakker, R., Brigeveich, A. ve Smith, W. B. (2017). Unpacking the social (GAL/TAN) dimension of party politics: Euroscepticism. *the 15th Biennial EUSA Conference, May 4 - 6. Miami*.
- Bale, T. (2018). Who leads and who follows? The symbiotic relationship between UKIP and the Conservatives and populism and Euroscepticism. *Politics*, 38(3), 263–277.
- Bayraklı, E. ve Keskin, K. (2015). *Türkiye, Almanya, AB Üçgeninde Mülteci Krizi*. Seta Analiz, Sayı: 143, İstanbul.
- BBC. (2011, Ekim 14). *Sınır tanımayan 'Öfkeli' hareketi*. Mart 1, 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/10/111014_indignados_protests adresinden alındı
- BBC. (2015a, Ağustos 19). *Slovakya Müslüman göçmenleri kabul etmeyecek*. Nisan 5, 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150819_slovakya_gocmen adresinden alındı

- BBC. (2015b, Eylül 3). *Macaristan Başbakanı Orban: Sığınmacılar Hristiyan kökleri tehdit ediyor.* Nisan 5, 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_macaristan_gocmen adresinden alındı
- BBC. (2015c, Eylül 15). *Sınır kontrollerine başlayan AB ülkelerinin sayısı arttı.* Nisan 8, 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150914_ab_ulkeleri_sinir adresinden alındı
- BBC. (2016a). *Results.* Nisan 14, 2020 tarihinde https://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results adresinden alındı
- BBC. (2016b, Şubat 20). *EU reform deal: What Cameron wanted and what he got.* Nisan 15, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105> adresinden alındı
- BBC. (2016c, Haziran 24). *EU referendum: Brexit sparks calls for other EU votes.* Mayıs 5, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-europe-36615879> adresinden alındı
- BBC. (2016d, Haziran 22). *EU vote: Where the cabinet and other MPs stand.* Mayıs 17, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946> adresinden alındı
- BBC. (2016e, Haziran 11). *Brexit could lead to EU break-up - Swedish FM Wallstrom.* Mayıs 6, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-europe-36504890> adresinden alındı
- BBC. (2016f, Ekim 2). *Macaristan Başbakanı Orban'dan mülteci referandumunu sonrası zafer ilanı.* Ekim 5, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37533504> adresinden alındı
- BBC. (2017, Eylül 24). *Almanya'da Merkel 4. kez genel seçimi kazandı, AfD yüzde 13 oyla Meclis'e girdi.* Mayıs 9, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41380859> adresinden alındı
- BBC. (2018, Haziran 28). *Europe's migration crisis: Could it finish the EU?* (K. Adler, Editör) Nisan 3, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-europe-44632471> adresinden alındı
- Bebel, J. ve Collier, J. (2016). Euroskepticism's Many Faces: The Cases of Hungary and the UK. *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union: Vol. 2015, Article 4*, 13-24.
- Boomgaarden, H. ve Freire, A. (2009). Religion and Euroscepticism: Direct, Indirect or No Effects? *West European Politics*, 32(6), 1240-1265.

- Brack, N. (2012). Euroscepticism at the Supranational Level: The Case of the ‘Untidy Right’ in the European Parliament. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51(1), 85-104.
- Brunazzo, M. ve Gilbert, M. (2017). Insurgents against Brussels: Euroscepticism and the right-wing populist turn of the Lega Nord since 2013. *Journal of Modern Italian Studies*, 22(5), 624-641.
- Cameron, D. (2013, January 23). EU speech at Bloomberg. Nisan 15, 2020 tarihinde <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> adresinden alındı
- Canan-Sokullu, E. (2017). İngiltere’nin AB İle İmtihanı: Siyasal Söylemlerde Avrupa Şüphesizliği Evrimi ve Brexit. *Euro Politika*, 11-34.
- Canveren, Ö. ve Akgül Durakçay, F. (2017). Macaristan Hükümetinin Göçmen Krizine Yönelik Söylemlerinin Analizi: Avrupa Şüphesizliği ve Güvenlikleştirilmenin Bir Birleşimi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 857-876.
- Cicioğlu, F. ve Kalkan, D. (2019). De Gaulle’den Frexit Tartışmalarına: Fransa Avrupa Birliği’nin Neresinde? *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 1-38.
- Condruz-Băcescu, M. (2014). Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 6(2), 52-59.
- Conti, N., ve Memoli, V. (2012). The multi-faceted nature of party-based Euroscepticism. *Acta Politica*, 47, 91-112.
- Conti, N., Marangoni, F. ve Verzichelli, L. (2020). Euroscepticism in Italy from the Onset of the Crisis: Tired of Europe? *South European Society and Politics*.
- Çakaş, C. Ö. (2019). Euro Krizinin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme. *Alanya Akademik Bakış*, 3(1), 73-84.
- Çelik, V. (2018). Avrupa Birliği’nde Demokrasi Açığı Kapatma Yollarından Biri Olarak Euroseptisizm ve Bu Kavramın Türkiye’deki Karşılığı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 254-272.
- Çenberci, E. (2014). Euro'nun Geleceği ve Grexit. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 3(6), 32-38.
- Çetinkaya, A. T. (2015). Euro Krizinin AB ve Türkiye Üzerindeki Etkileri: 2008 Küresel Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(7), 87-108.
- Dinan, D. (2008). *Avrupa Birliği Tarihi*. (H. Akay, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Dionigi, M. K. ve Koop, C. (2019). Losing out on substance but winning procedurally? The European Parliament and accountability in crisis legislation. *West European Politics*, 42(4), 776-802.

- DW. (2011, Nisan 27). *Schengen Antlaşması'nda değişiklik talebi*. Nisan 1, 2020 tarihinde <https://www.dw.com/tr/schengen-antlaşmasında-değişiklik-talebi/a-15031481> adresinden alındı
- DW. (2015a, Ağustos 14). *AB: II. Dünya Savaşı'ndan sonra en kötüsü*. Nisan 1, 2020 tarihinde <https://www.dw.com/tr/ab-ii-dünya-savaşından-sonra-en-kötüsü/a-18649893> adresinden alındı
- DW. (2015b, Kasım 25). *Sığınmacı akınına karşı sert önlemler*. 03 29, 2020 tarihinde <https://www.dw.com/tr/sığınmacı-akınına-karşı-sert-önlemler/a-18874722> adresinden alındı
- ECR . (tarih yok). Ağustos 15, 2020 tarihinde <https://ecrgroup.eu/about> adresinden alındı
- ECR. (2015a, Ekim 14). *ECR supports reallocation of resources to tackle Europe's refugee and asylum crisis*. Eylül 2, 2020 tarihinde https://ecrgroup.eu/article/ecr_supports_reallocation_of_resources_to_tackle_europes_refugee_and_asylum adresinden alındı
- ECR. (2015b, Kasım 25). *EU budget for 2016 throws money at challenges, rather than trying to solve them*. Eylül 3, 2020 tarihinde https://ecrgroup.eu/article/eu_budget_for_2016_throws_money_at_challenges_rather_than_trying_to_solve_t adresinden alındı
- ECRI. (2016). *Annual Report on ECRI's Activities 2015*. Strasbourg: Council of Europe: ECRI. Mart 22, 2020 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/annual-reports> adresinden alındı
- Election Resources. (2018). Nisan 11, 2020 tarihinde <http://electionresources.org/se/riksdag.php?election=2018> adresinden alındı
- Elmas, F. Y. (2016). *Avrupa 'Kapı Duvar': Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı* (1 b.). Ankara: USAK Yayınları.
- Erdoğan, S. ve Yazgan, H. (2017). Avro Krizi, Siyasi Etkileri ve AB Genişlemesine Yansımaları. *Ankara Üniversitesi SBE Avrupa Birliği ve uluslararası ekonomik ilişkiler ABD 25. yıl armağan kitabı* (s. 195-216). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ermağan, İ. (2012). Avrupa Birliği Entegrasyonunda Şüphencilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 145-168.
- Euractiv. (2009, Temmuz 2). *Far-right MEPs form group in European Parliament*. Ağustos 5, 2020 tarihinde <https://www.euractiv.com/section/eu-priorities-2020/news/far-right-meps-form-group-in-european-parliament/> adresinden alındı
- Euractiv. (2013, Mart 1). *Italian Five Star MP: EU is 'unsustainable' in its current form*. Haziran 5, 2020 tarihinde <https://www.euractiv.com/section/elections/news/italian-five-star-mp-eu-is-unsustainable-in-its-current-form/> adresinden alındı
- Euractiv. (2016, Haziran 3). *Hungarian far-right no longer anti-EU: Jobbik wants to transform it*. Ekim 10, 2020 tarihinde

- <https://www.euractiv.com/section/elections/news/hungarian-far-right-no-longer-anti-eu-it-wants-to-transform-it/> adresinden alındı
- Euractiv. (2018, Mart 13). *Italy: From pro-European to Euroscepticism*. Haziran 6, 2020 tarihinde <https://www.euractiv.com/section/elections/news/italy-from-pro-european-to-euroscepticism/> adresinden alındı
- Euranet. (2014, Temmuz 8). *Eurosceptic Meps Face Cordon Sanitaire*. Eylül 5, 2020 tarihinde <https://euranetplus-inside.eu/eurosceptic-meps-face-a-cordon-sanitaire/> adresinden alındı
- EUR-Lex. (2020). *Opting Out*. Mayıs 16, 2020 tarihinde https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/opting_out.html adresinden alındı
- Euronews. (2011, Nisan 6). *Lampedusa adası açıklarında tekne faciası*. Nisan 8, 2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2011/04/06/lampedusa-adasi-acikklarinda-tekne-faciasi> adresinden alındı
- Euronews. (2015, Mayıs 16). *Fransa AB'nin sığınmacılar için kota sistemi teklifine karşı çıktı*. Nisan 4, 2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2015/05/16/fransa-ab-nin-siginmacilar-icin-kota-sistemi-teklifine-karsi-cikti> adresinden alındı
- European Commission. (2005, Haziran). *The European Constitution: Post-referendum Survey in the Netherlands*. Flash Eurobarometer 172.
- European Commission. (2015a, May 27). European Commission makes progress on Agenda on Migration. *Press release*. Brussels. Nisan 1, 2020 tarihinde https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5039 adresinden alındı
- European Commission. (2015b, Eylül 9). Refugee Crisis: European Commission takes decisive action. *Press release*. Strasbourg. Nisan 1, 2020 tarihinde https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5596 adresinden alındı
- European Commission. (2015c, Aralık 15). *A European Border and Coast Guard to protect Europe's External Borders*. Nisan 4, 2020 tarihinde *Press release*: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_6327 adresinden alındı
- European Commission. (tarih yok). *Schengen Area*. Nisan 7, 2020 tarihinde https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en adresinden alındı
- European Council. (2016). *European Council, 18-19 February 2016*. Mayıs 14, 2010 tarihinde <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2016/02/18-19/> adresinden alındı
- Fidesz. (tarih yok). 2020, Eylül 20 tarihinde <https://fidesz.hu/int> adresinden alındı

- Flood, C. (2002). The Challenge of Euroscepticism. J. Gower (Dü.) içinde, *The European Union handbook* (2nd edition b., s. 73-84). London: Fitzroy Dearborn Publishers.
- Flood, C., ve Soborski, R. (2011). Ideology and the Rights of the Nation in Party Alignments on the EU: A Comparison of Conservative Parties in Britain, France and Poland. *APSA 2011 Annual Meeting Paper*.
- Flood, C., ve Usherwood, S. (2007). Ideological Factors in Party Alignments on the EU: A comparison of three cases. *IEUSA tenth biennial international conference*. Montreal, May 17–19.
- Frontex. (2016). *Annual Risk Analysis for 2016*. Warsaw: Frontex. Mart 22, 2020 tarihinde http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2016.pdf adresinden alındı
- Gabel, M. (1995). Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *The Journal of Politics*, 60(2), 333-354.
- Gattinara, P. C. ve Froio, C. (2014). Opposition in the EU and Opposition to the EU: Soft and Hard Euroscepticism in Italy in the time of Austerity. *Parlement européen*.
- George, S. (1998). *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. New York: Oxford University Press.
- Gianfreda, S. ve Carlotti, B. (2018). The Different Twins: A Multilevel Analysis of the Positions of the Northern League and the Five Star Movement on the Integration Demarcation Dimension. *Italian Political Science*, 13(2), 45-63.
- Gray, T. ve McLean, C. (2009). Liberal Intergovernmentalism, Historical Institutionalism, and British and German perceptions of the EU's Common Fisheries Policy. *Marine Policy*, 33(3), 458-465.
- Gülmez, S. B. (2015). Avrupa Şüphçiliği. C. Dinç (Dü.) içinde, *Avrupa ve Avrupa Birliği: Teori, Güncel iç gelişmeler ve Dış ilişkiler* (s. 95-116). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950–57*. London: Library of World Affairs.
- Hall, P., ve Taylor, R. (1996). Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*, 44(5), 936-957.
- Hampshire, J. (2015). Europe's Migration Crisis. *Political Insight*, 6(3), 8-11.
- Harmsen, R. ve Spiering, M. (2004). Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate. R. Harmsen ve M. Spiering (Dü) içinde, *Euroscepticism. Party Politics, National Identity, and European Integration* (s. 13-35). Amsterdam, New York: Rodopi.
- Harteveld, E., Schaper, J., Lange, S. L. ve Van Der Brug, W. (2018). Blaming Brussels? The Impact of (News about) the Refugee Crisis on Attitudes towards the EU and National Politics. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 56(1), 157–177.

- Hekimler, O. (2018). Batı-Doğu Çekişmesi: Göçmen Meselesi Avrupa'da Bir Bloklaşmaya Sebep Verebilir mi? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(1), 19-48.
- Hobolt, S. B. ve Vries, C. d. (2016). Turning Against the Union? The Impact of the Crisis on the Eurosceptic Vote in the 2014 European Parliament Elections. *Electoral Studies*, 44, 504-514.
- Hoffmann, S. (1966). Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. *Daedalus*, 95(3), 862-915.
- Hooghe, L. ve Marks, G. (2009). A Postfunctionalist Theory of European İntegration: from Permissive Consensus to Constraining Dissensus. *British Journal of Political Science*, 39(1), 1-23.
- Hooghe, L. ve Marks, G. (2019). Grand theories of European integration in the twenty-first century. *Journal of European Public Policy*, 26(8), 1113-1133.
- Hooghe, L. ve Marks, G. (2007). Sources of Euroscepticism. *Acta Politica*, 42, 119-127.
- Hooghe, L., Marks, G. ve Wilson, C. (2002). Does left/right structure party positions on European integration. *Comparative Political Studies*, 35(8), 965-989.
- Huszka, B. (2017). Eurosceptic yet pro-enlargement: the paradoxes of Hungary's EU policy. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17:4, 591-609.
- Independent. (2017, April 18). *French elections: Marine Le Pen vows to suspend immigration to 'protect France'*. Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/french-elections-latest-marine-le-pen-immigration> adresinden alındı
- Inglehart, R. (1977). *The Silence Revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- IOM. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü/ Uluslararası Göç Hukuku* (2. b.). (R. Perruchoud, & J. Redpath-Cross, Dü) Mart 26, 2020 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı
- Ivaldi, G. (2018). Contesting the EU in times of Crisis: The Front National and Politics of Euroscepticism in France. *Politics*, 38(3), 278-294.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (tarih yok). Ağustos 25, 2020 tarihinde <https://esozluk.ikv.org.tr/> adresinden alındı
- İzci Connelly, R. (2015). Avrupa Şüphçiliği ve Türkiye: Nasıl Bir Avrupa? *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 59-78.
- JOBBIK. (2003). Ekim 15, 2020 tarihinde <https://www.jobbik.com> adresinden alındı
- Janssen, J. I. (1991). Postmaterialism, Cognitive Mobilization and Public Support for European Integration. *British Journal of Political Science*, 21(4), 443-468.

- Kahraman, S. (2013). Batı cephesinde yeni bir şey yok mu? Fonksiyonalist Avrupa Birliği ve fonksiyonalizm sonrası Avrupa bütünleşmesi. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 40(2), 247-275.
- Kaiser, B. ve Kaya, A. (2018). Küresel Finansal Kriz, Mülteci Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye - AB İlişkileri. *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri: Armağan Kitabı 30. Yıl* (s. 407-437). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Kaniok, P. (2010). Party Based Euroscepticism: Opposing the Commission or the European Integration. *Contemporary European Studies*, 2009(2), 24-44.
- Kaufmann, E. (2019). Can Narratives of White Identity Reduce Opposition to Immigration and Support for Hard Brexit? A Survey Experiment. *Political Studies*, 67(1), 31-46.
- Kaya, G. (2017). AB’de Yeni Bir Ortak Sığınma Sistemine Doğru: Dublin Sisteminin Reformu. *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği* (s. 92-133). içinde İstanbul: İKV Yayınları.
- Kneuer, M. (2019). The Tandem of Populism and Euroscepticism: A Comparative Perspective in the Light of the European Crises. *Contemporary Social Science*, 14(1), 26-42.
- Kuhn, T. (2019). Grand Theories of European Integration Revisited: Does Identity Politics Shape the Course of European Integration? *Journal of European Public Policy*, 26(8), 1213-1230. doi:10.1080/13501763.2019.1622588
- Kutlay, M. ve Yılmaz, F. E. (2011, Temmuz). Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi. *USAK Analiz*, 11.
- Lefkofridi, Z. ve Schmitter, P. C. (2015). Transcending or Descending? European Integration in Time of Crisis. *European Political Science Review*, 7(1), 3-22.
- Laffan, B. (2016). Europe’s Union in Crisis: Tested and Contested. *West European Politics*, 39(5), 915-932.
- Leconte, C. (2015). From Pathology to Mainstream Phenomenon: Reviewing the Euroscepticism Debate in Research and Theory. *International Political Science Review*, 36(3), 250-363.
- Lemke, C. (2014). Challenging the “Ever Closer Union”: Political Consequences Of The Eurozone Crisis. *American Foreign Policy Interests*, 36(1), 18-24.
- Likaj, X., Rieble, L. ve Theuer, L. (2020). Euroscepticism in France: An Analysis of Actors and Causes. *Institute for International Political Economy Berlin Working Papers*(No. 132/2020).
- Margaret Thatcher Foundation. (1988, Sep 20). Ocak 7, 2020 tarihinde Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech"): <https://www.margaretthatcher.org/document/107332> adresinden alındı

- McDonnell, D. ve Werner, A. (2018). Respectable radicals: why some radical right parties in the European Parliament forsake policy congruence. *Journal of European Public Policy*, 25(5), 747-763.
- McGowan, L. ve Phinnemore, D. (2017). The United Kingdom: Membership in Crisis. D. Dinan, N. Nugent, & W. Paterson (Dü) içinde, *The European Union in Crisis* (s. 77-99). London: Palgrave Macmillan.
- McLaren, L. (2007). Explaining Mass- Level Euroscepticism: Identity, Interests, and Institutional Distrust. *Acta Politica*, 42(2-3), 233-251.
- Milliyet. (1997, Şubat 17). *Bölücü Bossi yine sahnede*. Haziran 6, 2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/bolucu-bossi-yine-sahnedede-5387245> adresinden alındı
- Milliyet. (2016, Haziran 25). *Le Pen, Fransa'yı ayırmak için kolları sıvadı*. Mayıs 5, 2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/le-pen-fransa-yi-ayirmak-icin-kollari-sivadi-2268278> adresinden alındı
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Governmentalist Approach. *JCMS*, 31(4), 473-524.
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power From Messina to Maastricht*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Morini, M. (2018). Front national and Lega Nord: two stories of the same Euroscepticism. *European Politics and Society*, 19(1), 1-19.
- Mudde, C. ve Kopecky, P. (2002). The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on the European Integration in East Central Europe. *European Union Politics*, 3(3), 297-326.
- Muhafazakar Parti Manifestosu. (2015). Haziran 1, 2020 tarihinde <http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/ukmanifestos2015/localpdf/Conservatives.pdf> adresinden alındı
- Muhafazakar Parti Avrupa Parlamentosu Seçim Manifestosu. (2014). Haziran 2, 2020 tarihinde <http://crossborder.ie/site2015/wp-content/uploads/2015/11/2014-Conservative-2014-Euro-Manifesto-English.pdf> adresinden alındı
- Muhafazakar Parti Manifestosu. (2010). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://conservativehome.blogs.com/files/conservative-manifesto-2010.pdf> adresinden alındı
- Nougayrède, N. (2015, Aug 21). *Angela Merkel is right: the migration crisis will define this decade*. Nisan 2, 2020 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/aug/21/angela-merkel-migration-crisis-europes-biggest-challenge> adresinden alındı

- NTV. (2016, Haziran 24). *Piyasalarda "Brexit" dalgası (Sterlin dibe vurdu, dolar ve altın fırladı)*. Mayıs 15, 2020 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/piyasalarda-brexit-dalgasi,x7Aac25inkqqI4P0zl-03Q> adresinden alındı
- Öner, S. (2014, Eylül). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Krizi ve Kimlik Krizi . *Social Sciences Research Journal*, 3(3), 5-16.
- Öner, S. (2017). Avrupa'da Mülteci Krizi ve Aşırı Sağın Yükselişi: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Almanya için Alternatif (AfD) Partisi ve PEGIDA Hareketi Örnekleri. Y. Gülcan, S. Akgüngör ve Y. Kuştepe (Dü) içinde, *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği* (s. 185-210). İstanbul: İKV Yayınları.
- Öniş, Z. ve Kutlay, M. (2012, Bahar). Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık Paradoksu: Avro Krizi ve Avrupa Birliği'nin Geleceği. *Uluslararası İlişkiler*, 9(33), 3-22.
- Öraz, S. (2011). Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem ile Avrupa Bütünleşmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1611-1624.
- Özbey, E. E., & Şenyuva, Ö. (2017). Brexit, Avrupa Birliği ve Kamuoyu: Britanya Örneğiyle Avrupa'da Yükselen Radikalizmi ve Popülizmi Anlamak. E. Esen, & D. Şekeroğlu (Dü) içinde, *Brexit – Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler* (s. 185-214). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özdemir, H. (2012). *Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Parties and Elections in Europe. (2017). Mayıs 5, 2020 tarihinde <http://www.parties-and-elections.eu/netherlands.html> adresinden alındı
- Parties and Elections in Europe. (2018a). Haziran 5, 2020 tarihinde <http://www.parties-and-elections.eu/italy.html> adresinden alındı
- Parties and Elections in Europe. (2018b). Kasım 5, 2020 tarihinde <http://www.parties-and-elections.eu/hungary.html> adresinden alındı
- Parties and Elections in Europe. (2019). Mayıs 20, 2020 tarihinde <http://www.parties-and-elections.eu/unitedkingdom.html> adresinden alındı
- Pierson, P. (1996). The Path to European Integration: A Historical Institutionalist Analysis. *Comparative Political Studies*, 29(2), 123–163.
- Pirro, A. L., Taggart, P. ve Van Kessel, S. (2018). The Populist Politics of Euroscepticism in times of Crisis: Comparative conclusions. *Politics*, 38(3), 378–390.
- Politico. (2014, Temmuz 7). *EFDD loses out as groups share the spoils*. Ağustos 5, 2020 tarihinde <https://www.politico.eu/article/members-of-parliaments-committees-choose-their-leaders/> adresinden alındı

- Politico. (2016, Haziran 3). *Hungary's far-right Jobbik says leaving EU no longer on the agenda*. Ekim 5, 2020 tarihinde <https://www.politico.eu/article/hungarys-far-right-jobbik-leader-gabor-vonasays-leaving-eu-no-longer-on-the-agenda/> adresinden alındı
- Politico. (2017, Mart 1). *Matteo Salvini: Islam incompatible with European values*. Haziran 10, 2020 tarihinde <https://www.politico.eu/article/matteo-salvini-islam-incompatible-with-european-values/> adresinden alındı
- Prag Bildirisi. (2013, Aralık 17). Eylül 1, 2020 tarihinde https://ecrgroup.eu/article/the_prague_declaration#:~:text=The%20ECR%20Group%20is%20a,economic%20recovery%2C%20growth%20and%20competitiveness. adresinden alındı
- Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. *International Organization*, 42(3), 427-460.
- Roger, L., Otjes, S. ve Veer, H. v. (2017). The Financial Crisis and the European Parliament: An Analysis of the Two-Pack Legislation. *European Union Politics*, 18(4), 560–580.
- Quaglia, L. (2011). ‘The Ebb and Flow’ of Euroscepticism in Italy. *South European Society and Politics*, 16(1), 31-50.
- Saygın, D. ve Ultan, M. Ö. (2016). Ekonomi ve Siyaset Bağlamında İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri: Tarihsel Bir Analiz. *Güvenlik Stratejiler Dergisi*, 12(23), 71-102.
- Schimmelfennig, F. (2014). European Integration in the Euro Crisis: The Limits of Postfunctionalism. *Journal of European Integration*, 36(3), 321-337.
- Schimmelfennig, F. (2017). Theorising Crisis in European Integration. D. Dinan, N. Nugent ve W. E. Paterson (Dü) içinde, *The European Union in Crisis* (s. 316-335). Palgrave Macmillan.
- Schimmelfennig, F. (2018a). European Integration (theory) in times of Crisis. A comparison of the Euro and Schengen Crises. *Journal of European Public Policy*, 25(7), 969-989.
- Schimmelfennig, F. (2018b). Brexit: differentiated disintegration in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 25(8), 1154-1173.
- Schmitter, P. (2009). On the Way to a Post-Functionalist Theory of European Integration. *British Journal of Political Science*, 39(1), 211-215.
- Servent, A. R. ve Panning, L. (2019). Eurosceptics in Trilogue Settings: Interest Formation and Contestation in the European Parliament. *West European Politics*, 42(4), 755-775.
- Sørensen, C. (2008). Love me, love me not... A typology of public euroscepticism. *SEI Working Paper No: 101/EPERN Working Paper No: 1* (s. 77-96). Brighton: Sussex European Institute.

- Spiering, M. (2004). British Euroscepticism. (R. Harmsen ve M. Spiering, Dü) *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*, 127-149.
- Standard Eurobarometer 62. (2004). Ekim 5, 2020 tarihinde <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/2003/yearTo/2005/surveyKy/455/p/2> adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 75. (2011). Haziran 10, 2020 tarihinde https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb75/eb75_en.htm adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 76. (2011). Şubat 20, 2020 tarihinde http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb76/eb76_en.htm adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 77. (2012). Haziran 12, 2020 tarihinde <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD&yearFrom=2008&yearTo=2018> adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 83. (2015). Mayıs 20, 2020 tarihinde <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/2014/yearTo/2017/surveyKy/2099> adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 84. (2015). Haziran 12, 2020 tarihinde <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD&yearFrom=2008&yearTo=2018> adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 86. (2016). Nisan 4, 2020 tarihinde <https://ec.europa.eu/COMMFronOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137> adresinden alındı
- Standard Eurobarometer 89. (2018). Haziran 9, 2020 tarihinde <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180> adresinden alındı
- Startin, N. (2018). How the Referendum Was Lost: An Analysis of the UK Referendum Campaign of EU Membership. B. Leruth, N. Startin ve S. Usherwood (Dü) içinde, *The Routledge Handbook of Euroscepticism* (s. 456-467). Abingdon, UK: Routledge.
- Statham, P. ve Trenz, H.-J. (2015). Understanding the Mechanisms of EU Politicization: Lessons from the Eurozone Crisis. *Comparatives European Politics*, 13(3), 287-306.
- Statista. (2020, Haziran 10). <https://www.statista.com/statistics/887844/french-presidential-election-results/> adresinden alındı
- Stockemer, D., Niemann, A., Rabenschlag, J., Speyer, J. ve Unger, D. (2018). Immigration, anti-immigrant attitudes and Euroscepticism: A meta-analysis. *French Politic*, 16(3), 328-340.

- Styczyńska, N. (2018). Eurosceptic parties in the Central and Eastern European countries: a comparative case study of Poland, Hungary and Bulgaria. B. Leruth, N. Startin ve S. Usherwood (Dü) içinde, *The Routledge Handbook of Euroscepticism* (s. 139-154). Abingdon, UK: Routledge.
- Taggart, P. (1998). A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. *European Journal of Political Research*, 33(3), 363-388.
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2001). Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU Candidate States of Central and Eastern Europe. *SEI Working Paper 46*.
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2002). The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States. *Opposing Europe Research Network 6, SEI Working Paper No 51*, 1-45.
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2003). Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality. *SEI Working Paper No: 69/ European Parties Elections and Referendums Network Working Paper No: 12*.
- Taggart, P. ve A., S. (2008). *Opposing Europe: The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press.
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2013). Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe. *Journal of Common Market Studies*, 51(1), 17-37.
- Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2018). Putting Brexit into Perspective: The Effect of the Eurozone and Migration Crises and Brexit on Euroscepticism in European states. *Journal of European Public Policy*, 25(8), 1194-1214.
- The Guardian. (2014, Şubat 28). *Nigel Farage: parts of Britain are 'like a foreign land'*. (A. Sparrow, Editör) Haziran 5, 2020 tarihinde <https://www.theguardian.com/politics/2014/feb/28/nigel-farage-ukip-immigration-speech> adresinden alındı
- The Guardian. (2015, Sep 3). *Migration crisis: Hungary PM says Europe in grip of madness*. Nisan 1, 2020 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/03/migration-crisis-hungary-pm-victor-orban-europe-response-madness> adresinden alındı
- The Guardian. (2016a, Haziran 16). *Nigel Farage's anti-migrant poster reported to police*. Haziran 13, 2020 tarihinde <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/16/nigel-farage-defends-ukip-breaking-point-poster-queue-of-migrants> adresinden alındı
- The Guardian. (2016b, Haziran 27). *Frexit, Nexit or Oexit? Who will be next to leave the EU*. Mayıs 5, 2020 tarihinde <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/27/frexit-nexit-or-oexit-who-will-be-next-to-leave-the-eu> adresinden alındı

- The Parliament Magazine. (2016, Nisan 11). *ECR reject joins EFDD group*. Eylül 10, 2020 tarihinde <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/ecr-reject-joins-efdd-group> adresinden alındı
- The Telegraph. (2013, Aralık 16). *Independence for northern Italy and an end to euro, says Northern League leader*. Haziran 6, 2020 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/10520482/Independence-for-northern-Italy-and-an-end-to-euro-says-Northern-League-leader.html> adresinden alındı
- The Telegraph. (2015, June 24). *'Call-me-Madame-Frexit', Front National leader Marine le Pen says*. Haziran 5, 2020 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11696466/Call-me-Madame-Frexit-Front-National-leader-Marine-le-Pen-says.html> adresinden alındı
- Tüysüzoğlu, G. (2013). *İngiltere AB'den Kopuyor Mu?* Mayıs 14, 2020 tarihinde Uluslararası Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/2013/01/31/ingiltere-abden-kopuyor-mu/> adresinden alındı
- UKIP. (2010). *UKIP Genel Seçim Manifestosu*. Haziran 5, 2020 tarihinde <http://www.manifesto.com/party/ukip/> adresinden alındı
- UKIP. (2014). *Avrupa Parlamentosu Seçim Manifestosu*. Haziran 5, 2020 tarihinde <http://www.manifesto.com/party/ukip/> adresinden alındı
- UKIP. (2015). *2015 UKIP Genel Seçim Manifestosu*. Haziran 5, 2020 tarihinde <http://www.manifesto.com/party/ukip/> adresinden alındı
- Ultan, M. Ö. (2016). *Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ultan, M. Ö. (2018). A Quantitative Research about the Effect of Euroscepticism on the European Integration. *International Conference on European Integration 2018, Mayıs 17-18*, (s. 1531-1537). Ostrava, Czech Republic.
- Ultan, Ö. (2017). Avrupa Birliği Yasama Prosedüründe Karar Alma Mekanizması ve Geçiş Dönemi Analizi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 199-228.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. (Mart 2011). *Krizdeki Birlik: Euro Bölgesinin Borç Sarmalı ve AB'nin Geleceği*. (M. Kutlay, Dü.) USAK AB Araştırmaları Merkezi, USAK Raporları No 11-01.
- UNHRC. (2010). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Konvansiyonu ve 1967 Protokolü*, Mart 25, 2020 tarihinde <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html?query=1967> adresinden alındı
- UNHRC. (2015). *Global Trends: Forced Displacement in 2015*. Nisan 10, 2020 tarihinde <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> adresinden alındı

- UNHRC. (2016). *Global Trends: Forced Displacement in 2016*. Nisan 7, 2020 tarihinde <https://www.unhcr.org/globaltrends2016/> adresinden alındı
- Usherwood, S. ve Startin, N. (2013). Euroscepticism as a Persistent Phenomenon. *Journal of Common Market Studies*, 51(1), 1-16.
- Ülger, İ. K. (2015). *Avrupa Birliği Rehberi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Vasilopoulou , S. (2009). Varieties of Euroscepticism: The Case of the European Extreme Right. *Journal of Contemporary European Research*, 5 (1), 3-23.
- Vasilopoulou, S. (2013). Continuity and Change in the Study of Euroscepticism: Plus ça change? *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51(1), 153-168.
- Votewatch. (2014, Ekim 22). *European Semester for economic policy coordination: implementation of 2014 priorities*. Eylül 3, 2020 tarihinde <https://term8.votewatch.eu/en/term8-european-semester-for-economic-policy-coordination-implementation-of-2014-priorities-motion-for-reso-2.html###vote-tabs-list-2> adresinden alındı
- Votewatch. (2015a, Eylül 10). *Migration and refugees in Europe*. Eylül 17, 2020 tarihinde <https://term8.votewatch.eu/en/term8-migration-and-refugees-in-europe-joint-motion-for-resolution-vote-resolution.html###vote-tabs-list-1> adresinden alındı
- Votewatch. (2015b, Eylül 17). *Majority of EU Parliamentarians endorse the relocation of an additional 120,000 asylum seekers. Conservatives, Far-right and UKIP oppose*. Eylül 17, 2020 tarihinde <https://www.votewatch.eu/blog/majority-of-eu-parliamentarians-endorse-the-relocation-of-an-additional-120000-asylum-seekers-conservatives-far-right-and-ukip-oppose/> adresinden alındı
- Votewatch. (2016a, Nisan 12). *The situation in the Mediterranean and the need for a holistic EU approach to migration*. Eylül 3, 2020 tarihinde <https://term8.votewatch.eu/en/term8-the-situation-in-the-mediterranean-and-the-need-for-a-holistic-eu-approach-to-migration-motion-for-r-21.html> adresinden alındı
- Votewatch. (2016b, Haziran 28). *Outcome of the referendum in the United Kingdom*. Eylül 5, 2020 tarihinde <https://term8.votewatch.eu/en/term8-outcome-of-the-referendum-in-the-united-kingdom-motion-for-resolution-vote-resolution.html###vote-tabs-list-1> adresinden alındı
- Votewatch. (2016c, Eylül 15). *Asylum: provisional measures in favour of Italy and Greece*. Eylül 5, 2020 tarihinde <https://term8.votewatch.eu/en/term8-asylum-provisional-measures-in-favour-of-italy-and-greece-draft-legislative-resolution-vote-legislat.html###vote-tabs-list-2> adresinden alındı
- Votewatch. (2019, Ocak 21). *Which EP political groups are actually fake?* Eylül 14, 2020 tarihinde <https://www.votewatch.eu/blog/which-ep-political-groups-are-actually-fake/> adresinden alındı

- Webber, D. (2019). Trends in European Political (dis)integration. An Analysis of Postfunctionalist and Other Explanations. *Journal of European Public Policy*, 26(8), 1134-1152.
- Wessels, B. (2007). Discontent and European Identity: Three Types of Euroscepticism. *Acta Politica*, 42, 287-306.
- Whitaker, R., Hix, S. ve Dreyer, P. (2017, Şubat 22). *MEPs' Attitudes in the 2014-19 European Parliament: Key Findings from the European Parliament Research Group's Survey*. Eylül 2, 2020 tarihinde MEP Survey Data: <https://mepsurvey.eu/uncategorised/meps-attitudes-in-the-2014-19-european-parliament-key-findings-from-the-european-parliament-research-groups-survey/#.X1Yh3Xn7TIV> adresinden alındı
- Why Vote Leave. (tarih yok). Mayıs 14, 2020 tarihinde http://voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html adresinden alındı
- Wilde, P. D. (2011). No Polity for Old Politics? A Framework for Analyzing the Politicization of European Integration. *Journal of European Integration*, 33(5), 559–575.